KÜLTÜR BAKANLIĞI
MİLLÎ FOLKLOR ARAŞTIRMA DAİRESİ YAYINLARI: 109
HALK EDEBİYATI DİZİSİ: 21

LETÂİF-İ NASREDDİN HOCA

(BURHANİYE TERCÜMESİ)

İnceleme-Şerh

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

ANKARA - 1989

ISBN: 975-17-0401-4

Kültür Bakanlığı'nın 7 Nisan 1989 tarih ve 351-882 sayılı onayı ile 2500 adet bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ 5

GİRİŞ 7

Nasreddin Hoca ve Latifeleri 7

Hoca Nasreddin Latifesiyle Burhaniye Tercümesi 10

HACE NASREDDİN LATİFESİYLE BURHANİYE TERCÜMESİ

DİBACESİ 19

HOCA NASREDDİN LATİFESİYLE BURHANİYE TERCÜMESİ 20

NOTLAR 61

NASREDDİN HOCA LATİFELERİYLE BURHANİYE

AÇIKLAMALARI GİRİŞİ (Sadeleştirilmiş Tercüme Kısımları) 62

SÖZLÜK 87

BİBLİYOGRAFYA 100

EKLER 101

ÖNSÖZ

Türk milletinin insanlık âlemine sunduğu değerlerden, belki de, en büyüğü Nasreddin Hoca'dır. Her milletin kültüründe, karakterini aksettiren şahsiyetler ve eserler vardır. Bazı eserler milletlerarası seviyeye yükselir ve insanlığa mal olur. Bugün klasik dediğimiz eserler böyledir. Bu eserler temel olarak içinden çıktığı halkın düşünce ve duygularından gıdalanmıştır. Bu yüzden bir bakıma halk klasikleridirler. Bizce Hoca'nın en büyük özelliği, halk klasiği olmasıdır. Onda Türk'ün safdilliği ve zekâsı birleşmiş, eskilerin "Nekregû" dedikleri ince ve gizli bir felsefeyle yüklü derinlik, şaşırtıcı bir duygu zenginliği vardır.

Bu zamana kadar Nasreddin Hoca ile ilgili pek çok eser yazıldı. Yazmalar, matbu ve sözlü kaynaklar tarandı, kısaca zengin bir literatür meydana geldi. Ancak incelediğimiz Seyyid Burhaneddin'in eserinde, Hoca'nın fıkraları yeni bir analize tabi tutulmaktadır. Bu yeni yaklaşımda fıkraların görünen anlamı yerine, şerhi yapılmaktadır.

Yazmanın orijinali Afyon İl Halk Kütüphanesi'nde (Eski adıyla Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi) bulunmaktadır. Ord.Prof.Dr. Süheyl Ünver Bey'in lütuflarıyla yazmadan haberdâr olunca, eserin mikrofilmini aldık ve metnin tamamını devrin çok yakın olması sebebiyle transkripsiyonunu vermeden latin harfleriyle aktardık. Ayrıca fıkraları numaralayarak konularına göre inceledik. Bilhassa "Tercüme" kısımlarını, anlaşılabilmesi için, günümüz Türkçesi'ne çevirdik. Bu kısımlardaki Arapça ve Farsça beyitleri ve ifâdeleri notlar halinde açıkladık. Daha sonra da bütün fıkra ve tercümelerdeki kelime ve terkipler hakkında bir sözlük verdik.

Bu tür çalışmaların çoğalması, en azından Nasreddin Hoca fıkralarının tefrik edilmesi ve incelenmesi bakımından büyük öneme haizdir. Faydalı olacağına inanarak metni ilim âlemine sunuyoruz.

GİRİŞ

Nasreddin Hoca ve Lâtifeleri

Türk mizahının, Türk zekâsının timsali olan Nasreddin Hoca'nın hayatı, yaratıcılığı ve zekâsı, fıkraları ve bunların yayılma sahaları vb. konular hakkında gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında pek çok metin ve araştırma neşredildi.[1]

Bugün Hoca'nın hayatı hakkında bilgilerin yetersiz olması yanında, genellikle kabul edilen ve fıkralarındaki muhtevaya da uygun olan O'nun Sivrihisar'ın Horto Köyü'nde doğduğu, babasının imam olduğu ve Seyyit Hacı İbrahim ile S.Mehmet Hayranî'den ders aldığıdır. Daha sonra Konya'ya gittiği ve öğrenimini burada tamamladığı anlaşılmaktadır. Tahsilini tamamladıktan sonra, Akşehir'de köy imamlığı ve müderrislik yaptığı ve orada 80 yaşlarında öldüğü bilinmektedir.

Nasreddin Hoca'nın Türkiye dışında Molla Nasreddin, Koja Nasr, Nasreddin Afandi, Avanti gibi isimlerle tanınmaktadır.[2] Hatta ona ait veya ona atfedilen fıkralardan bir kısmı, Yunanistan'da Anastrati, Hindistan'da Birbal, İran'da Daho, Ermenilerde Pulu Pugı, Taciklerde Müşfik, Karakalpaklarda Umurbek, Kırım Tatarlarında Ahmet Akay'ın fıkraları arasına karışmış ve çoğu zaman bu karışıklık şahsiyetlerin karışmasına sebep olmuştur. Mesela Arapların meşhur Cuha'sı ile Hoca'nın karıştırılması gibi.

---

1 Bu hususta geniş bilgi için bkz. E.Tokmakçıoğlu, Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca, Ankara, 1981, s.246-263; Fikret Türkmen, Nasreddin Hoca Fıkraları'nın Yayılma Sahaları, TDEAD III. 1985; Abdülbaki Gölpınarlı; Nasreddin Hoca, İstanbul, 1961 ve Ahmet Kutsi Tecer, Nasreddin Hoca, İ.A.,cüz 91, s.109-114; Perihan Arbak, Nasrettin Hoca Bibliyografyası, Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl 1, s.2,1964.

2 Molla Nasreddin Letifeleri, M.H.Tehmasıb,EA neşri, 1965; T.Fezyeliev, Azerbaycan Halg Letifeleri, "Elm" Bakı, 1971; Kojanasır Engemeleri, Alma-Ata,1965; Kırgızsky Narodnie Skazkie, Frunze, 1963, s.229-330; Nasreddin Efendi, Kazan 1904; Afandi Latifaları, Tuplovçu, Sabir Abdulla, Taşkent, 1960 Daha geniş bilgi için Yoldşeva, Uzbek Latifalarıda Nasreddin Afandi Obrazı-"Fan" Taşkent, 1979.

Nasreddin Hoca'nın yayınlanmış fıkralarının yanısıra dünyanın pek çok kütüphanesinde bilinen yazmalar bulunmaktadır. Türkiye'deki kütüphanelerde ve özel kitaplıklarda bulunan önemli yazmalardan bazıları şunlardır:

1- DTCF Kütüphanesi İsmail Saib Sencer kitapları arasında 1777 istinsah tarihli yazma 147 fıkra ihtiva etmektedir. Kütüphanede 1/4838 numarada kayıtlıdır.

2-Elmalı Kütüphanesi'nde "Hikâyat-ı Nasreddin Hoca" başlığı ile 3032 numarada kayıtlı yazma [3], 78 varaktır.

3- Süleymaniye Kütüphanesi Hoca Mahmut Kitapları arasında 2395 numarada kayıtlı yazma.

4- Yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde Esat Efendi Kitapları arasında 2395 numarada kayıtlı yazma.

5- İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî kitapları arasındaki yazma.

Bunların dışında özel kitaplıklarda ve tamamı fıkraya hasredilmemiş muhtelif yazma mecmua ve kitaplarda da Nasreddin Hoca'ya maledilen fıkralar da mevcuttur. Bunlardan en önemlileri, Ebu'l- Hayr-ı Rûmî'nin Saltuknamesi (Topkapı Sarayı, Türkçe Yazmalar Kısmı No: 1612) ile Bursalı Lâmiî Çelebi'nin Letâifi'dir (İ.Ü.Kütüphanesi, Yazmalar Kısmı No:762) dir.

Türkiye dışında Avrupa ve diğer Türk şehirlerindeki kütüphanelerde epeyce yazma olduğu bilinmektedir. Bunlardan önemli olanlar şunlardır:

1- Oxford, Bodleinne Kütüphanesi, 185 numaralı yazma 43 fıkra ihtiva etmektedir.

2- Groningen Kütüphanesi'nde 76 fıkra ihtiva eden bir yazma. [4]

3- Paris Bibliotheque Nationale'de ST. No:1395, 1396 numaralarda kayıtlı ve Salih isimli birinin istinsah ettiği 48 varaklık iki yazma.

4-British Museum'da (Londra) Add. 7555'te bir yazma bulunmaktadır.[5]

---

3 Tanıtması için bkz. Ahmet Ateş, Edebiyat Fakültesi TDED. II, 1948, no:3-4

4 Geniş bilgi için bkz. K.Burril, Archivum Ottomanicum II, 1970,

5 Şükrü Elçin, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi Dergisi, IV., 1972.

5- Cambridge Kütüphanesi Add.3483 numarada kayıtlı 180 fıkra ihtiva eden iki yazma.

6- Leiden Kütüphanesi'nde Or.1132 ve Or.2067'de kayıtlı 57 ve 110 fıkra ihtiva eden iki yazma.

7- Berlin Kütüphanesi von Diez kitapları arasında 23/4, 461, 462, ve 463 numaralarda kayıtlı dört yazma (Pertsch Katalogu'ndan).

8- Viyana Kütüphanesi Flugel Katalogu'nda 792 numarada kayıtlı bir yazma[6].

Sovyetler Birliği'ndeki Türk Cumhuriyetlerindeki yazmalar hakkında İdris Şah'ın[7], T.Ferzaliev'in [8] ve Farida Yoldaşova'nın doktora çalışması olan eserlerinde yeterli bilgiler bulunmaktadır.[9]

Nasreddin Hoca hakkındaki bilinen yazma ve matbu eserlerde genel olarak fıkra metinleri veya Nasreddin Hoca hakkında incelemeler yer almaktadır. Doğrudan Nasreddin Hoca ile ilgili olmayan bazı kaynaklarda ise, herhangi bir vesile ile O'na temas edilmekte veya O'ndan bir iki fıkra verilmektedir. İstanbul Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet kitapları arasında K.458 numarada kayıtlı "Mecmuatu'r-Resâil" adlı Farsça yazmada 2. Bölümde Letâif başlığı altında Hoca'ya ait fıkralar da bulunmaktadır.

Hoca hakkında yapılan ilmî çalışmalar hakkında daha önce neşrettiğimiz bir makalede geniş bilgi verildiği için burada tekrar etmeyeceğiz.[10]

Çalışmalarımızın konusu olan "Hace Nasreddin Latifesiyle Burhaniye Tercümesi" adlı yazma ise, bugüne kadar bilinen yazmalardan farklıdır. Aşağıda bu yazma ile ilgili bilgiler ve metnin transkripsiyonu ile Tercüme başlığı ile verilen mistik yorumların günümüz Türkçesine aktarılmış şekli verilecektir.

---

6 Süheyl Ünver, TFA No:242, 1969.

7 İdris Shah, The Exploits of the Incomparable Molla Nasrudin, 1966, London.

8 T.Ferzaliev, Nasreddin Adı ile Bağlı Letifelerin Neşri ve Tetgig Azerbaycan şifahî Halg Edebiyatına Dair Tetgigler, II.Kitap, Bak 1966.

9 Farida Yoldaşova, Uzbek Latıfalarıda...

10 Fikret Türkmen, Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları, TDEAD, III. sayı 1985 (İzmir)

Halen orijinal yazması Afyon İl Halk Kütüphanesi'nde (Eski adı Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi) bulunan bu eser, 58 yapraktan ibarettir. Eserin yazarı Mevlâna'nın torunlarından Seyyit Burhaneddin Çelebi'dir. Kendisi eserin dibâcesinde, sadece "hakir Seyyid Burhaneddin" son yaprakta ise "Şarihü'l-Kitâb-ı Hace Nasreddin Seyyid Burhaneddin İbn Mevlâna Celaleddin" olarak takdim etmektedir.

Seyyid Burhaneddin hakkında yaptığımız araştırma'da çok az bilgi toplayabildik. Bunlardan S.Nüzhet (Ergun) ile M.Ferit'in birlikte yayınladıkları, "Konya Vilâyeti Halkıyat ve Harsiyatı" adlı eserlerinde, Mevlevî Burhan Efendi başlığı altında şu bilgiler verilmektedir.

"Konya'da Burhanzâde dimekle ma'ruf, asil bir aileye mensuptur. 1230(1814) tarihinde doğmuştur. Mevlevî tarikatine mensub ve sikkepûç idi. Rindâne meclislerden çok hoşlanır, latifeler ider, nüktedânlık gösterir ve şiirden zevk alırdı. Türklerin medâr-ı iftiharı olan Nasreddin Hoca merhumun bazı latifelerini şerh etmiş ve vilâyet matbaasında bastırmıştır. 1313 (1897)'de vefat iden Burhan Efendi'nin bir çok nükteli nazımları olduğu söylenmekte ise de maalesef elde edilememiştir. Bulabildiğimiz bir tane gazeli şudur:" diyerek, "Kandedir" redifli gazelini vermişlerdir.[11]

Bunun dışında şerhi yapan Burhaneddin Çelebi hakkında fazla bilgimiz yoktur. Bu konuda yazmayı ilk defa tanıtan Ord.Prof.Dr.Süheyl Ünver 22-24 Haziran 1979 tarihinde Eskişehir'de yapılan Nasreddin Hoca ile ilgili toplantıda sunduğu bildiride bilgi vermektedir. Süheyl Ünver hocamızın verdiği bilgiye göre bu yazma kopya bir nüshadır ve Seyyid Burhaneddin'in "Mevlâna'nın ilk torunlarından Çelebi Burhaneddin İlyas'tır. Kendisi, Burhaneddin İbn-i Mevlâna Celaleddin alarak her birinin mistik ve ahlâkî ruhunu izâh ederek "Burhaniye" diye bir kitap vücûda getirmiş"[12]

---

11 Sadettin Nüzhet-M.Ferit, Konya Vilâyeti Halkıyat ve Harsiyatı, Konya, Vilâyet Matbaası, 1926, s.339

12 Ord.Prof.Dr.Süheyl Ünver, Nasreddinimiz Fıkralarındaki Mistik Anlamlar Üzerine, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, Yıl 2, s.4, 1979 (Nasreddin Hoca Özel Sayısı), s.7-9.

Sayın Süheyl Ünver, Mevlevîler arasında Burhaneddin isminin Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmizî (öl.1240/1241 ?)[13] ye saygıdan dolayı sık sık kullanıldığı, bu yüzden Mevlevî Burhan ile Mevlâna'nın ilk torunlarından Germiyanlı Burhaneddin İlyas'ı aynı şahıs olarak düşündüğü anlaşılıyor.

Daha sonra Feyzi Halıcı bu yazmada sözü edilen taşbasması kitabı tanıtan bir makale yayınladı. Halıcı, eseri nasıl gördüğünü anlattıktan sonra, eserin 1885'te basıldığını ve 120 Nasreddin Hoca fıkrasını şerhettiğini ve 52 sayfa olduğunu belirtmektedir. Ayrıca baskının kenarları çift çizgi ile çevrilmiş bir nesihle kaleme alındığını, yazının da Silleli Hattat Osman Hamdi'nin hattı olduğunu bildirmektedir.[14] Daha sonra hattat hakkında kısa bilgi verdikten sonra 10 adet fıkrayı örnek olarak vermektedir.

Feyzi Halıcı'nın verdiği fıkralar ve şerhlerinin tamamı, yazmada mevcuttur. Ancak ufak farklar vardır. Ayrıca yazmada fıkraların şerhleri "Tercüme" başlığı ile verildiği halde, taşbaskısında "Yağni" diye verilmiştir. Feyzi Halıcı'nın verdiği fıkralar ve yazma ile farkları şöyledir.

Feyzi Halıcı'daki Sıra	Yazmadaki Sıra
1	3
2	14
3	17
4	43
5	69
6	102
7	101
9	62
10	88
11	89

Halıcı'nın bu fıkraları sıra ile alıp almadığını bilemiyoruz. Ancak fıkralar arasındaki farkları göstermek için ilk fıkranın her iki metindeki şekillerini vermek istiyoruz. Feyzi Halıcı'nın verdiği ilk fıkra:

---

13 Mevlevî silsilesi içinde Seyyid Burhaneddin'in sırası ve Sultanu'l Ulemâ ile Bahauddin Veled'le İlişkileri için bkz. Abdülbakî Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul, 1953, Mevlevîlik, IA. İstanbul, 1979, C.8, s.164 vd.

14 Feyzi Halıcı, Mevlevî şairi Burhaneddin'in Nasreddin Hoca'nın Fıkralarını Şerheden Eseri, Millî Kültür, c.3, s.3 Ağustos 1981.

"Bir gün Hoca şehirde kürsüye çıkıp, Ey Müslümanlar bu şehrin havasıyla bizim şehrin havası birdir. Cemaat neden bildiniz deyince, Hoca, Akşehir'de ne kadar yıldız var ise burada da ol kadar var demiş. (Yağni) Her mekânda bulunur iseniz Hak Teâla hazır ve nazırdır. Hak Tealâ'nın azamet ve kudretin cemi mükevvenattan müşahade edip âver gibi her şeyi iki görmeyin diyu sırrı vahdeten talim buyururlar.[15]

Aynı yazmada, yagni yerine, Tercüme diyerek ve tercümenin sonunda "sırr-ı vahdet işâret buyururlar" diye bitmektedir. Ayrıca diğer küçük farklar için de metinlerdeki 3 No'lu fıkraya bakmak kafi gelecektir.

Bundan anlaşıldığına göre, yazma, matbu eserin tam bir istinsahı değildir. Bazı küçük değişikliklerin yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sayın Halıcı taşbasması eserdeki fıkra sayısını 120 olarak göstermektedir. Halbuki yazmanın ilk sayfasındaki "Dibace"de de belirtildiği gibi fıkra sayısı 121'dir.

Seyyid Burhaneddin, bu fıkraları dibâcede, "...merhum muşarileyhin kitab-ı matbuundan, yüz yirmi adet..." olarak kısa şerh ve açıklmaya tabi tuttuğunu belirtmektedir. Bu 121 fıkranın konularına göre dağılımında, seçilen 121 fıkra içinde en fazla (14 adet) karısı ile ilgili olanlar seçilmiş, ikinci sırayı Hoca'nın sevimli eşeği ve daha sonra da Anadolu'nun kadısı, mollası, çobanı, berberi vb. meslek erbabı ile ilgili fıkralar gelmektedir. Hemen sonra da hayvanlar, başta öküz, tavuk, at ve teke gibi evcil hayvanlar sıralanmaktadır. Seyyid Burhaneddin fıkraları seçerken özel bir itina gösterdi mi bilinmez, ama Hoca'nın fıkraları içinde de bazen espriyi güçlendirmek, anlatımı kolaylaştırmak için karısını sık sık kullandığına şahit oluruz. Fıkraların anlattığına bakılırsa, ikinci önemli şahıs olarak kadınların, bilhassa karısının özel bir yeri olduğu görülmektedir.

Hoca'nın yetiştiği çevre göz önüne alındığında eğitiminde annesinin önemli rolü vardır. Terzi yanına çırak olarak verilen Hoca iki yıl sonra anasına, san'atının yarısını öğrendiğini, artık dikilmiş elbiseyi sökebildiğini, kalan yarısını da, ömrü vefa ederse, öğreneceğini söyler.

Burhaneddin Çelebi, seçtiği 121 fıkradan çeşitli hayvanları konu edinen 23 tane seçmekle Anadolu'nun tavuk, öküz, ördek, kurt, kurbağa, oğlak, teke gibi günlük hayatında iç içe yaşadığı hayvanlara verdiği önemi gösterir. Özellikle Hoca'nın cefâkâr ve munis eşeği hayvanlar içinde en önemli yardımcı unsurdur. Hoca'nın her

---

15 Feyzi Halıcı, a.g.m. s.25

an yanında olan bu hayvan Kadı olur, kuyruğu kesilir, velhasıl her an Hoca'nın dünyasındadır. Diğer hayvanlar da kendi özelliklerine göre rol alırlar.

İkinci sırada yer alan karısı, bazen sevgili, bazen Hoca'nın getirdiği ciğeri dostuna yediren, bazen müsrif, bazen sevişen bir rolle yardımcı durumundadır. Aslında Hoca'ya maledilen fıkralarda da, karısı veya karıları çeşitli tipler olarak (güzel, çirkin, şaşı, vb.) karşımıza çıkar. Hoca'nın, ölünce küçük kıyametin kopacağını söylediği bu kadına, bazen Azrail'e güzel görünsün de kendi yerine O'nun canını alsın diye süslenmesini söyler. Bütün bu görüntülerde bu kadın, Hocanın sadece hayat arkadaşı değil, aynı zamanda rol arkadaşıdır. Bazı fıkralarda olayı birlikte organize ederler. Mesela, karısı sanki Hoca kendisini dövüyormuş gibi bağırarak düğün yemeğine gider. Bazı fıkralarda fettan, ateşli ve kurnaz, bazılarında en az Hoca kadar nüktedândır.

Hoca'nın fıkraları içinde, mesleği icabı, dinî konular önemli bir yer tutar. Vaaz, abdest, namaz, ezan, bayram ile duaların kabul edildiği fıkralar seçilmiştir. Mevlevî Burhaneddin sayıları oldukça fazla olan bu tür fıkralardan 8 tanesinin şerhini yapmıştır. Bunlar genellikle İslâmiyetin dış görünüşünü konu alan fıkralardır. Tek ayakla namaza durmak, nehirde pabucu sulara karışınca abdestini bozmak, hamamda sesi hoşuna gidince vakitsiz temcid okumak gibi...

Çeşitli zenaat erbabı ile ilgili fıkralar da tercih edilen fıkralar arasında yer almıştır. Berber, dellâk, subaşı, özellikle kadı ile ilgili fıkralarda devrin özelliklerine uygun davranışlar içinde nükteler yapılmıştır. Kel olan başını traş eden berbere yarım ücret teklif etmenin yanında, bazen kadı olarak kendi kulağını ısırmaya çalışır, bazen başka birine rol verir, yine kadının feracesini alır, fakat öyle bir senaryo hazırlar ki, kadı kendi feracesine sahip çıkmaz.(116.F.)

Hoca'nın beceremediği işlerin başında ticaret gelir. Ancak bazen öyle zekâ oyunları yapar ki ticaretin en âlasını bilen Yahudî bile çaresiz kalır. Aynı Hoca satmak için pazara götürdüğü eşeğinin, çamurlandı diye kuyruğunu keser. Eline nadir geçen parayı saklayacak yer bulamaz, sırığın tepesine bağlar, vb. Hoca'nın bu konudaki mahareti duruma göre değişir. Bazen mantık dışı gibi görünen söze ve duruma başvurur. Beklenmedik cevaplarla, zekâ oyunlarıyla hem olayı düzeltir, hem de kendisi kurtulur. Bu tür fıkralardan 8 tane seçilmiştir.

Hoca'nın üzerinde durduğu konulardan biri de ölümdür. O sık sık ölümü alaya alır. Bazen Azraili kandırmak, bazen de eski mezara yatarak öbür dünyada sorgu sualden kurtulmak ister. Hatta yalancıktan öldüğüne şahit oluruz. Bu konudaki fıkra

sayısı da 8 dir. Ancak 46. ve 117. fıkralarda "Ben sağ iken" şeklinde tekrar vardır. Niçin küçük bir rüya sokularak böyle bir seçim yapılmıştır. Seyyid Burhaneddin'in ölümle alay konusunda ısrarlı davrandığı söylenebilir mi? Bunu kesin bir ifadeyle belirtmek mümkün değildir. Akla Mevlevîlik tesiri geliyorsa da ölümle alay sadece iki fıkranın yorumlarında farklı olarak bulunuyor. İlkinin yorumunda "Ölmeden öl" ikincisinin yorumunda ise, "kendini kendinde bul, başka yerde arama" fikri işlenmiş. Aslında mistik bir şerh için en uygun konunun bu olduğu düşünülebilir. Neden bu konudaki seçimler birbirlerine yakın konulardan seçilmiştir. Bunun cevabını verebilmek için Seyyid Burhaneddin hakkında geniş bilgiye ihtiyaç vardır.

Seçilen fıkralardan hırsızlık ve hırsızlarla ilgili olanların sayısı 7'dir. Bu fıkralarda Hoca'nın evine giren hırsızlara karşı takındığı tavır ve espri, Hoca'nın fukaralığı üzerine ağırlık vermektedir. Hoca bu durumdan pek rahatsız görünmez. İkinci gruptaki fıkralar, Hoca'nın izinsiz olarak girdiği bahçelerdeki olaylarla ilgilidir. Hoca ağaç dalında yakalanınca konuyu büyük bir ustalıkla başka yöne kaydırır. Mesela merdiven satar veya acemî bülbül olur.

Hoca'nın gerek kendi gerekse komşu çocuklarıyla ilişkisini anlatan fıkralarda, O pek de sevimli gözükmez. Oğlunun göbeğini keser, fakat delik o kadar büyüktür ki "ölmezse diri deliği olsun der" Oğlunun babası öldü diye yas tutar, oğlu üzerine çiş yapar, vb. Ancak Hoca'nın çevresindeki her şey gibi çocuklar da aynı havayı teneffüs eden aynı tavırla olaylara karışan yaramazlardır. Patlıcana sığırcık yavrusu diyecek kadar hazır cevap ve zekidirler.

Hoca'nın karakterini anlatacak fıkra zenginliği içinde, O'nun cesaretini gösteren fıkralar, bey, Timur ve padişahla ilgili olanlardır. Kendisine oyun oynamak isteyen beyden, onu yağmurda ıslatarak intikâm alır. Her şeyin baştan bozulduğunu anlatmak için Timur'un sofrasında olmadık işler yapar. (70. fıkra)

Seçilen fıkralar arasında zekâ, hazır cevaplık, zıtlıklardan faydalanma, imâ, ve taşlama yoluyla bozuk idare ile mücadele eder.

Hoca'nın yüzsüz misafirleri, komşuları, hatta komşu köyden tanıdıkları devamlı Hoca'yı aldatmaya, ondan birşeyler almaya çalışırlar. Kendisine hediye edilen tavşan sebebiyle ardı arkası kesilmeyen misafirlere "suyunun suyu" diyerek yemek yerine sadece su verir. Sürekli ip, eşek vb. şeyleri isteyen komşularını "ipe un serdim" veya "eşek evde yok" diyerek atlatmaya çalışır. Kuzusunu yiyen dostlarının elbiselerini yakar. Cimri komşusunun kazanını doğurtup öldürerek el koyar, vs. Bütün bu grup-

taki fıkralarda Hoca'nın saf görüntüsü altında zeki ve şaşırtıcı söz ve davranışları dikkatimizi çeker ve Hoca hiç bir zaman mağlup olmaz.

Seyyid Burhaneddin'in seçtiği fıkralardan ikisi kısmen açık, biri güç karşısında yeni strateji uygulamakla ilgilidir. 13. ve 29. fıkralar kısmen açık, 35. fıkra da saldırgan olabilecek bir köpeğe "Geç yiğidim geç" diyerek, lüzumsuz kahramanlık gösterisi yapmamak gerektiğini gösterir.

Hoca kozmik âlemi, özellikle ay'ı konu alan fıkralarla düşüncesini anlatmak istemiştir. Özellikle çobana verdiği cevap, herkese anlayabileceği dilden hitab etmenin insan münasebetlerini nasıl etkilediğini belirtir.

Mevlevî Burhaneddin imtihan konulu iki fıkra seçmiştir. Bunlardan ilkinde, Hoca'nın şöhretini duyup imtihana gelen Hindli Molla Arab'a kendisini tanıtmadan öyle cevaplar verir ki, Anadolu insanının irfanından korkan Molla imtihandan vaz geçer. (Fıkra, 37) Diğeri ise üç ruhbanın sembolize ettiği hristiyanlık ile İslâmiyet'in karşılaştırmasıdır. Sonunda Hoca'nın kıvrak zekâsına mağlup olup, İslamiyet'e girerler.

Hoca'nın fıkralarındaki eşya ve aletler de Orta Anadolu'nun günlük hayatında kullanılan çarık, yorgan, kaftan vb. şeylerdir. Böylece Hoca'nın çevresi hakkında fikir sahibi oluruz.

Hoca"nın fıkrasında hanımına gece yarısı söylediği tuhaf bir şiir (81. fıkra), bir diğerinde ise kendisinin Farsça bilmediğini söyleyenleri mahçup etmek için söylediği Türkçe-Farsça karışık mülemmâ bir beyitine de rastlıyoruz.

Mevlevî Burhaneddin seçtiği fıkralarda Anadolu'nun özellikle Konya'nın mahallî ağız özelliklerini kullanmaktadır. Ayrıca fıkralardaki bazı meşhur "formel" ifâdeler değiştirilmiştir. Meselâ, 24. fıkrada, Hoca eşeğine binerken düşer ve "İhtiyarlık" diye hayıflanır. Etrafında kimse olmadığını anlayınca da "Ben senin gençliğini de bilirim" diyerek otokritik yapar. Burhaneddin ise bu söyleyişi "Biz de evveli hırlı, uğursuz değildik" şeklinde değiştirmiştir.

Hoca'nın dili halkın kullandığı günlük dildir. Ancak Burhaneddin, fıkralarında diline zaman zaman Arapça ve Farsça kelimeler ve terkipler sokmuştur. Bevl, nekbet gibi. Aynı şekilde, Hoca'nın halk arasındaki fıkralarında pek karşılaşmadığımız gereksiz hareketlere de yer vermiştir. 20. fıkrada daha önce bahçesine giren öküzü döverken, sebebini soran sahibine, "Sen halt etme cahil köpek, ol kabahatin bilür" demesi gibi.

Ayrıca birinci fıkrada gördüğümüz giriş formeli, halk hikayesinin matbu varyantlarında gördüğümüz ve sözlü geleneğe ters gelen bir başlangıç formelidir. Sözlü gelenekte fıkra anlatma geleneği, "Râviyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âsar ve rüzgâr" yerine genellikle "Adamın biri veya Hoca bir gün" gibi formellerle başlamaktadır.

Ayrıca Feyzi Halıcı'nın neşrettiği fıkralarda, şerh kısımlarına geçerken kullanılan formel "Yağni" olduğu halde, elimizdeki yazmada "Tercüme" denmiştir. "Yağni" sözünde, bir açıklama ve aynı anlamı başka türlü ifâde etme kastı vardır. Tercüme ise, bir başka dilden çevirme demektir. Bu fark neden meydana gelmiştir? Buna şu andaki bilgilerimizle kesin cevap vermek mümkün olmamaktadır. Seyyid Burhaneddin'in seçmiş olduğu 121 fıkranın ortak bir karakteri, özel bir seçiliş sebebi dikkati çekmemektedir.

Ancak yukarıda konularına göre yaptığımız sınıflandırmada da görüldüğü gibi, çeşitli konuların karışımı tercih edilmiştir. Böylece Nasreddin Hoca'nın karakterini vermek istemiş olabilir.

Seyyid Burhaneddin'in kendi fikrini, üslûbunu gösterdiği "Tercüme" kısımlarında, zaman zaman zorlama yorumlar yanında, hiç bir itiraz kabul etmeyecek kadar doğru açıklamaların yapıldığı ve kuvvetli alegorilerin kullanıldığı görülmektedir.

Yorumlar yapılırken Mevlâna'nın "Mesnevî"sinden, bazı hadis ve âyetlerden faydalanarak fikirlerine destek sağlayan Seyyid Burhaneddin, zaman zaman da çeşitli şairlerin beyitlerinden istifade etmiştir. Tercüme kelimesinin seçilişi de yukarıda belirttiğimiz gibi, dikkat çekicidir. Şerhi, tefsiri, açıklaması gibi başka kelimeler yerine bu kelimenin seçilişinin sebebi açıklanamamıştır.

Tercümelerin sonunda genellikle "tefhim olunur (buyururlar), imâ buyururlar, ta'rif buyurulur, tenbih ederler (buyurulur veya tenbih-i âli olmuştur.), işâret buyrulur, vb. gibi ifâde kullanılmıştır. Bunların genel dökümünde, 121 fıkradan 56 tanesi "tefhim eder (buyurulur)(115. fıkra "tefhim ettirdiği gibicedir.")

19 tanesi işâret buyurulur.
17 tanesi tenbih-i âli olmuştur (-ederler, -buyurulur)
7 tanesi imâ buyurulur (-eder)
2 tanesi imâ tergib buyurulur (-eder)
2 tanesi demek isterler.
2 tanesi demek olur ile,

geriye kalan 16 tanesi ise, "demek murad ederler, demeği lutf buyururlar, kerem buyururlar, beyan eder, irad ve tenbih buyururlar, demek dahi ensebdir, tevbih makamında buyururlar, demek olur, ibâdet ahsendir, ta'lim buyururlar, haber verir-

ler ve derler" ifâdeleri kullanılarak bitirilmiştir. Görüldüğü gibi, Seyyid Burhaneddin bazı fıkralardan çıkarılacak sonuçlara dikkati çekmekte, bazılarında öğretme, doğru yolu gösterme, bazılarında ise sadece haber verme veya azarlama yolunu kullanarak açıklamalar yapmaktadır.

Açıklamaların bir kısmında zorlama olduğu ve mutlaka mistik bir anlam çıkarmak için konuyu kendi istediği yönde yorumladığı dikkati çekmektedir. (8.9.10. ve 32. fıkralarda olduğu gibi). Meselâ 8. fıkrada helvacı dükkanında izinsiz helva yemeye başlayan Hoca'yı döverler. Hoca, "Ne güzel belde imiş, bu Konyalı helvayı döğe döğe yedirir" der. Bu fıkrayı Seyyid Burhaneddin, Konya'nın ermişler durağı olduğu için helva yedirir gibi tasavvuf yoluna darbe ve terbiye ile sokulduğu, Mevlâna'nın dergâhına dahil olanlarla müzik ve semâ ile yol gösterip lokmasını dahi terbiye ile vererek gıdalandırır" şeklinde şerh ederler ki bunun ne kadar zorlama olduğu açıkça görülmektedir.

Fıkraların şerhlerinde dikkati çeken önemli noktalardan biri de en çok üzerinde durulan terimlerden, nefis, bekâ-fenâ, amel, Hak tealâ'nın yüceliği, dünyanın kıymetsizliği, gibi mistik mefhumlar olmasıdır. Seyyid Burhaneddin bütün mevhumların açıklanması sırasında sık sık mahalli sözlere, beyitlere, Mesnevî'den alınmış fikirlere baş vurmaktadır. Hatta Mesnevî'den orijinal beyitler vermektedir. Aşağıda bu tür kullanmalardan bazılarını vermek istiyoruz.

1. fıkranın tercümesinde,	"Ölmeden öl" ve "Akıllı kişi gerektiğinde konuşur",
2. fıkranın tercümesinde,	Min cae fi'l-hasene (Herşey güzellikle olur).
16. fıkranın tercümesinde,	"Kul kusursuz olmaz, affeder efendisi"
17. fıkranın tercümesinde,	"Dil bir kulak ikidir, az söyleyip çok dinlemeli."
19. fıkranın tercümesinde,	"Ey birâder tu hemân endişeî Mâ bakıyyet üstühân-ı rişeî (Ey birâder sen şimdi düşünüyorsun Bizden kemik ve kıl kalacaktır).
35. fıkranın tercümesinde,	"Köpeğe dalanmadan çalıyı dolanmak yeğdir."
41. fıkranın tercümesinde,	"Kendimi kendim yitirdim kendim arar kendimi, kendime kendim gerekse, kendim bulsun kendimi.
70. fıkanın tercümesinde,	"Akıl bir padişahtır."
81. fıkranın tercümesinde,	"Bir saat düşünme yetmiş yıl ibadetten hayırlıdır"
85. fıkranın tercümesinde,	"Taşta hammama müşâbih, bu denî dünyâ hemân Dâimâ murdar elinden dest-i nâ-pâka geçer
91. fıkranın tercümesinde,	"Sen bir katresin kendini deryâya sal"

114. fıkranın tercümesinde, "Sür çıkar gayrı gönülden, tâ tecellî ede Hak
Padişah konmaz saraya güzelce yapılmadan

gibi açıklamayı tamamlamak için alıntılar yapmıştır. Böylece tasavvufî pek çok konu şerhler sırasında daha kolay bir üslûp içinde verilmeye çalışılmıştır. Fıkralar, tercümelere nazaran daha sade bir üslûba sahiptir. Zira onların tamamı halkın arasından alınmış, konuşma dilinin eserleridir. Tercümeler ise tahsil görmüş, kendisini mevlevî tarikatine adamış bir okumuşun düşünceleridir.

Eserin sonunda başka hiç bir kaynakta rastlamadığımız bir rivâyetten bahsedilmektedir. Bu da, Nasreddin Hoca'nın meşhur Hanefî fakihlerinden Bagdatlı Kudurî'yi çok sevdiği, öğrencilerine her zaman ondan dersler verdiği, hatta Kudurî'yi okurken kerâmet gösterdiği kaydedilmiştir.[16]

Seyyid Burhaneddin'in bu bilgileri nereden aldığını bilmiyoruz. Ancak Hoca'nın sünnî akidelere ne kadar bağlı olduğunu, O'nun göstermesi bakımından dikkati çekicidir.

Seyyid Burhaneddin, tercümelerin tamamında insân-ı kâmil olmak için ne yapmak lazım geldiğini, ibadetin, Tanrı'ya sürekli niyâz etmenin, benlikten geçmenin, Allah yolunu seçmenin lüzûmunu anlatmak ister. O kadar ki açık saçık bir anlam bulur. Çeşitli allegorilerle bunları açıklamaya çalışır.

Eserin bir başka özelliği de Konya'nın yaşayışı hakkında verdiği bilgilerdir. Sakin bir ailenin günlük hayatı bilhassa tercümelerde mahallî üslûp içinde anlatılmıştır. Meselâ 74.fıkrada, "Bir gün Hoca'nın karısı, "Şu oğlanı gezdir, biraz işim var, göreyim" der. Hoca oğlanı kucağına alınca, üzerine yestehledi..." demektedir. Burada iş görmek ve yestehlemek gibi tamamen mahallî bir ağız kullanılmıştır.

Fıkraların çoğunda halk ağızından alınma kelimeler mevcuttur. Bunların çoğu daha ağdalıdır. Halk ağızından alınan kelimeler ve deyimler hakkında bir fikir verebilmek için bazı misalleri göstermek istiyoruz.

1.Fıkradaki "Gusûl tahtası", 7. fıkrada "Vartalara uğramak", 15. fıkrada "Kaykana", 21.fıkrada "Zarta çekmek", 23. fıkrada "Su dökmek (=idrar yapmak)", 24. fıkrada "Göç etmek (=Taşınmak), 35. fıkrada "Köpek sigildi ve köpek sırtardı",

---

16 Kudurî, (972-1037) asıl adı Ebu'l-Hüseyin Ahmet bin Hamdân el Bagdadî El Hanefî'dir. Çömlekçi veya Bağdat yakınlarında Kudur isimli bir köyde doğduğu için kudurî ismini aldığı, Hanefî Mezhebini savunmak için münakaşaları ile meşhur oduğu kayıtlıdır. En önemli eseri El Muhtasar fi Furugı'l-Hanefiye'dir. (İA. cilt 6 s.952)

37. fıkrada "Kebe, 71.fıkrada "Zevklenmek (=alay etmek)" 73. fıkrada "İte dalanmak", 83.fıkrada "Hamur mancası", 103. fıkrada "Yesteklenmek," gibi kelimeler halk ağızından alınmıştır.

Seyyid Burhaneddin bu fıkraları iddiasız fakat mensub olduğu tarikatın fikirlerine uygun bir şekilde şerh etmeye çalışmıştır. Bunu yaparken zaman zaman zorlama da olsa, Mevleviliğin ve sünni akidelerin derin tesirinde kalmıştır. Hatta bazan bu fıkra nasıl böyle yorumlanabilir dedirtecek kadar zorlamalar vardır. Ancak, yaşadığı devrin anlayışına uygun bir üslûp içinde Hoca'nın hayatından seçtiği küçük anların ifadesi olan değişik konulu 121 fıkra kendi tarzında bilinen ilk şerh olma özelliği ile dikkati çekmektedir. Nasreddin Hoca üzerine çalışma yapacaklar için görülmesi ve incelenmesi gereken önemli bir metin ortaya koyan Seyyid Burhaneddin görevini başarıyla yapmış ve kültürümüze yeni görüş açıları getirmiştir.

HACE NASREDDİN LÂTİFESİYLE BURHANİYE TERCÜMESİ

DİBACESİ

Nasreddin Hoca rahmetullahu-aleyh hazretleri vaktinin feridi bir zat-ı lâtif olduğu cümlenin müsellemidir. Bizler etfâl-i siret olduğumuzdan tarik-i Hakkı letâifle temsil ve hezel makamında olan letâif-i hasenelerini yalnız eğlence yolunda telakki olunması idrâk-ı hakâyık olanlarca kafi olmayub bir nice meani-i dakika ve nesâyih-i müfideyi şâmil hikâyâtlarının kışrına bakmayub hale muvâfık olan lübbünden istifade olunması enseb idigi pirimiz Hz. Mevlânâ, kuddise sırahhu, Mesnevi-i Şerifinde bu beyt-i Şerif'i buyurdukları gibidir:

Beyt-i ma, beyt nist iklimest

Hezel-i ma, hezl nist talimest(1)

Zira temsil bir iklim makamında, hezel ta'lim makamındadır. Ru-puş olduğundan bu hakir Seyyid Burhaneddin bende dahi merhum müşarün-ileyh kitab-ı matbuundan yüz yigirmi bir adet letaifini ihvane yâdigar-ı nâçize ve Hoca Efendimizin yâd-ı nâm-ı âlîsine vesile olmak emeliyle min gayr-ı liyâkate bir tevcih-i vecih-i muhtasar olarak şerh ve izaha ibtidar eyledim.

"El insanu Mürekkebun minen nisyan(2)" fetvâsında görülecek nekâisin kıllet-i Gizaa-i fakîrâneme bağışlanmasıyla noksanının der-kenar ve duâ-i hayr ile yâd buyurulmasıyla erbâb-ı irfandan müstercâdır. (2a-2)

HOCA NASREDDİN LÂTİFESİYLE BURHANİYE TERCÜMESİ

Lâtife:1

Rāviyan-ı ahbār ve nakilan-ı āsār (ve) ruzgār, şöyle rivāyet ederler ki, Hoca Nasreddin Efendi rahmetullahhu-aleyh Hazretleri bir gün va'z içün kürsiye çıkub, "Ey müslümanlar ben size ne diyeceğim bilür müsiz?"dir. Cemâ'at, "Bilmeyiz" dirler. Hoca, "Siz bilmeyince ben size ne söyleyim" dimiş. Bir gün yine kürsiye çıkub, "Ey müslümanlar ben size ne söyliyeceğim, bilür müsiz?" dir. Anlar, "Bilüriz" deyince, Hoca, "Siz bildikten sonra ben ne söyleyim diyüb kürsiden inüb gidince, cemā'at teaccübde kalub, bir dahi çıkarsa bazıları bilürüz, bazıları bilmeyüz dimeğe karar vermişler. Hoca bir gün yine kürsiye çıkub, "Ey karındaşlar, ben size ne söyleceğim bilür misiniz?" dediğinde, anlar dahi, "Kimimiz bilür, kimimiz bilmeyuz" deyince, Hoca "Ne güzel, bilenler bilmeyenlere öğretsün" dimiş.

Tercüme:

İşaret buyurmuşlar ki, "Sizler imamsınuz. Vaz iki nev'idir. Biri söyler va'z, biri söylemez va'z. Söyler va'zdan, söylemez va'z ziyade müessirdir. Varın gasl tahtasına çıkmış mevtā lisān-ı hal ile size ne nasihat eyler, andan mütefettin olınız diyu "Usmut sükûti ve mûtu kable en temûtû(3) "sırrına mazhariyeti işaret buyurmuştur. Ve ikinci radde, madem ki siz hakayıkı müdriksiz, niçün bildiğiniz ile amil olmazsınuz. Ben ne söylesem tesir etmeyecek "El akılu lâyetekellemu ille'l-hoca(4) "mefhumunca bildiğiniz ile amil olup ilminizi (ziyade) idün tatvil-i kelamdan men iderler. Üçüncü perde; alim olanlarda amel olmadıkça va'z-ı nasihi kar itmez. Bir fâzıl, mürşid-i kamilbulub (2b-3) bilmediğinizi öğrenüb bilmeyenleri dahi agâh idün dimek murad iderler.

Lâtife 2:

Bir gün Hoca, "Hak Teâlâya şükür idün ki, deveye kanad virmemiş eğer virmüş olaydı evlerinize yahud bahçelerinize konarak başlarınıza yıkardı" dimiş.

Tercüme:

Hak Teâlanın azamet ve ihsanını müşahāde idün. Her kuluna mal ve mansıb virmediğine teşekkür idün. Zira herkesin kabiliyetine göre ihsan olur. Bilā kabiliyet-i ayn deveye kanad virildiğinde, dönüb hem zal hem muzıll olurdunuz. Mal ve mansıb yaraşmaz kimselerin hallerine teşekkürde bulunmalarını ima buyururlar.

Lâtife: 3

Bir gün Hoca, bir şehirde kürsiye çıkub, "Ey müslümanlar, bu şehrin havasıyla bizim şehrin havası birdir." Cemaat Hoca'ya "Neden bildinüz ?" deyince, Hoca, "Akşehir'de ne kadar yıldız var ise bunda da ol kadar var"dimiş.

Tercüme:

Her ne kadar mekanda bulunur isenüz Cenâb-ı Kibriyâ hâzır ve nâzırdır. Hak Teâlanın azâmet ve kudretin cemi-i mükevvenâttan müşâhade idüb ayar gibi bir şeyi iki görmeyin deyu sırr-ı vahdet işaret buyururlar.

Lâtife: 4

Bir gün Hoca hamama girüb, bakar ki kimse yok. Canı sıkılub bir kayabaşı söylemeğe başlar. Kendine sadası hoş gelüb hamamdan çıkub toğrı bir minareye çıkar. Vakt öğle vakti imiş. Temcid okumağa başlar. Bir adam aşağıdan bakar ki, vakitsiz temcid okunur. "Be hey nadān, böyle kerih sadā ile vakitsiz temcid okunur mu?" dedikte, Hoca aşağa inüb, (3z-4) "N'olaydı bir sāhib- i hayr dahi mināreye dahi hamam inşa ettireydi. Bizi bu kerih sadādan kurtarırdı" dimiş.

Tercüme:

Teganni ve riyā ile olan amel salih olmaz. İbâdet ve amelim var diyu öğinme ve gurur dahi etme. Ber-hayat iken şeriāt ve tarikat hamamında tathir olarak riyâzât ve perhizât ve amel-i sālih ile fikr-i bekaya hasr-ı vakt iderek tevhid ve tahlil ile āli makamlarda nağme ve terennüm ile safayab eylememiz tergib buyururlar.

Lâtife: 5

Bir gece rüyasında Hoca'ya tokuz akçe virmişler. Hoca hele on akçe olsun dirken uyanub baktı ki elinde bir şey yok. Gözlerini kapayub, elin uzatub, "Getür bari, tokuz akçe olsun" dimiş.

Tercüme:

Bu fani dünyada ellerinizde bulunan akçe ve mâsiva ayn-ı rüya gibidir. Nizā fizā ile daha fazla toplamağa sayiniz akibet hebādır. Elinizde iken mahallinde sadaka ve ihsān hayrāt-ı hasenāta bezl idün. Uyandığınız vakt eliniz boşa çıkmasun dimeği tarif ve işaret buyururlar.

Lâtife: 6

Bir gün Hoca kıra çıkub giderken karşudan biraz atlu gelür. Hoca sürat idüb bir makbere yanına gelüp esvabını çıkarub kabre girer. Atlular Hoca'yı görüb, "Bre adam

bunda ne yatarsun?" dedikde bir lakırdı bulamayub, "Ehl-i kuburdan idim. Buraya seyre çıktım idi" dimiş.

Tercüme:

Bu dünyaya ziyarete çıktık. Ölmezden ön ölüp bu elbise-i fahireyi soyunub (3b-5) kefenleri boynunuza takub zad-ı ahiret görüb kubur ehlinden olun. Zira yolunuzda harāmi vardır. Bir gün süratle gelüb sizi nābedid eyler dimek tefhim olunur.

Lâtife:7

Bir gün Hoca bir bostana girüb havuç ve şalgam, ne ki buldu ise çuvala ve koynuna toldururken bostancı bunu tutup, "Bunda ne ararsın?" dedikte Hoca şaşırub, "Geçen bir şedid rüzgar esti, beni buraya attı" cevabını virmiş ise de Bostancı, "Yahu bunları kim yoldu?" diyince, "Rüzgar şedid olduğundan, beni oradan oraya attı. Neye yapışdım ise elimde kaldı" dedikte, bostancı, "Ya bunları çuvala kim toldurdu?" diyince, cevabında "Ben anı tefekkür iderdim" dimiş

Tercüme:

Bu zıll-ı hayâl gibi olan dünyada bilā tefekkür emtā ve erzāk toplayub, helâl, haram seçmeyüb iddihar ve tul-ı emel ile ferdâyı düşünmiyen kimseler yarın bâgbân-ı hakîkî olan Cenāb-ı Kibriyā divanında, öyle eğri büğrü sözler ile kabul olmayacağından başka meşru ve gayr-ı meşru olarak iddihar etmiş oldukları emvâl ve erzak içün hin-i hesabda bir cevab viremeyüb meyus kalacaklar bu vartalara uğramaktan ise şimdiden tefekkür idüp hukuk-ı ibādı üzerinden iskat ve taib müstağfir olub Cenāb-ı Kibriyā'dan mağfiret talebi irad ve tenbih buyururlar.

Lâtife: 8

Bir gün Hoca Konya'ya varub bir helvacı dükkanına girer. Heman bismillah deyüb (4a-6) helva yemeğe başlar. Helvacı, "Bre adam ne yaparsın?" diyu Hocayı döğmeğe başlayınca, Hoca dahi, "Ne güzel belde imiş, bu Konyalı helvayı döğe döğe yedirir" dimiş.

Tercüme:

Konya makarr-ı evliyādır. Helva gibi sülûkı darb ve terbiye ile yedirürler. Bahusus dergah-ı Hz. Mevlānā'ya dahil olanlara tarab ve semâ ile irşad idüb lokmasın dahi terbiye ile tagaddi iderler dimeği imā buyururlar.

Lâtife: 9

Hoca, "Ramazan-ı Şerif, bana ne lazım halka uyub oruç tutmak" diyu bir dane çölmek peyda idüb günde birer taş bırakmağa başlar. Hoca'nın kızı görüb çölmeğe

bir avuç taş kor. Bir gün Hoca'ya, "Bu gün ayın kaçıdır?" dirler. Amma ayın yigirmi beşi imiş. "Biraz sabr idün bakalım" diyu eve gelüp çölmeği döker ve sayar ki yüz yigirmi taş olmuş. "Eğer bunun cümlesin dir isem bana sefih dirler". Halka, "Bugün ayın kırkbeşidir" dedikte, "Ay otuz gündür sen kırk beşidir dersin" derler. Hoca, ben insafla söyledim, eğer çömlek hisabına bakarsanız, bugün ayın yüz yigirmi beşidir" dimiş.

Tercüme:

Ramazan-ı şerîfin evveline ve ahirine dikkat olunmasıyla Hoca'nın kerimesi zahide bir hatun olmağla şuhûr-ı selâse(5) ile eyyâm-ı mübarekeyi yüz yigirmi beş güne iblâğ eylemiş olduğunu işaret buyurur.

Lâtife: 10

Hoca'ya "Ay yeni oldukta, eskisini ne yaparlar?"dimişler. "Kırkarlar kırkarlar yıldız yaparlar" dimiş.

Tercüme:

Şebâbet vakti olan ibâdet hasendir. Şebâbetinize mağdur olmayan. İhtiyar olup (4b-7) zevâl vakti geldikte, "N'olaydı bu perakendelikten mukaddem şebâbet vaktimizi ibadet ideydik" diyu pişman ve nâdim olmak faide vermez dimeği tefhim ider.

Lâtife: 11

Hoca kafile ile şehrden çıkub giderken devesi kükreyüb Hoca'yı yire urdu. Üzerine çöküp, Hoca feryad ider. Halk bunu kurtarırlar. Bir vakitten sonra aklı başına gelüb, "Ey müslümanlar, gördünüz mü şu deveyi, bana ne kadar cefa eyledi, lutf idüb şunu tutunuz boğazlayım" dimiş.

Tercüme:

Nefsiniz devesine tedriç ile binün, aman virüb kükretmeyin. Zira mesai gösterirseniz sizi kükreyüb altına alur helāk eyler, ol size galebe itmeden hımye ve cu ile anı zebh idüb ruhunuzu nefsiniz üzerinde galebe idüb menzil-i maksudunuza vasıl olun diyu tarif buyururlar.

Lâtife: 12

Bir gün Hoca yumurtanın tokuzun alub, onun bir akçeye diğer mekanda satar. "Hoca niçün tokuzun alub onun satarsın?" dediklerinde Hoca, "Ziyade faidedendir, dostlar alış verişte görsünler" dimiş.

Tercüme:

Bu dünya mâkusdur bazı suretâ ziyân görülen şeyin akabinde fâidesi hissolunur. Meselâ; hârik ve sirkatden mukaddem bir metâ ziyanına virirse bütün faide olmuş gibidir. Bazı ziyan zannolunan mua'melâtın vuku'ât-ı mahsusda ayn-ı menfaat idügün ile "men ca'e fil-hasene(6)" tefsirini ima buyururlar.

Lâtife: 13

Bir gün Hoca kısa esvab giyüb, mescide varıb namaz kılarken, ruku'a vardıkta, arkada bulunan adam Hoca'nın husyelerini görüb, heman tutup sıkınca (5a-8) Hoca dahi önünde olan imamın husyesin sıkar. İmam dönüb, "Hoca neylersin?" dedikte, "Arkamdaki adamdan sor" dimiş.

Tercüme:

Yarın ruz-ı mahşerde saf-be-saf turulub suâl olundukta, mesuller dahi şurût-ı islâmın mugayiri nasihat eden imamları tutub mahşer halkı arasında rüsvay olmadan ise şimdiden şeriât ve tarikatın imam-ı kâmilini bulub, ulu divanda şermsar ve hâcil-i rüsvay olmaklıkdan hazer olunmasını tenbih buyururlar.

Lâtife: 14

Hoca bir gün ırmak kenarında tururken on dane âmâ gelür. Kendilerinin bir pula ırmaktan geçirilmesine Hoca ile pazarlık iderler. Hoca bunları geçürürken, birini ırmak suyu toparlayub götürür. Amâlar feryada başlar. Hoca, "Niçün feryâd idersünüz, bir pul eksik veriniz" dimiş.

Tercüme:

Yarın Sırat'a varıldıkda masiyyet ile âmâ olduğumuz halde şefaat- i resulallah, her birerlerimiz Sıratdan geçerken bir pul gibi amelimize güvendiğimiz aynı âmâlık olub günâhımızın sıkleti sebebiyle kebâ'ir ehli nâr-ı cahime düşmeklikten ise ilm ü amele mağrur olmayub beyne'l-havf ve'r-recâ rızaullah ve mağfiret talebiyle amelinize mağrur ve istinad itmek câiz olamayacağını tarif buyururlar.

Lâtife: 15

Bir gün adam eline bir yumurta alup, "Hoca şu avucumdakini bilürsen sana bir kaykanalığı viririm" dir. Hoca (5b'9), "Şeklini söyle, bilürim" dedikte, "Tışı beyaz, içi saru" dir. Hoca, bildim, şalgamı oymuşlar, içine havuç toldurmuşlar" dimiş.

Tercüme:

Bazı kimse çok bilürüm diyu meydana çıkub bilmediğini dahi bilmez. Gâibden dem urub kizb-ü durug ihtiyar eylediklerinden bu makule türrehatdan geçüb ağı ve karayı seçüb Hakk'a salik olun diyu işaret buyururlar.

Lâtife: 16

Bir gün Hoca kırda gezerken bir tanaya rest gelüb, uğurlayub evine götürdi. Boğazlayub derisin saklar. Tana sahibi feryad iderek Hoca'nın evine geldiğinde Hoca ehline, "A karı şu tananın derisin çıkarsam da şu herifin yüzünü kara eylesem" dimiş.

Tercüme:

"Kul kusursuz olmaz afv ider efendisi" fehvasınca mümin karındaşlarınızın aybını bahusus ihtiyaçlı ola kimselerin aybını yüzlerine urup şermsār ve hācil itmeden ise ana nasihat ve redd-i leyyin ile kendisini hoşnud eylemenin tarikına bulunub ilerüde kendüsinden mutazarır olmamanın tarikında bakub settaru'l-ı uyub olan Cenāb-ı Kibriyā'dan ecr-i azim talebini ima buyururlar.

Lâtife:17

Bir gün Hoca pazarda gezerken bir herife rast gelüb, "Hoca bugün ayın üçü midir dördü midir?" dedikte, "Bilmem ay alup sattıgum yok" dimiş.

Tercüme:

Böyle bihūde laf-zenlik itmek yāve-gūlara. Dil bir, kulak ikidir az söyleyub çok dinnemeli zira bihûde söz (6a-10) söylemenin mazarratı çokdur. Akil olan tekellüm etmez illa hacet vakti tekellüm ider dimeği tarif buyurur.

Lâtife: 18

Bir gün Hoca omuzunda bir nerdüban alub bağçe divarında tayayub yukarı çıkar ve bağçeye kurub iner. Bağban bunı görüb, "Sen kimsin ve bunda ne ararsın?" dedikte, Hoca süratle nerdübanın yanına gelüb, "Behey bostancı, nerdüban satarım" dir. Bostancı, "Bu arada nerdüban satılur mu?" dedikte, "Behey bağban nerdüban nirde olsan satılur" dimiş.

Tercüme:

Bir dergâha mürşid-i kâmile ittikâ eyle ki şeriāt ve hakikat ve mārifet nerdübanından çıkub bâğbân-ı hakikate vasıl oldukta naz niyazda bulunup itab ve hitap olursa dahi ayn-ı ināyet olub bâğbân-ı hakikate vasıl olunur dimeği tarif buyururlar.

Lâtife: 19

Bir gün Hoca tavukları bir bir tutub boğazlarına birer peştemal takub salıvirdi. Halk Hoca'nın yanına cem olub, "Bunlara ne oldu?" dirler. Hoca, "Bunların anaları öldü matemin tutarlar" dimiş.

Tercüme:

Kable'l-mevt kefeninizi başınıza sarub tecemmū ile Hak içün zikr ve fikr ve āh-ı enin ile aklınızı başınıza toplayub evvelimiz bir meni ve ahirimiz ile laşe olduğunu taakkul iderek hevanızı terk idüp Hakk'a tazarru ve niyazda olun dimeği tefhim ider.

Mesnevi:

Ey birader tu heman endişei
Ma bakıyyet üstühan u rişei(7)

buyrulduğu gibicesine.

Lâtife: 20

Bir gün Hoca'nın tarlasına bir öküz girüb Hoca dahi bir çöb alub üzerine vardıkta öküz kaçtı. İleru hafta gördü ki bir kimse arabaya koşmuş (6b-10) giderken Hoca eline bir sopa alub öküze bir kaç sopa urur. Ol adam "Bre Hoca benim öküzümden ne istersin?" Hoca aydır: "Sen halt itme cahil köpek, ol kabahatin bilür" dimiş.

Tercüme:

Öyle bilā destur öküz gibi halkın hanesine ve bağ, bostanına girersenüz, eğerçi bu dünyada sopayı yimezsenüz, şeriāt ve tarikat arabasına koşulup, yarın ruz-ı kıyāmette zebāniler araba gibi sürüyüb darb-ı şedid iderler. Bir şafiin şefâatı ile halas bulunca çok sopa yirsinüz dimeği tenbih buyururlar.

Lâtife: 21

Bir gün Hoca su kenarında abdest alurken pâpûşunu su alub gitti. Heman kenara çıkub bir zarta çekti. "Al abdestini vir pâpûşumu.

Tercüme:

Fizemanna murāi olan kimselerin abdesti ve namazı bunun gibidir. Yüziyle çarılub bir faideyi müfid olmadığından başka bir de pâpûşdan olman dimeği tefhim ider.

Lâtife: 22

Bir gün Hoca vasiyet ider ki "Ben öldüğüm vakit beni eski kabre koyun. "Cemaat, "Niçun?" didiklerinde, "Sual melekleri geldikte, ben sual olundum, görmez misiniz kabrim bile eskidir" dimiş.

Tercüme:

Şu dünya bir pirezen kocakarıya benzer ve türabı dahi köhnemiştir. Heman kulûbunuzı sağlam tutub, cila virüb ruşen idün ki kabriniz dahi ruşen olub münkirine cevāb-ı sevap virmemiz āsān olur diyu tenbih-i ālileri tefhim olunur.

Lâtife: 23

Bir gün Hoca su dökmek içün helāya girüb bir gün bir gece oturur. Meğer akar bir çeşme var imiş (7a-12) Daima şır şır, Hoca çişim dükenmedi zannider. Bir kimse gelüb "Bre adam çok oturdun" dedikte "çişim dükenmedi ki kalkayım" dimiş.

Tercüme:

Bu fani dünyaya bakası var gibi cülus ile bir gün bir gecelik ömrü dükenmez zannidüp şar şır ile vakit geçürmeyin. Bir gün Azrail aleyhisselam kapıya gelüb cife-i dünyadan alub kaldırmak ister. Bu bakası olmayan āb-ı riz gibi olan dünyayı bâki sanman bakāya muhabbet birle seyr-i sülûk idün dimeği tefhim ider.

Lâtife: 24

Bir gün Hoca bir ata binmek murad eyledi. Yümsek olduğundan binemedi. "Hay gidi nikbed..." diyub ardına bakar. Kimse yokdur, "Biz de evveli hırlı uğursuz değildik" dimiş.

Tercüme:

Hal-i şebābetinizde esb-i himmete binüb rāh-ı hakikate vasıl olun. Zira pir oldukta güç kuvvet kalmayub, esb-i himmete binemeyüb zir-i zeminde "Hasıra'd-dünya ve'l-ahire (8)" kalırız dimek isterler.

Lâtife: 25

Bir gün Hoca'yı Akşehir çocukları hamama götürüb yanlarında gizlüce birer yumurta alub, hamama soyundular. Badehu içeru girüb göbek taşında, "Gelin sizinle birer yımırta yumrutlayalım, her kim yumurtlamazsa hamamın mesārifini ol virsün" diyüb, tavuk gibi geryüd iderek getürdikleri yumurtaları taş üzerine bırakdılar. Hoca bunları görünce, horos gibi çırpınıp ötmeğe başlar. Çocuklar, "Sen ne işlersin?" dediklerinde, Hoca, "Bu kadar tavuğa bir horos lazım değil mi?"

Tercüme:

Etfāl-i tarikat olanlar elbise-i fahirelerini soyunub riyāzet hamamına girdiklerinde kendü kendüye letāif ve hakāyık ve maarif olan cevher ve muhabbet (7.-13) hasıl illa içlerinde bir mürşid-i kāmil olub nefs-i kimyāları eseriyle bekam olmadıkça dimeği tarif buyururlar.

Lâtife: 26

Bir gün Hoca hamama girüb dellak buna kese sürer ve bir yanından bir yanına döndürürken Hoca dellākın kesesin tutar. Dellak Hoca'ya neylersin dedikte, "Behey herif seni dönmesün deyu tutarım" dimiş.

Tercüme:

Tarike dûhûl idüb ve halvete dûhûlundan sonra öyle avdet idüp dönmeyesun anbe-an (anbean) terakki edüp müvecceh-i hakikiye tecdih devā edesin demeyi tenbih-i alileri olmuştur.

Lâtife:27

Bir gün Hoca karalar giyüp taşra çıkar. Halk bunu görünce "Hoca ne oldun, karalar giymişsin" dedikelerinde, "oğlumun babası merhum oldu, anın mâtemin tutarım" dimiş.

Tercüme:

Veled-i kalbi ulu kılmayın. Sizlerden bir zelle vaki olduğu halde babası ölmüş gibi karalar giyüb seyahat ve sahra beyabanda buka ve istigfar ederek geşt ü güzar idub Cenāb-ı Kibriyā'dan mağfiret talebiyle magfur olunuz demek isterler.

Lâtife: 28

Bir gün Hoca bir kaç karpuz alub dağa gider. Susayub karpuzların birisini kesüb tatsız deyüb atar. Hasıl cümlesinden kesüp biraz yeyüb bakisi üzerine bevl (bevil) sıçrar, badehu odunu kesüb yine pek susar, şu değmiş buna değmemiş derken cümlesin yemiş.

Tercüme:

Huzuzāt ve şehevāt-ı nafsāniyeye ve fani dünyaya gönül vermeyüp kıç tarafınızı dönün. Zira bu mekanı bu fani dünyadır. Teveccühünüz Hüda-yı lemyezel olsun, zira bu dünya fani olduğu gibi mekulāt ve meşrubāt dahi fanidir, bākiye bezl-i makderet edüp erzāk-ı mānevi ile merzuk olun dimeyu tefhim eder.

Lâtife: 29

Bir gün Hoca şehirden bir iki adama rast gelüp bunlara, "Nereye gidersiniz?" dedikte bunlar "Taşağın dibine gideriz" deyince Hoca, "Bu gidişle ahşam olunca zeker başuna çıkarsınız dimiş.

Tercüme:

Dünya talibi olanlara hırs ve tama celb-i dünya içün gice gündüz seğirdüb esfel tarafına giderler. Bu gidişten geçüp bir faidemend olacak ve kendisinden zad-ı ahiret toğacak bir ali makama terakki idüb darında said olun deyu tenbih-i ali olmuştur.

Lâtife: 30

Hoca'nın bir kuzusu var imiş. Gayet güzel besler imiş. Bir gün yaran cem olub kuzu Hoca'nın elinden alub yiyelim dirler. Birisi gelip, "Hoca yarın kıyamet kopıcak imiş, gel bu kuzıyı yiyelim" dirler. Hoca inanmaz, birisi dahi gelüb böyle söyledikde, Hoca gerçek sanub kuzıyı boğazlarlar. Andan Hoca arkasına alup bir mesirgahda ateş yakub kuzıyı büryan itmeğe başlar. Nagah arkadaşları soyunup esvaplarını Hoca'ya teslim idüp oynamağa giderler. Hoca dahi esvabın cümlesin ateşe urub yakar. Bir de anların karnı acıgub girü geldiklerinde görürler ki esvabın cümlesi yanub yok olmuş. Hoca'ya aydırlar. "Bunları kim yakdı?" Hoca aydır, "Çünki yarın kıyâmet kopıcak, esvab ne lazım" dimiş.

Tercüme:

İzaz ve ikram ile beslendiğiniz nefs, sizi yoldan çıkarup nar-ı ahiret gaygusın çektirmez. (8b-15) Zira kıyâmet öldükde kopar. Zebaniler boğazlayup cehennemde büryan iderler ve üryan idüb urbaların dahi yeni ve eski olub, varisler ateşe urub yakarlar. şu halde nefsinüze hizmet itmeyüp, mahkum idüb boğazlayın dimeği tefhim buyururlar.

Lâtife: 31

Bir gün Hoca'nın evine hırsız girmiş. Her nesi var ise alub gitmiş. Hoca'da baki kalanı toparlayub hırsızın arkasına düşüb hırsız evine girince , hoca dahi girmiş. Hırsız, "Hoca ne istersin?" der. Hoca , "Ya, biz bu eve göç etmedik mi?"

Tercüme:

Evinizi, gözde malınızı hayır hasenata bezl idüb, bâki kefenini dahi arkana alub asl olan hanene tehi-dest varma, yolunuzda haramı çokdur. Bir gün olub kabr hanesine varılacaktır. Hal-ı sıhhatiniz fukara ve mesakine bezl eyleyin dimeği tefhim ider.

Lâtife: 32

Bir gün Hoca'ya bir kaç efendiler gelüb, "Sen okuyup yazarsın, amma Farisî bilmezsin" dirler. Hoca "Nice bilmem?" dir. "Eğer bilürsen bir beyt söyle" dirler. Hoca bu beyti okur:

Reftem becayi serviler, gördüm tokuz hur amedend

Bir kaçını yağırladım bir kaçı tarla mireved(9)

dedikte, mollalar, "Eyvah" diyüp kalkıp gitdiler.

Tercüme:

Yalnız ulûm-ı arabîyede kalmayup fünûn-ı sâireyi, ale'l-husus farisî kitaplarını çokca mütalâa idün, zira ûlum-ı fariside tasavvuf çoktur. Ve tasavvuflıdır. Suri, menāfi-i kesire ile fāide-mend olursunuz dimeği imā ve işāret buyururlar.

Lâtife: 33

Bir gün Hoca'nın biraz akçesin çalmışlar. Hoca "Ya Rab, senin neye ihtiyacın var ki, benim akçemi illere aldırırsın?" diyü feryad iderek mescide varup sabah olunca ağlar. Meğer deryada gemi fırtınaya uğrayup içinde olanlar, "Selamete irersek Hoca'ya bir miktar akçe virelüm" dimişler. Hakk'ın inayetiyle selamete irüp ol kadar akçe Hoca'ya virmişler. Hoca, "Allah, Allah, bir gice mescidde açıkda yatup aglamagla benim akçemi gönderdi" dimiş.

Tercüme:

Dünya içün keder etmeyiniz. Bir şeyiniz zayi olursa Cenāb-ı Kibriyā'ya iltica idün. Azaf-ı Muzaaf-ı mükāfāt olursunuz. Cevāmi ve mescidlerde mutekif olduğunuz halde recā ve niyaz idersenüz, dünya ve māfihā muradātınıza nail olursunuz. Bu dünya pâyidār değildir. Dünyayı zāyi idüp bedelinde ahiret nimetine müstagrāk olun dimeği tefhim ider.

Lâtife:34

Bir gün Hoca komşusundan bir kazan alup işin gördükten sonra gazgan içine bir tencere koyub virdikte, sahibi görüb, "Bu nedir?" dedi. Hoca, "Kazgan dogurdu" deyince şād oldu. Yine Hoca bir gün kazganı alup bir zaman kullandı. Sahibi bakar ki kazgan gelmez, Hoca'nın evine gelüp kazganı istedikte Hoca, "Sen sağ ol, kazgan öldü" deyince, sahibi "Hiç kazgan ölür mü?" dimekle, "Ya toğurduğuna inandın da öldüğüne inanman mı?" dimiş.

Tercüme:

Bir merd-i irmimden Cenāb-ı Kibriyā kan ve sükker ve lihm-i azm ve ruh ihsan idüp ahir bizi, (9b-17) bu aleme getürdi. Bir gün ölüp bu vefasız fani dünyadan bākiye gideceğiz ve cümle azamız türāb olacak. Yine cümle aza ve izam bir yere gelüp haşr neşr ile kāim olacağımızı nasıl inkar idersinüz deyü münkir-i ahiret olanlara tevbih makamında buyururlar.

Lâtife: 35

Bir gün Hoca kabirler arasında gezerken bir koca köpek mezar taşına siğildi. Hoca eline bir çomak alup köpeğe urmak isteyince köpek Hoca'ya sırtardı. Hoca gördü ki kendüyi telef edecek hemen çomağı yanına saklayup, "Geç yiğidim geç" dimiş.

Tercüme:

Meşhur, "Köpeğe talanmadan, çalıyı tolanması yeğdir". Öyle intikam alacağım deyü vartaya uğramakdan ise nefs ü şeytan ve su'i akrān ve sāir husemā galebe çalacak olursa "İnnellahe ma'as-sabirin (10)" deyüp gazabını yutup anlardan intikam alacağım deyu sürat etmeyüp Hudā'ya ısmarlamak evlādır dimeği tenbih buyururlar.

Lâtife: 36

Bir gün Hoca bir leylek tutup evine götürdü. Bıçak ile burnunu ve ayaklarını kesüp bir yümsek mahalle çıkardı. "İşte şimdi kuşa benzedin" dimiş.

Tercüme:

Siz de fırsat elde iken nefsiniz kanadını ve ayaklarını kesüp muzırlık etmeyüp kuşa döndürüp mukāmat-ı āliye terakki ettirüp nefsinüz zebun edün demeği tenbih buyururlar.

Lâtife: 37

Bir gün bir Monla, Arab, Acem ve Hindistan hasılı yedi iklimi gezüp kimse bunun meselesine cevab veremez. Ahir bir adam Hoca'yı tarif edüp ol Monla Ahşehr'e gelür iken (10a-18) bir akçalık nar koynuna koyup Akşehir'in tarlaları yanından geçerken gördü ki bir kimse çift sürer. Meğer Hoca imiş, yanına varup gördü ki mübarek ayaklarında çarık sırtında kebe bir fakir suret ādemdir. Selam verdikde Hoca dahi "Aleykesselam monla efendi, niye geldin" dedikde, "Filan mesele nedir bil" der. Hoca, "Parasız anan babana dahi vermez, ne verirsin?" deyince monla koynundan bir nar çıkarup vedi. Hoca dahi meselesine cevab virüp narı dahi yedi. Monla bir mesele

dahi irad eyledikde, "Yürü halt etme nar tükendi" demekle, "Monla-yı Rum'un çiftçisi böyle olunca, uleması nice olur" deyüp çıkıp gitmiş.

Tercüme:

Seyahatle sa'y gayret edüb kendünüzü cehilden kurtaracak bir mürşid-i fâzıl bulup âgâh olun ol mürşid her ne teklif eder ise kabul ederek, ben gayr oldum sevdasında olmayup kuşiş edüp an-be-an terakki ve terfi-i derece edüp hakikat inarlarını me kil edün demegi tefhim buyurur.

Lâtife: 38

Bir gün Hoca gördü ki bir pınar başında bir vafir ördekler oynar. Hoca seğirdüp tutayım derken kaçarlar. Hoca dahi eline biraz etmek alup pınar başında etmeyi pınara batırup yerken bir adam gelüp "Ne yersin?" dedikde, "Ördek çorbası yerim" dimiş.

Tercüme:

Bu dünya hilebaz ördek gibidir, önünüzden kaçdıkça arkasına düşersiniz, halbuki gaddardır nice kimseleri yoldan çıkarmış āhirü'lemr sizi dahi çıkarmasun. Tehi-dest (10b-19) kalursunuz öyle olacak nim nānā teşekkür edüp vaktinizi gaflet ile geçürmeyin zira dünya sizi aldadır dimegi tefhim eder.

Lâtife: 39

Bir gün Hoca bir ciğer olup evine giderken bir çıplak ciğeri kapup gitdi. Hoca arkasından bakakaldı. Hoca dahi, birinin elinde bir ciğer var imiş, elinden kapup bir taş üzerine çıkdı. Herif, "Bre Hoca neylersin?" dedikde Hoca, "Kendimi denemek içün çıplak oldum" dimiş.

Tercüme:

Mesivāya mâil olman va de tamam oldukda erzakınızı alup götürüler kendünüzü bir yümsek sal taşına koyup mezar başına getürüp kabre koyarlar. Ol vakt kendünüzü deneyip ne oldugın tanırsınuz kendümüz bir lāşedir çıplak kabar. Mesnevi:

Ey birader tu heman endişei

Ma bakiyyet üstüham-ı rişei

zira insan rişe ve endişeden ibaretdir demeği tefhim ider.

Lâtife: 40

Bir gün Hoca'dan birisi bir urgan istemiş. Hoca içerü girüp çıkup "İpe un sermişler" der. Herif, "İpe un serilir mi?" dedikde, "İşte gönlüm olmayınca ipe un serilür" dimiş.

Tercüme:

Şeytan hile ile ipe un serer ferifte olmayın zira ömrümüz ipi çürüktür bu dünya ve masivānın ipe takacağı yokdur rızaya muvafık amelde bulunamazsınız bir şeye nāil olmayup hasred-dünya ve'l-ahi-re me'yusen gidersinüz demeği tefhim ider.

Lâtife: 41

Bir gün Hoca'nın yanına bir ādem geldi, görüşüp gerü çekilür. Bu dahi çekilür. Hoca, (11a-20) "Sormak ayıp olmasun amma siz kimsiz bilemedüm" dedikde, ol adem, "ya niçe görüştük" deyince, Hoca, "tacın tacıma ve kaftanın kaftanıma benzer, seni kendim sandım" dimiş.

Tercüme:

Ağyar ile hemdem olmayın, hem cins hem tarik olmadıkça ülfet ve muhabbet lezzetin bulmayup kendünde kendüni bulmazsın. Heman muhibbān eyleyin. Vücud bulup lillahi fillah muhabbet eyle ki Hakk-ı kendünde bulasun:

Kendümü kendüm yitirdüm kendim arar kendimi
Kendüme kendüm, gerekse kendüm bulsun kendimi

demekliği tarif ider.

Lâtife: 42

Bir gün Hoca'nın bir hastası var idi hatırını sormağa gelenlere "Sabahdan sağ idi şimdi ölüyor" dimiş.

Tercüme:

Üç günlük ömre güvenmeyin birin hal-i sabavetde geçirdük ve birinin içindeyiz senin için bir günlük ömür kaldı. Sabah yakındur, bu dünyanın bir günlük ömrüne meyl virmeyüp ahiret tedārikun görün dimeği tefhim eder.

Lâtife: 43

Bir gün Hoca tavukları kafese toldurup Sivrihisar'a gider iken "Derdimendler mahbusdur bari salıvireyim" deyip, cümlesin salınca her birisi her tarafa kaçtı. Hoca eline bir degenek alup, horosu önüne katup, "Gice yarısı sabahın olduğun bilürsün de gündüz yaylanın yolın bilmezsin" dimiş.

Tercüme:

Akıl ma âşınıza uyup gündüz ahşama kadar ma aş içün vakit geçirüp gice sabaha kadar uyumak câiz değildir. Zira bu dünyaya yalnız ekl ü şürb ve istirahat içün gelmedik (11b-21). Rabbiyi bir bilüp gece gündüz ibadetle maksat hilkat-ı halık'a dayanup ibadet ve amâl-ı sālihā ile şu köhne rıbat-ı bî-bakāda istihzār-ı zād-ı ahiretden ibaret idügini piş-i nazar-ı dikkate alarak acuz-ı dehr-i deniyi ağuş-ı iltifat ve nevāzişe almayun deyü tenbih buyururlar.

Lâtife: 44

Bir gün Hoça yol kenarında makberler arasında gezerken bir eski makbere içine düşüp kendini ölü yerine koyup, "Göreyim Münker ve Nekir gelür mi?" derken gördü ki bir çan sadası gelür. Hoca, "İşte kıyamet velvelesiyle geliyor" deyüp kabirden taşra çıktıkda bir karban gelir imiş. Katırları ürküp birbirine karışdılar. Katırcılar Hoca'yı gördükde elerine birer sopa alup Hoca'ya "Nesin?" derler. Hoca "Ben ölüyüm" der. herifler, "Bunda neylersin" der. Hoca, "Seyre çıkdum" dedikde, "Biz sana hoşca seyrettürelüm" dityerek Hoca'yı döğüp gözün başın yarmışlar. Hoca evine gelür karısı, "Hoca ne yerde idün?" der. Hoca, "Ben öldüm makberde idim" dedikde karı, "Öte dünyada ne var?" deyu sorar. "A karı karbanın esterlerini ürkütmezsen bir şey yok" dimiş.

Tercüme:

Mahviyyetle ölü makamında olun bir kimseyi zararlandırmayup sahib-i menfaat olun. Eğerçi bu fenāda halkı taciz edüp zararlandırırsanız yarın yevm-i kıyāmetde zebānilerden çok sopa yersinüz dimeği tefhim ederler.

Latife: 45

Bir gün Hoca çırağı İmad ile kurd avına gider. Ta kurdun inine gider. Meğer kurd taşrada imiş. (12a-22). Gelür inine girer. Hoca kuyruğundan tutar. Kurt eşinir İmad'ın gözüne toz gider. İmad, "Nedür bu toz" deyünce Hoca, "Eğer kurdun kuyruğu koparsa tozu ol vakt görürsün" dimiş.

Tercüme:

Nefsinizin kuyruğun berk tutun. Eğerçi aman verüp bırağır isenüz sizi helāk ider. Ol sizi helāk etmeden tedricen riyāzat ve perhizāt kamçısı ile itaate götürün demeği tefhim eder.

Lâtife: 46

Bir gün Hoca ağaca çıkup, oturduğu dalı kesmeğe başlar. Aşağa bir herif geçerken, "Bre adem neylersin şimdi düşersin" dedikde, buna Hoca hiç cevap vermez. Dal kesildiği gibi düşer, andan kalkup, seğirdüp ol kimseye "Bre adem sen benim düşeceğim bildin, öleceğim de bilirsin" deyüp yakasına sarılur. Ol kimse "Eşegiye agır yük ur, yokuşa sür, ibtida yelledikde canının yarısı çıkar, ikincisinde cümlesi çıkar" dedi.Hoca dahi öyle edüp ikincide yatup, "İşte ben öldüm" dedi. Halk bunun başına üşüp, bir tabut içine koyup evine götürüken bir çamurlu yola gelüp halk, "Nasıl geçelüm" derken, Hoca başın kaldırıp" Ben sağ iken şurdan geçerdüm" dimiş.

Tercüme:

Bir zıll-ı hayāl gibi olan dünyanın akabeleri çokdur. Kararı vü sebātı kesülür dala benzer. Bunda mekan tutumayınız, zira en sonra size verasını dönüp yeller. Hemal ölmeden ön ölüp yarın sırat köprüsü akabedir. Geçmesi güçtür, şimdiden geçit yerini (12b-23) belleyüp bir mürşid-i kāmilden yed alup, çerāg-ı hakikatle akabelerden gecüp derece-i bālāya erüşesün demeği tefhim eder.

Lâtife: 47

Bir gün Hoa yer altında bir ahır yapmak murad eyledi. Kazarken komşusunun ahurına geçüp bakdı ki bir vafir öküzler var. Hoca söylenerek karısına "Kafir zamanından kalma bir ahur ve öküzler buldum bana ne müjde verirsin" demiş.

Tercüme:

Dünyada tarik-i ilm ve irfāna dürüşün ki eliniz boşa çıkmasun er ve geç muradatınıza nail olup kenz-i layefnaya malik olursunuz deyu tenbih-i ālîleri olmuşdur.

Lâtife: 48

Hoca'nın iki kızı olup ikisi de pederine gelüp, Hoca, "Kızlarım geçinmenüz nicedir?" deyince kızının kocasının biri çiftçi ve diğeri kiremitci imiş , "Kocam çok ekin ekdi eğer rahmet olursa bana kisve yapacak" dedi ve biri dahi, "Benim kocam kiremid yapdı eğer kurak giderse bana kocam kisve yapacak" deyince, "Biriniz hıyarı yer, ama kangınız bilmem" dimiş.

Tercüme:

Tevekkül-i tam üzre olup ekici ve yapıcı olup, hikmete karuşup bilici olmayın ratb yabis demeyin. Böyle olursa ikinüz dahi melbus ve merzuk olursunuz kendülerini tevbih makamında cümleye dahi tenbih-i ālîleri olmuşdur.

Lâtife : 49

Bir gün Hoca Seferihisar'a varup gördü ki vâfir âdemler cem olup aya bakarlar. "Bizim beldede ayı araba tekerleği kadar görürler, yine itibar etmezler. Burada hilal kadar aya ne kadar cem olub bakarlar." dimiş.

Tercüme:

(13a-24) Bazı belde āli kadr olan kemal sahiplerine itibar etmezler, bāzı beldede rütbe-i kemâle ermemiş mübtedi sālike itibār ve iktidayıla sülûk ederler şu halde pür ziyâ bir sāhib-kemāl-mürşid-i kāmile iktidā edüp himmet-i ulyalarıyla bekām ve müşâhade ve kalb peyda edün demeyi tarif buyururlar.

Lâtife: 50

Bir gün Hoca, "Ya Rab bana bin altun ver, eğer tokuzyüz toksan tokuz tane olsa almam" der. Bir yahudi komşusu olup, bunu işidince tecrübe içün bir kiseye tokuzyüz toksan tokuz altun koyup Hoca'nın bacasından atar. Hoca, "Duamız kabul oldu" deyüp, kiseyi açar, sayar bakar ki bir dane eksik, "Bunu veren o biri dahi verir" deyüp kabul eder. Yahudiyi fitil alıp heman Hoca'nın kapusuna gelüp "Sabahlar hayır olsun Hoca Efendi, bizim altunları ver" dedikde, "Bazergan sen deli mi oldun? Ben Hak Tealā'dan istedim verdi, ne münāsebet sen bana altun atmak" der. Yahudi, " A canım ben sana lātife ettim, bir eksik olursa almam dediğin için" der. Hoca, "Ben altunları kabul etdim" der. Yahudi, "Mahkemeye gidelim" dedikde, Hoca, "Ben yayan gitmem". Yahudi bir katır getürir. Hoca, "Güzel amma bir de kürk lazım" der. Yahudi bir de kürk getürür. Bunlar kalkup mahkemeye giderler. Kazı sual etdikde, "Şu adam benim bu kadar altunumu aldı şimdi inkar ediyor" der. Kazı Hoca'nın yüzüne bakar, Hoca aydır, "Efendim ben daima Hak Teāla'dan bin altun isterdim, bir eksik verdi ben de kabul etdim, ancak bu Yahudi şimdi arkamda olan kürke (13b-25) ve bindiğim esbe dahi sahib çıkar" der. Yahudi "Anlar da benim sultanım dedikde, "Bre gidi şirret Yahudi" deyüp, mahkemeden taşra çıkarırlar. Hoca kürkü ve katırı dahi alup evine gitmiş.

Tercüme:

Talebten kavi alet olmaz. Hak Teāla hazretlerinin ve matlubun var ise işte. Bu dünyadan ihsan olunan şeyler ahirete nisbetle şey-i kalildir. Ahirete olan matlubunuz az āf-ı muzaaf olup niçe dereccelere nail olusunuz. Heman bâb-ı ilāhîden kesilmeyüp suālde daim olup, suri manevi muradātınıza behemehāl nāil olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 51

Bir gün Hoca düğün ziyafetine gider. Esvab eski olduğundan itibar etmezler. Hoca heman gizlice evine gelüp kürkünü giyüp, düğün evine gidince kapudan karşulayıp tazim ve tekrim ile sofra başına oturdup, "Buyrun Hoca Efendi" derler. Hoca dahi kürkünün yenini tutup, "Buyurun kürküm" der. Halk Hoca neylersin?" dedikde, Hoca, "Zahir ikram kürkedir, taamı dahi ol yesün" dimiş.

Tercüme:

Fukarā ve mesākin takımı geldiği vakit zahirine bakmayup, abā puşa, kaba puşdan ziyāde izzāt ve ikrām edün. Zira ekser-i ehlullah abapuş, geçmişler kepenk altunda er yatur fehvasınca fukara ve zuafaya iltifat ve hürmet edüp, gönlümü almaga bezl-i makderet edün. Beyit:

Ger deramed akıli gu rah nist

Ver deramed aşıkı sad merhaba (11)

demek tefhim olunur.

Lâtife: 52

Bir gün Hoca şehre gidüp gördü ki halk yeyüp içmekde, Hoca'ya taam verüp ikram ederler. Meğer ol sene kıtlık imiş.. Hoca yeyüp içdikten sonra, "Ne ucuz (14a-26) şehr imiş" deyince bir kimse, "Behey adam mecnun musun, bugün bayramdır, herkes kudretine göre evlerinde pişirip getirirler, anın içün ganidir." der. Hoca dahi ana, "kaşki her gün bayram olaydı" dimiş.

Tercüme:

Hak Teālanın verdiği nimete teşekkür ederek nim-nan dahi gafletle yemeyüp zikr ü fikr ile mail-i Hak olup atiyye ve erzāk-ı suri ve māneviye ihsan olunup beher yevminiz iyd olur demeği tefhim ider.

Lâtife: 53

Bir gün Hoca pazara bir inek götürüp gezdirir satamaz. Birisi gelüp, "Bu ineği niçün satmazsun?" der. Hoca "Sabahdan berü gezdiririm ve bu kadar medh ettim, satamadım" deyince heman herif ineği alup, "Kızoğlan kız altı aylık gebedir" diyerek gezdirmeye başlar. O sırada müşteriler gelüp tolgun baha ile alurlar. Hoca teaccüb ederek ineğin akçesini alup evine gelür. Meğer Hoca'nın kızına görücüler gelmiş. Karısı, "Hoca kızına göriciler geldi" deyince "Sen azıcık tur ben anların yanında olayum ve iktiza etdikçe medh belki beğenip alalar" deyüp göricilerin yanına gelür. Hoca'ya "Sen kadınların yanında ne ararsın? Var git anası gelsün" dediklerinde Hoca

"Anası kıza hidmet göstermekden hünerlerine baktığı yok, biz ehl-i tecrübe olduğumuzdan daima hünerlerine nazar ederiz, sual edecek isenüz benden sual edün" der. Kadınlar, "Biraz hünerlerinden beyan eyle işidelüm" der. Hoca, "Kızoğlankız (14b-27) altı aylık gebe eğer öyle çıkmazsa mal benimdir" deyince heman kadunlar birbirlerine bakup savuşurlar. Hoca'nın karısı, "Koca niçün böyle söyleyüp göricileri kaçırdın?" der. Hoca, "Sen esef etme bütün vilayeti gezseler bu vasıfda kız bulmayup yine gelürler, eğer ineği öyle medh etmeyelerdi kimse almazdı" dimiş.

Tercüme:

Dünya pir-zen olduğu halde öyle ter ü taze duhter gibi görünüp aldadup kendüyü satmakda ve dünya talibleri dahi canını sakınmayıp, almaktadır. Binaen-aleyh bu denî dünyaya gönül vermeyip uhrevî olan hakikat duhterini deraguş etmeğe çalışınız ki anun sāye-i lutfunda nice dürlü veled-i kalbiyye ve futuhat zuhur eder demegi tefhim ider.

Latife: 54

Bir gün Hoca sarık sararken ucu gelmez, tekrar bozar yine sarar yine gelmez, canı sıkılup, sarığı mezada virüp, bir herif gelüp müşteri oldukda, Hoca gizlüce varup, "Birader sakın alma, bu sarığın ucu gelmez" dimiş.

Tercüme:

Bu fāni bi-vefā dünyaya aldanma, ucu gelmez arkasına düşme. Bu dünyayı satup bedelinde āhiret sadın al. Zira bākidir. Bakasının nihayeti yokdur dimeği tefhim eyler.

Latife: 55

Bir gün Hoca'ya bir adam gelüp, "Bir oğlun oldu" deyü müjde eyledi. Hoca, "Oğlum oldu ise minnet Hüdâ'ya, sana ne?" dimiş.

Tercüme:

Dünya malı ve evlādı fitnedir veled-i kalb zuhur etmiş olsaydı müjdeye layıkdın, yoksa dünya ve dünya evlādı içün şâd ü gönül vermeyüp bedeline veled-i mānevî olmalı demeği tefhim eder.

Latife: 56

Bir gün Hoca'ya bir ādem gelüp eşeğini ister. (15a-28) Hoca dahi, "Bunda sen tur varayım ben merkebe tanışayım gönlü olursa vereyim" deyüp içerü girdi, bir mikdar eylenüp geldi ve ayıtdı, "merkebin gönlü olmadı ve bana merkeb dedi ki beni illere virürler, kulağıma ururlar ve hem senin avretine söğerler" dimiş.

Tercüme:

Hayvan hakkı güçdür, öyle hayvanın başına kulağına urmayın. Mesul ve muatab olursunuz. Bahusus tabiaten bildik kimseler hem hayvanı darb ve hem sana söğerler. Ancak nefsinüze binün. Nefsiniz ruhunuz üzerine bindürüp galebe etdirmeyün demek dahi ensebdir.

Lâtife: 57

Bir gün Hoca merkebine binüp bağçaya giderken su dökeceği gelüp sofın çıkarup semerin üstüne kor. Bir hırsız gelüp sofi çalup gider. Hoca gelüp görür ki, sofu yok, hemen merkebin semerin alup, kendi arkasına koyup, eşeğe semer urup, "Getür sofu al semerini" der. Bir de merkeb bagırmaga başlar. Hoca, "İster bağır, ister çağır faide yok" derken herif bunların haline ve çağırdığına, bağırdığına bakup sofu yerine koyup gitdi.

Tercüme:

Bir şeyi zayi edersenüz keder etmeyün bir palas dahi kalursa setr olup teşekkür üzere Cenābı Kibriyā'dan avazını taleb edin ve sabr edün ki yenice avazlar halk olunur demegi tefhim eder.

Lâtife: 58

Bir gün Hoca merkebini gaib edüp birine sual eder, ol dahi, "Falan yerde gördüm, kadı olmuş" der. Hoca, "Gerçektir, zira ben İmad'a ders verirken (15b-29) kulaklarını diküp dinlerdi" dimiş.

Tercüme:

Şahidî hazretlerinin "Behan be-guş şeb ruz hem-çu gav mebaş(12)" buyurduğu gibi, gerek zahir-i şeriat ve tarikātden her ne söylenürse kulak tutup amil olmanın tarikine bakınız. Zira dil bir guş ikidir. Bir söyleyip iki dinlemeli. İnsan kamil olup veled-i kalb hasıl olur demegi tefhim eder.

Lâtife: 59

Bir gün Hoca odun kesüp, merkebe yükledüp gelürken merkebi yürümez oldu. Bir ādem gelüp eşeğin kıçına bir mikdar nişadır sürdü. Eşek ol kadar yürümeğe başladı ki, Hoca yetişemedi. "Bakalım şu nasıl şey?" deyüp kendü kıçına dahi sürünce yanmağa başladı. Eşekden ilerüce eve gelüp, evde dahi durmayup tolaşurken karısına, "Sen de bana yetişmek istersen biraz nişadır sür" demiş.

Tercüme:

Hulûs-u kalb ile bar altuna girüp āteş-i ışk ile kalbinde bir çırağ peyda edüp, bir mekanda karar etmeyüp ışkullah ve fikrullah kat-ı meşafe ve seyr-i sülûk ile Cenāb-ı Hākk'a teveccühünüz tam olsun dimeği tarif buyururlar.

Lâtife: 60

Bir gün Hoca'nın evine bir adem gelüp, Hoca'nın eşeğini ister. Hoca, "Evde eşek yokdur" derken eşek bagırmaga başlar. Herif, "Efendi eşek yoktur dersin içerüde bagırır" deyince Hoca "Ne âcayip bir ādemsin eşege inanırsın ak sakalım ile bana inanmazsın" dimiş.

Tercüme:

Fi zamanına bir fazıl kimsenin vaaz ve nasihatine kulak tutmayup eğlenürler (16a-30) bir müzhik kimse olsa onun dürüğ ve sohbetine kulak tutup, mahzuz olurlar demek olur.

Lâtife: 61

Bir gün Hoca, "Ölmüş ademi neden bilirdiniz?" deyü sual eylediklerinde, "Eli ayağı sovur andan bilirüm" dimiş.

Tercüme:

Kendinizi sovukluk gelmeden, hayatda iken ruhunuza cila verüp safvet-i kalb peyda edüp nur-ı ilāhiye ulaşun deyü tenbih buyururlar.

Lâtife: 62

Bir gün Hoca odun keserken eli ayağı üşümüş. "Ben öldüm" diyerek bir ağacın dibine yatar. Kurtlar gelüp merkebini yemeğe başlar. Hoca yatduğu yerden, "Eyi buldunuz sahibi ölmüş eşeği" dimiş.

Tercüme:

Ölmüş kimsenin yetim ve yetimesinin malını yemeyin, zira sahibi ölmüş, şimdiki sahibi dahi yetimdir. Zinhar öyle kurdun eşek eti yediği gibi haram ve yetimin malını yemeyin demeği tefhim eder.

Lâtife: 63

Bir gün Hoca odun keserken, merkebin kurtlar yeyüp, Hoca gördükde alup yürüdürler. Bir ādem görüp "Bayıra vardu" deyü çağırır. Hoca, "Bre ādem ne çağırırsın tok kurd yokuşa yukarı zahmet çekmesün" dimiş.

Tercüme:

Bir hayvanı yokuş yukarı pek sürmeyin. Ol hayvanın hakkı olur. Zira hayvandır dili yok, günah sevap bilmez, hayvan hakkını gözetmeli demeği tefhim eder.

Lâtife: 64

Bir gün Hoca pazara merkebini götürüp, giderken kuyruğuna çamur bulaşmış. Kuyruğunu kesüp heğbe içine kor. Pazara vardıkda mezad ederler iken bir ādem, "Kuyruksuz merkeb neye yarar?" deyince Hoca eydür, "Siz pazarını edün kuyruk yabanda değil" dimiş. (16b- 31)

Tercüme:

Yarın Pazar-ı hakikate varıldukda öyle kuyruksuzluk akçe etmez ilm ü amele güvenmeyin. Cenāb-ı Kibriyā'nın gufrān ve mağfiretine ve rızasına güvenüp vāsıl-ı Hak olmaklığa ragıp olun demek olur.

Lâtife: 65

Bir gün Hoca uzak yerden gelürken merkebi gayet susamış. Negâh bir gölde suyu görünce kararı kalmayup göle segirdir, meğer etrafı tümsek imiş. Hemen düşecek iken kurbagalar ötmeye başlar, merkeb ürküb geriye kacar, Hoca eşeği tutup, "Aferin göl kuşları" deyüp, göle bir avuç para atup, "Varın helvaya verün yeyün" dimiş.

Tercüme:

Böyle bir tehlike şey geçirürsenüz, Allah'a şükr edüp sadaka ihsan edün. Zira verdüğünüz sadaka nice belāları ve kazaları def eder. Sizleri tehlikeden kurtarup, ömrünüz ve malınız çok olmasına delalet eder.

Lâtife: 66

Bir gün her ilmde mahir üç ruhban zuhr edüp, seyahat ederek Sultan Alaaddin'e gelüp padişah bunları dine davet etdikte bunlar, "Bizim bir sualimiz vardır, cevap virürsenüz kabul ederiz" dirler. Sultan Alaaddin ulemasının ve meşāyihin cem edüp, bunların suallerine cevab veremediler. Sultan gazaba gelüp müessef ederken birisi, "Bu suallere Hoca Nasreddin'den gayrı kimse cevap veremez" deyince, heman padişah emr edüp, Hoca'yı geturirler ve ifade-i hal edüp heman acele padişahın huzuruna gelüp selam verdi. Padişah dahi yer gösterüp oturdu. "Beni çağırmakdan muradınız nedür?" dedikde, padişah ahvali nakl eyledi.(17a-32) Hoca dahi ruhbanlara, "Sualleriniz nedir?" dedikde, ruhbanın biri ilerü gelüp "Dünyanın ortasu nerededir?" dedi. Hoca merkebinden inüp āsa ile merkebin ön ayağını gösterir" İşte dünyanın ortası budur" der. Ruhban "Neden malum?" dedi. Hoca, "İtimat etmez isen

al asayı ölçün eksik gelürse ol zaman söyle" dedi. Ruhbanın birisi dahi gelüğ, "Gökte ne kadar yıldız var?" dedi. Hoca dahi "Merkebimin üzerinde ne kadar kıl vrsa ol kadar" dedi. Ruhban, "Neden malum" deyince, "Eğer inanmazsan gel say eksük gelürse ol zaman söyle" dedi. Ruhban, "Eşekdeki olan kıl sayılur mı?" dedikde Hoca,"Ya gökteki yıldız sayılır mı?" der. Ol bir ruhban dahi gelüp, "Eğer benim sualime dahi cevap verir isen cümlemiz imana gelirüz" dedi.Hoca, "Söyle bakalım" der. Ruhban, "Şu banim sakalımın kaç kılı var?". Hoca, "Say benim eşeğin kuyruğunda kaç kıl varsa ol kadar" der. Ruhban, "Neden malum?" dedi. Hoca, "Behey ruhban inanmazsan say" der. Ruhban razı olmaz. Hoca "Eğer razı olmaz isen, gel bir kıl sakalından ve bir kıl eşeğin kuyruğundan koparalum, nasıl gelür?" dedikde ruhban gördü ki olur iş değül, Cenab-ı Hâk'dan hidayet erişüp, cümlesi müslüman olup, Hoca'ya bende oldular.

Tercüme:

Bu dünya vāsi ise de mahdud ve yıldızlar çok ise de madud sakal ve kuyruk kılı adede gelüp Cenab'ı Kibriyanın rahmet deryası bipayandır. Had ve nihayeti yoktur ve cümle müminîn ve mümināta hidāyet edicidir. Rahmetini taleb edün (17b-33) ve tarik-i Hakk'a sülûk ile islam-ı ezelinizi izhar edüp hidāyete gelün demeği tergib eder.

Lâtife: 67

Bir gün Hoca bir büyük tabla üzerine üç dane erik koyup, bege hediye götürürken, yolda erikler o yana bu yana oynar. Hoca, "Şimdi sizi yirim oynaman" der. Erikler oynarlar, Hoca eriğin ikisin yer, birini tabla ile götürüp begin önüne kor. Begin hoşuna gelüp Hoca'ya bir vafir akça ihsan eder. Hoca bir kaç günden sonra bir çok pancar alup yine Beye (Metinde Hoca'ya) götürürken bir herif, "Hoca bunları kime götürürsün?" der. Hoca "Bege götürürüm" der. Hoca bir parça incir alup götürür. Beg dahi emr edüp incirleri başına vurular. Hoca dahi şükr eder. Beg, "Niçün şükr edersün?" dedikde Hoca, "Hayli pancar getiriyordum, eğer pancar getüre idim başım parça parça olurdu" dimiş.

Tercüme:

İn'ām ve ihsānınızı riyasız sem-asız (işittirmeden, duyurmadan) edün ki müstahak olasız. Eğer riyâ karışırsa yüzünüze vurulur. Fāidesi olmadığından başka āzāb ve itâbe müstahak olursunuz. Eğerci erik gibi az ise de rızāya muvafık amelde bulunmalı demeği tefhim eder.

Lâtife: 68

Bir gün Hoca yine bege gelüp beg bunu eve götürür. Ama bir kalb ata bindirir. Yagmur yagup herkes atlar ile kaçup, Hoca kaçmaz, at yürümez heman esvabını altına alup, üstüne oturdu. Yağmur dindikde kuru esvabını giyip bege yetişti. Beg taaccüp edüb "Islanmadı mı?" dedi. Hoca ayıttı, "Bu at keskin olup (18a-34) beni uçurdu, ıslanmadım" dedikde beg atı baş tavlaya bağladı. Bir gün beg yine eve gidüp ol mahud ata binüp Hoca başka ata bindi. Yine yağmur yağup herkes kaçup, beg o atla kaldı, ıslandı. Hoca'nın kelamına takıldı. Ertesi gün Hoca'yı çağırup "Yalan söylemek sana yakışır mı beni yağmurda ısladasın" dedikde, Hoca bege, "Niçün tarılırsın hiç izanın yok mu, sen de benim gibi esvabların çıkarup yağmur dindikten sonra kuruca giysen olmaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Bu dünya bir kalbtan at gibidir seni ıladup kazımaz uryan ve sergerden kor bindiği keskin edüp menzil-i maksuda erün enva-ı ni'mete ve hulle-i cennete nail olasız. Öyle kalbtan dünyaya nāil olup, tarik-i Hak'dan kalursunuz, günahınız sakil olup rah-ı hakikiye vasıl olamazsınız demeği tefhim buyurur.

Lâtife: 69

Bir gün Beg, Hoca'yı cirid oynamaga davet etmiş. Meğer Hocanın bir koca öküzü varmış. Eğerleyüp, üzerine binüp, cirid yerine vardı. Halk bunu görüp gülüşürler. Beg, "Hoca bu öküze niye bindin?" derler. "Zira bu segirdemez" deyince Hoca, " Ben bunun buzağı iken segirdediğin gördüm at yetişemezdi" dimiş.

Tercüme:

Sizler hal-i şebabetinizde ibādet ve taate ve tahsil-i ilm ü irfāne sa'y ediniz. Eğer pir-i fāni olursunuz, say'den kalup meyus ve perişan olursunuz. Zira şebablıkda olan ibadet ahsendir.

Lâtife: 70

Bir gün Hoca'yı Timurleng davet eder ki duāsını ala (18a-35) Hoca dahi merkebine binüp ve yanınca monlasını dahi alup şaha gitdi. Timur buna otur deyüp, yer gösterdi. hoca bakar ki timur bir ayağın minder altına sokmuş. Hoca dahi ayağını minderin guşesine sokar. Timur bi-huzur olup, "Hele benim özrüm var ve padişahım" deyüp, "Hoca senin eşek ile farkın nedir?" dedikde Hoca, "Bu minder üzerinde otururuz" der. Padişah dahi ziyade tarılur, cefa edecek olur. Hele ta'am gelüp bunlar yemeğe başlar. Heman Timur Hoca'nın üzerine geğirir. Hoca, "Padişahım ayb değilmidir?" deyince "Bizim diyarda ayb değildir" der. Hoca bir zarta çeker. Timur,

"Ayb değil mi?" der. Hoca, "Bizim diyarda ayb sayılmaz" der. Ta'amlar yenüp kahve ve şerbet içilüp, kalkup giderken monlası, "Niçün yelledin?" deyince Hoca "İmam osurunca cema'at sıçar" dimiş.

Tercüme:

Akl bir padişahtır ve sair kuva aklın madunundandır. Daima akl-ı ma'ad tarafına kuvvet verüp, nefs tarafını zebun etmeli. Eğerçi nefse kuvvet verüp, aklı zebun edersen, nefs akla yeller, zebun eder. Bunları himaye ile zebun edüp akla hidmetçi etdirmesi tefhim eder.

Lâtife: 71

Bir gün Hoca pişirüp padişaha götürürken, yolda karnı acıgup budunu koparup yer. Varup kazı huzur-ı şaha kor. Padişah gördükte "Huca benî zevklenursun" deyu canı sıkılup, "Bunun bir ayağı nereye gitti?" dedikte Hoca, "Bizim diyarın kazları bir ayaklıdır, inanmazsan çeşme başında bir sürü kaz var, cümlesi bir ayak üzre tururlar.(19a-36) İstersen var bak" der. Timur tavlacılara emreder. Birden tavuklara çomakları urunca kazlar iki ayaklı olurlar. Timur, "Gördün mü iki ayaklıdır" deyince, Hoca aydır. "Ol çomakları sen yisen dört ayaklı olursun" dimiş.

Tercüme:

Aklınız başınıza toplan, öyle imam olan akl huzurunda eksik işde bulunmayın. Sonra çomağı yirsünüz. Şāh-ı hakikat olan akl, noksanla varmadığınız halde, sizlere suri ma'nevî nice ihsanlar olur akl tarafına kuvvet verün demeği tefhim eder.

Lâtife: 72

Bir gün Hoca kadı iken, iki adem gelüp biri der ki, "Şu ādem benim kulağımı ısırdı" der. Ol adem, "Kendi ısırdı" der. Hoca, "Birazdan gelün, size cevab verelüm" der. Bunlar gidince, Hoca bir tenhaya gelüp, kendi kulağını tutup ısırabilür müyüm deyü çekerken düştü. Başı yarılup, başına bir bez sarup yerine oturur, ol ādemler yine geldikte, "Behey ādem ısırma değül, belki düşer başı bile yarılur" dimiş.

Tercüme:

Yani insan kendüye etdiğin kimseye etmez. Heman guşunu yalan ve kerih avaz dinlemeden kat et Batın-ı çeşmini küşad edüp başdan dahi geçüp küşûfat-ı gaybiyyeye nail ve mutekif olduğunuz halde Cenāb-ı Kibriyā'dan yardım taleb eyleyüp, öyle hilafına iftira etmen demeği tefhim eder.

Lâtife: 73

Bir gün Hoca hanesinde otururken kapunun önünde bir gavga işitdi. Karıya, "Kalk şu mumu yak, şunları göreyim" dedi. Karısı, "Otur âdem" dedi ise de (19b-37) dinlemeyüb yorganı arkasına alup çıkar. Bir ādem gelüp yorganı alup kaçar. Hoca ditreyerek içerü gelince, karısı kavganın aslını sorar. "Kavga bizim yorgan içün imiş, yorgan gitdi, kavga bitti" dimiş.

Tercüme:

İte dalanmadan çalıyı dolanması yeğdir. Terk-i māsivā birle uzlet ihtiyar et. Zira şeytan imāna, azrail cana, varisler mala tolaşurlar. Eğerçi bunlara mütabeat edersen seni maldan, candan etdiklerinden başka eliyazu-billah sevgili imandan dahi edüp tehidest kalursun demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 74

Bir gün Hoca'nın karısı, "Şu oğlanı gezdir benim biraz işim var göreyim" der. Hoca oğlanı kucağına alunca üzerine yestehledi. Avratı gelüp "Niçin böyle etdin?" dedikte, "A karı eğer üzerime başkası işeseydi ben de sıçardım" dimiş.

Tercüme:

Ruh bizde emanettir. Nefs üzerine tegallüp etdirme. Mal ve evlādınız dahi fitnedir. Yarın malınıza varis olup üzerine yestehlediğinden başka, belki sininize söğer. Hal-i sıhhatinizde evlādlarınızı ilm-i edeb, irfān öğredüp ālim ve sālih oldukları halde, hidayetde pak-zad olup ba'dıma duā-i hayriyye ile yād ederler deyü tenbih-i ālileri olmuşdur.

Lâtife: 75

Bir gün Hoca'nın karısı kaftanını yıkayup, bağça tarafına asmış, Hoca gece bakdı ki bir adem ellerin germiş durur. Karısına "Şu benim ok ile yayımı al gel" deyüp, karı da götürüp verür. Beriden oku atup kaftanını delük delük delüp öte yanlarından çıkar. Bā'dehu gelüp yatar (20a-38) sabahleyin görür ki urduğu kendi kaftanı imiş, feryad ederek, "Ya Rab şükür eğer ben de içinde olmuş olsa idim, çoktan ölürdüm" dimiş.

Tercüme:

Kendini kendinde ara, kendine himmetin ali olsun, kendini kendin helak etme. Nefsini bilen Rabbisin dahi bilür. Ok yay gibi olan mücāhede ile nefsinizi zebun edüp, tefekkürle kendini bulup, aklını başına al demeği tarif eder.

Lâtife:76

Bir gün Hoca merkebin tersine binmiş, monlaları dahi arkasında derse giderken, monlaları, "Ey Hoca niçün tersine binersün?" deyince, Hocaları, "Eğer toğru binersem siz benim arkama düşersinüz, önünce (önümce) gidersenüz arkanız benim önüme döşer" dimiş, "Böyle binmek evladır" dimiş.

Tercüme:

Dersinüzde, devrinizde halka olup bi'l-muvacehe ayn-ı cem olup mütevāzi ve ahlāk-ı hāmide sahibi olun ve Hulk-i azim sahibi olarak halkə-beguş olun deyü maiyyeti talim buyururlar.

Lâtife: 77

Bir gece Hoca döşeğinde yaturken evinin üzerinde bir hırsız gezer. Hoca, "A karı geçen gece ben eve inmek murad etdikte bu du'ayı okuyup ayın ışığına yapışup indim" der. Evin üzerindeki hırsız dinler imiş. Bir zamandan sonra hırsız Hoca'nın okuduğu du'ayı okuyup ayun şulesine yapuşup baceden aşağa düştü. Hoca kalkup hırsızın yakasına yapuşup karısına, "Tez mum yak, hırsızı tuttum" deyince, hırsız, "Lutf et efendi, acele etme ol duā sende bu akl bende iken burada çok yatırum" dimiş.

Tercüme:

Geceleri ta-be-sabah çok yatup (20b-39) uyumayun ve gündüz gaflet ile gün geçirmeyün. Hırsızlar etrafınızı almış görünmezler. Bir gün ayın ışığından iner gibi hanümanınızı harab eder ve şeytan ibadet ve taatınızı yağma eder ve güçle kazandığımız malı itlaf ederler. Aklınızı başınıza alıp, ediye ve ezkār ile daim ol. Mevt hamzaddır. Ba'de'l mevt kabirde çok yatursuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 78

Hoca'nın boynuzlu bir öküzü olup, hatta iki boynuzu arasına oturmak ister imiş. Her zaman hergeleden geldikte kapusu önüne yatar imiş. Hoca fırsat buldum deyüp, gelüp iki boynuzunun arasına binip oturdukda heman öküz kalkup Hoca'yı yere atar. hoca'nın aklı başından gidüp nice zaman yatur. Hoca'yı karısı gelüp gördükte ağlamaya başlar. "A karı ağlama çok zahmet çekdüm, ama hele arzumu aldım" dimiş.

Tercüme:

Cihad-ı fi-sebilillah'da ecr-i cezile çok ise de cihad-ı ekberde dahi çokdur, zahmet çok çekülür, ama matlubuna ve maksuduna nail olur demeği tefhim eder.

Lâtife: 79

Bir gün Hoca'nın evine hırsız girüp, karısı evde hırsız var dedikde Hoca, "Tınma bolay ki bir şey bulaydı, elinden alurdum" dimiş.

Tercüme:

Hane-i vücudunuzdan gıll (ü) gış ve masiva muhabbetin mahv edün ki yerine iman ve irfan tolsun. Şeytan geldiği vakit nur-ı îmandan gayri bir şey bulmayup tehidest olarak gider. Nur-ı îman kendünde kalur demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 80

(21a-40) Bir gün Hoca'nın avreti, "Öte yat" der. Hoca dahi kalkup papuşlarını eline alup gider, iki günden sonra bir ademe rast gelüp, "Var benüm karıya söyle daha gideyim mi yoksa yeter mi?" dimiş.

Tercüme:

Sülûkde bulunup derviş olanlardan bir zelle vaki olursa çu nahsına göre seyahat verirler, daha ziyade gitmek lâzım ise emre rıza olup rıza-yı şeyhi bulup, hoşnud olunca seyahat edüp marifet talebinde olmalı diyu tarif buyururlar.

Lâtife: 81

Bir gün Hoca yaturken, "Bre meded karı kalk (kak) çerağı yak, hatırıma bir beyit geldi yazayım" der. Karısı kalkup çerağı yakar. Kalem, divit getirüp bu beyti yazar. Karısı, "Canım efendi yazdığınız şeyi okuyunuz" der. Hoca okur. Beyit:

"Yeşil yaprak arasında kara tavuk kızıl burun mu gitti"

dimiş.

Tercüme:

Yeşil gök ile yer arasında temekkün ediyoruz. Tetebbu-i evkat ediyoruz. Yarın kara tavık şekli olan karanlık kabr içine gireceğiz, acaba varacağımız kızıl burunlu cehennem ateşi midir, yoksa nurani cennet visali midir hal nice olur dayu nı fü'lleylde kalkup, kalbinde bir çerağ uyandırup bir saat-ı şeri olsun ibadât ve taat ve tafekkür etmeli. Zira "fikrü's-sâa hayrun min ibadeti seb'in sene" buyurulduğunu tefhim eder.

Lâtife: 82

Bir gün Hoca (21b-41) hasta olup bir nice avretler hatırın sormağa gelürler. Birisi, "Ata bilür Hoca ama, sen ölürsün sana ne deyu ağlayalım". "Hocamız cima'a doymazdı diyu ağlan" dimiş.

Tercüme:

Günahlarınızı önünüze koyup niçün bu günahları işledik deyu ağlamağa toymayup nedāmet ve huzur ile istiğfar ederek bükaya toymayın demeği tefhim eder.

Lâtife: 83

Hoca her ne zaman ciğer getürse karısı oynaşına verüp, Hoca ahşam vakti geldikte önüne hamir mancası kor imiş. Bir gün sual eder ki, "A karı ben her gün ciğer getürem nereye gider?" karı cevap verir ki, "Bütün kedi kapar". Hoca kalkup baltayı sandık içine koyup kilitler. Avratı Hoca'ya, "Baltayı kimden saklarsın?" dedikde, Hoca, "Kediden saklarım" der. Karı, "Kedi baltayı neyler?" deyince Hoca, "İki akçaya tama eden kedi kırk akçalık baltayı almaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Nefsinizi öyle tatlı tuzlu taamlar ile besleyüp, azdırmayınız. Daima perhiz üzre olup, bir hamir çorbasına kanaat edüp nefsünüzü zebun edün. Eğer çi böyle etmezseniz şeytan sizi yoldan çıkarup imanınızı almağa tama eder demeği tefhim eder.

Lâtife: 84

Bir gün Hoca'nın avradı hamama gidecek olur. Meğer Hoca'nın bir akçası var imiş. Avratından gizli bir köşeye saklamış. Varup bakmış ki para alınmış, Hoca, "Tut elimi işte ben öldüm" dimiş.

Tercüme:

(22a-42) Saklamış olduğun mala bir ilm ve amele güvenmeyüp, kendini ölmüşlerden sayup, riyāzet hamamında derleyüp ve yunup yıkanup, Hakk'a tevekkül üzere olun diyu tenbih buyururlar.

Lâtife: 85

Bir gün Hoca ile avratı bir göl başına çemeşuy yıkamağa çameşuri meydana döküp, sabunu meydana koyup, çamaşuye mübaşeret edeceği vakit hemen bir kara kuzgun gelüp sabunu kapup gitmiş. Karısı çağırup, "Be hey Hoca yetiş, kuzgun sabunu kapdı" dedikde Hoca, "A karı hiç tınma onun üstü bizden kirlidir, yıkansun" dimiş.

Tercüme:

Bu fani dünyaya cameşuyluga gelmedin. Ne kadar yıkansan yine kirlenir, cameşuylukdan canşuyluk yeğdir. Taşımızı yıkamakdan ise derunimiz tasını yıkayalım demeği tefhim eder. Beyit:

Taşta hamama müşabih bu deni dünya heman
Daima murdar elinden dest-i na-paka geçer

Lâtife: 86

Bir gün Hoca karısı ile kavl ü karâr ederler ki her cuma gecesi mücamaat edeler. Avratı buna raziye olup, Hoca der ki, "Benim iştigalim var, Cuma gecesin bilmez isem nasıl edelüm?" Karı, "Cuma gecesi oldukda senin kavuğun yük üstüne korum, sen de, Cuma gecesini andan bilirsün" dimiş. Bir gece Cuma gecesi değil iken karısının gönlü cima ister, ol kovuğu yük üstüne kor. Hoca, "Bu gece Cuma gecesi değildir." Karısı, "Cuma gecesidir" deyince Hoca, "Bu evde ya Cuma gecesi tursun ya ben turayum" dimiş.

Tercüme:

(22b-43) Cuma gecesi olmagla veled-i tahir ve salih olmagla bu eyyām-ı mübârekede cem olup evrād ve ezkār ve ibādet ve tāetde olduğunuz halde nice ma'na tevellüd edüp, surî ve ma'nevî menafî-i kesirelere nail olursunuz diyu tarif buyururlar.

Lâtife: 87

Bir gün Hoca'nın avratıyla komşu karısı göle ton yumağa giderler. Meğer ol kariyenin A'yanı dahi seyre çıkmış bunların yanına gelüp bakar. Hoca'nın avratı, "Ne bakarsın"der. Ayan dahi bir kimseye, "Şol avrat kimindir?"der. "Hoca'nın avratı" derler. Ertesi gün ayan, Hoca'yı gözedüp, " Filan avrat senin midir?" deyu sual eder. Hoca dahi "Beli benimdir" deyince, ayan "Var bana gönder, ana bir soracağım var"der. Hoca, "Gel bana sorun, ben de ana sorayım" dimiş.

Tercüme:

Nisâlarınızı öyle açık saçık taşra bırakmayın mestur tutun. Zira eşrār-ı nāsdır. Mühlekeye bırakırlar. Eğer kendülerini taşrada bir iş olur ise kendiniz tesviye edüp, fitne bırakmayın ve sırrınızı açığa atmayun deyu tenbih buyururlar.

Lâtife: 88

Bir gün Hoca'nın oğluna patlıcan nedir demişler, oğlan dahi, "Gözleri açılmadık sığırcık yavrusudur" deyince Hoca, "İşte bu kendinin bilmesidir, ben öğretmedim" dimiş.

Tercüme:

Bazı ehl-i mükāşefe, bir şeye bir misal getirirler. O misal, misl olmaz (23a-44) ise de bir nümune olur. İşte bu da ehl-i hal olup kendi bilmesine tevakkuf eder demeği tefhim eder.

Lâtife: 89

Bir gün Seferi Hisar'a bir araba gider imiş. Hoca dahi çıplak evden çıkup, segirdüp arabaya binüp, böyle gider. Arabacılar Seferi Hisar'a yakın geldikde, Hoca bu tarafa geliyor deyu haber gönderdiklerinde ehāli karşu çıkarlar. Hoca'yı üryan görünce sebebini sual ederler. Hoca dahi, "Sizi ziyade pek sevdiğimden acele ile giyeceğimi unutdum dimiş.

Tercüme:

Mahbubunuza vasıl olmak istersenüz aç üryan olarak riyāzet arabasına süvar olup, mahbûb-ı Hüda'ya vasıl olun, zira kişi sevdiğini zikr edüp, yoluna canın feda eder demeği tefhim eder.

Lâtife 90:

Hoca'nın başı kel imiş. Bir yerde traş olup bir akça verir. Gelecek hafta yine traş olup, berber ayineyi önüne kor. Hoca, "Benim başımın yarısı keldür iki traşa bir akça olmaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Dünya ve mafihayı bir pule alma, mirat-ı kalbine nazar edüp, canını ve başını rızāullah'a eyle. Ser verüp, sır vermeyenlerden olup, sırr-ı vahdet bulup, rızāya mazhar olun demeği tefhim eder.

Lâtife: 91

Bir gün Hoca bir kaç ādemler ile balık avına giderler. Denize ağ atup, Hoca dahi kendini deryā içine atmış. "Hoca n'eyledin?" dediklerinde, "Ben kendimi baluk sandum" dimiş.

Tercüme:

Sen bir katresin deryaya sal. Mütebahhirinden ola ki ol vakt sen de derya-dil olup sırr-ı vahdete nail olasın. Şimdiden kemend-i aşkı boynuna takup ben sen demeyi aradan kaldır. (23b-45)

Mesnevi-i ma dükkan-ı vahdet est

Gayr-ı vahid herçe bini an put est

deyu vahdetten haber verirler.

Lâtife: 92

Bir gün Hoca mahalle çocukları, "geliniz Hoca'yı agaca çıkaralum, papuşları çalalım" diyerek, çocuklar bir ağaç dibine gelerek bu agaca kimse çıkamaz deyüp tururken, Hoca gelüp, "Ben çıkarım" dediklerinde, "Çıkamazsun" derler. Hoca tamam heman eteklerini beline sokup, Papuşlarını koynuna kor. Hoca ağaçta papuşları neylersin dediklerinde, "Belki andan öte yol var ise hazır yanımda bulunsun" dimiş.

Tercüme:

"Ed-dünya mezrâatü'l-âhire masdakınca azığı al, gidecek yol yokuşdur. Uzun, uzak yola gideceksin. Ahiret azığı dünyadan gider. Aklını başına topla, yolunda harami vardır. Güşiş edüp, makam-ı āli'ye varılacak, elin tolu olsun, boş olmasun demeği tenbih eder.

Lâtife: 93

Bir gün herif Hoca'ya köyden bir tavşan getürür. Hoca herife ikram ve izzet edüp, şorba yedirür. Bir haftadan sonra ol kimsenin karındaşı gelür ona dahi ikram eder. Bir kaç günden sonra, biraz ādemler gelüp, "tavşan getüren kimsenin komşularının komşularıyız" derler. "Hoş geldinüz" deyüp bunların önüne bir tas su getürüp, suyu gördüklerinde, "Bu nedir?" derler. Hoca, "Bu tavşanın suyunun suyudur" derler.

Tercüme:

Armağan olanı pek severler. Ben falan ādemim, benim ceddim falandır demeklik ahirette fāide vermez. Herkes ameliyle haşr olacak. Cenāb-ı Kibriyā'ya kullukda olun. Tehi-dest olarak Huzur-ı Kibriyā'ya gitmen deyu tenbih buyurmuşlar.

Lâtife: 94

Bir gün Hoca çift sürerken (24a'46) bir kaplumbağa bulup, tutup boğazına ip takup, beline asar. Kaplumbağa çağırır, bağırır. Hoca "Çağırsan da çift öğreneceksin" dimiş.

Tercüme:

Hefiye âdâp erkan öğrenüp, sûrî ma'nevî umur'dide olursun, ādāba müdāvemet et. Çağırup, bağırmak akça etmez deyu tenbih eder.

Lâtife: 95

Hoca evlenecek olup, halkı düğüne da'vet ederler. Komşular gelüp, ta'amlar yerler, Hoca'ya sen de gel ye demezler. Hoca tarulup gider. Birazdan sonra bunlar Hoca'yı ararlar, bulamazlar, Cüst ü cû edüp, bulurlar. "Hey Hoca gel nereye gidersin?" derler. Hoca, "Düğün aşın kim yedi ise gerdeğe ol girsün" dimiş.

Tercüme:

Cenāb-ı Kibriyā'nın has kulları vardır. Cennet teklif olundukda müşahede-i cemāl ve vuslat zamanı, naz, niyaz eden muhlislerden olun deyu tenbih-i alileri olmuştur.

Lâtife: 96

Bir gün Hoca sefere giderken, karban ile bir yere konup, atlarının bağlayup bilemez. Heman eline bir ok yay alup ādemlere "Atı gaib ettim" der. Herkes gülüşüp atlarını eğerler. Yalnızlayınca Hoca atını bulur. Heman bilür ki kendinün atıdır. Tez elden sağ ayağını özengiye basup, binüp, yüzü atın sağrısına gelür. Halk, "Ey Hoca niçün tersine binersün?" derler. Hoca, "Ben ters değilim, belki at solakdır" dimiş.

Tercüme:

Esb-i himmete devre binmen, egerde toğru turun, aklınızı başınıza toplan. Rah-ı Hüdaya öyle eğri büğrü gidilmez. İstikamet üzre olun kendinizi şaşırman demeği tefhim eder. (24b-47)

Lâtife: 97

Hoca'nın telāmizinden Hammad, Habeş imiş. Bir gün Hoca'nın üzerine mürekkeb dökülür. Sebebin sual ederler. "Bizim Hammad derse geç kalup yetişecem deyu seğirdiğinden terlemiş teri üzerime döküldü" dimiş.

Tercüme:

Kişi mukarininin hükmünü giyer. Eğerçe iyü kimselerle mukarin olursan misk ve anber buluşur. Kötü kimse kimselerin kötülüğü sana dahi aks olur. Kötülerle yâr olma, iyülerden iyilik öğren demeği tefhim eder.

Lâtife: 98

Bir gün Hoca minbere çıkup, "Müslümanlar size bir nasihatim var. Oğlunuz olursa sakın Eyyub tesmiye etmeyiniz. Zira halk istimal ederek vav gidüp, ip kalur" dimiş.

Tercüme:

Cenab-ı Kibriya tarafından Hazret-i Eyyub aleyhisselama hitab olundu ki "Sen kimsin?", "Hiç, kulunum Ya Rab" buyurdular. Ol zat hiç olunca bizler hiçin hiçi

oluruz. Aradan vav beni kaldırup, Eyyub aleyhisselam gibi zencir-i mihnete tayanamayub, ip makamında kalırsınuz. Mahv-ı mahz olun demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 99

Bir gün Hoca abdest alurken su yetişmez. Namaz başladığı vakit kaz gibi bir ayak üzerine tururken, cemaat, "Hoca neylersin?" dediklerinde, "Bu ayağımın abdesti yok dimiş.

Tercüme:

Abdestinizi ve namazınızı dürüst eylen. Öyle abdestsiz namaz olmaz, huzur, huşû ile olun, kalun. Yarın sıratdan leng olduğunuz halde geçmezsiniz. Deruh ve birununuz gıll u gıştan pak olup, rızaya muvafık olunmagı tarif buyurur.

Lâtife: 100

Bir gün Hoca'nın hanesine bir misafir glüp, yatur. Bir vakitden sonra mum söner. Misafir, "Mum söndü, sağ yanında mum var, getür yanduralum" der. Hoca, "Sen (25a-48) deli mi oldun, karanlıkta ben sağ yanımı ne bileyim" dimiş.

Tercüme:

Daire-i vahdete nail olanın sağ solı olmaz, Derya-yı bi-payan gibi sırr-ı vahdete vasilinden olur. Meselā, bir çöpin ucunı yakup, döndürsen bir daire olur ki sağ solu ve ucu ötesi olmaz. Şu halde derya-dil ol demeği tefhim eyler.

Lâtife: 101

Bir gün Hoca'ya "Tali'in nedir?" derler. Hoca, "Benim taliim tekedir" der. "Ey Hoca talilerde teke yok" derler. Hoca, "Ben oğlan iken anam benim taliim tutdurdu, ol zaman bunun talii cedi dediler" der. "Güzel, ama cedi oğlaktır, teke değildir." der. Hoca "Ey ahmaklar, ol zamandan berü kırk elli senedir oğlak teke olmaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Tufûliyetde turmayub, kemāl-i tahsil edün ki, "ne mal iledür, ne al iledür, begim (beyim) ululuk kemal iledir" dediği gibi bir tavırda turmayub gün-be-gün terakkide bulunup, tenezzülde bulunman demeği ta'rif ederler.

Lâtife: 102

Bir gün Hoca Seferi Hisar'da hatib iken, subaşıyla gavga edüp ittifak ol zaman subaşı ölür. Defn ederler. Hoca'ya, "Gel efendi telkin ver" dediklerinde, Hoca, "Başkasını bulunuz. Benim ile gavgalıdır, sözümü tutmas" dimiş.

Tercüme:

Hocanızı hoşnud edün huzurunda âdâb üzere olur. Eğer sizden yüz çavirirler ise dest-giriniz olmaz. Heman rızâsını taleb edün. Zira Hoca ve mürşid sizi bu ednâdan a'lâ'ya yetişdirür. Gönüllerini şikest etmeyin demeği tefhim eder.

Lâtife: 103

Bir gün iki kişi birbiri ile evleri önünde bir dükkanda oturup sohbet ederler. (25b-49) Haneleri birbirine muttasıl imiş. Meğer bir kelb bunların evleri önünde, bir sokağın orta yerinde yestehler. Birisi, "Senin eve yakındır, kaldır "der. Diğeri, "Hayır senin eve daha yakındır sen kaldır" derken bunlar niza ederek mahkemeye giderler. İttifak ol gün Hoca kadı yanında bulunur. Kadı, Hoca'ya "Bunların da'vâlarını sen gör" dedikte, Hoca bunlara "Ol sokak tarik-i am değil midir?" Onlar, "Belli" derler. "Ol havadır. Ne sana düşer, ne buna düşer. O nesne kadıya düşer" dimiş.

Tercüme:

Şeriāt-ı garra bir tārik-i āmdır ve deryadır ki nice murdarları tathir eder. Şeriāt-ı gārraya temessük edün, zahirinizi pak eder ve tarikāt yoluna bezl-i makderet edüp, batınızı tathir eder, demeği tefhim eder.

Lâtife: 104

Bir gün Hoca'nın buzağısın sinek tutup, öte beri segirdir iken Hoca heman değneği kapup, öküze girişür. " Ey Hoca öküzü neden döğersin, suçı nedir?" derler. Hoca, "Hep suç bunundur. Bu öğretmese dünkü buzağı ne bilür?" dimiş.

Tercüme:

Nefsinizi ve evlādınızı küdek iken terbiye edün. Eğerçe terbiyesiz büyürse önü alınmaz. Sonra değneği siz yiyüp itab ve darba müstehak olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 105

Bir gün Hoca Derbend'e giderken, bir çobana rast gelüp, çoban Hoca'ya "fakih misin?" der. Hoca, "Beli" der. Çoban, "Bak şu canlara hep senin gibi bunlara mesele sual etdim, bilemediler. Gel seninle kavil edelüm cevāba kadir isen söyleyim, değil isen söylemeyim". Hoca, "Nedir sualin?" der. Çoban, "Şu yeni ay oldukta küçük, sonra büyür tekerlek olur(26a-50)ve onbeşden sonra küçülür, kalmaz. Eski ayı neylerler" der. Hoca, "Bu kadar şeyi bilmedin mi, ol eski ayı uzadırlar, şimşek yaparlar. Görmez misin gök gürledikde ne kadar kılıç gibi parlar" der. Çoban, "Aferin fakih eyü bildün, ben de öyle fikr ederdim" dimiş.

Tercüme:

Yani insan mah-ı hilâl gibi zuhur edüp, insan-ı kâmil oldukta pür ziya olup, alem ziyasından sayemend olup, pir-i fâni oldukda yine hilāl gibi kalunsa da ruh şemşir-i Hüdā'dır, ten gılâf olmuş ana, dahi â'la kâr eder, bir tig kim üryan ola, mefhumunca ol insan-ı kâmilin ruhu şimşek ve yıldırımdan ziyade parlar. Ruhaniyet-i alileri aleme ziyâ verir. Ervāhından istimdad ederler. Demeği tarif eder.

Lâtife: 106

Bir gün Hoca'nın biraz akçası olup, bir gün evi tenha bulup, bir yeri kazıp gömer. Kapudan bakup görür,, "Ben bir hırsız olsam, bunu bulurum" diyerek oradan kaldurup, başka yere gömer. Yine gönlü sıkılup, "Olmadı" deyerek gelür, evin önünde bir tepe var imiş, bu akçayı bir torbaya koyup bir sırığın tepesine bağlar, götürüp ol tepeye sırığı diker. Yukarı nazar eder ki, "Adem kuş olsa uçup bunun başına çıkamaz, eyü yerin buldum" deyüp gider. Haramzade'nin biri Hoca'yı gözedir imiş. Hoca gittiği gibi tepeye çıkar, akçayı indirir, alır ve bu sırığın tepesine de sığır tersi sürer ve sırığı yine diker, çıkar gider. Hoca'ya akça lazım olur. Sırığın dibine gelir, görür ki bütün gitmiş, sırığın torağında biraz sığır tersi var, "Ben bu sırığa adem çıkamaz der idim, ya bunun tepesine (26b-51) sığır nice çıktı, bu bir garib oldu" deyu taaccübde kalır.

Tercüme:

Bazı kimse rāzin saklamayup açığa atar. Şu halde kendüye bir çok ziyan ettikten sonra keşf-i rāz ettiğinden tolayı mesleğinden tenezzül edüp, bir çok ziyana uğrar. Öyle efkar-ı bed ile rāzın meydana atma. Fikr-i batılınız sizi ziyāne uğradır, derler.

Lâtife: 107

Bir gün Hoca eve gelürken bir kaç taliblere rast gelüp, "Efendiler, bu gece bize gidelüm, baba şurbasını bizde içelüm" der. Talibler pek güzel deyüp, Hoca'nın ardına düşüp eve gelürler. Buyurun deyüp, otasına alup içeru girer, "A karı bir kaç misafir getürdüm, bir tas şorba ver yiyelüm" der. Karı, "Ne harç getirdün şorba istersin" dedikte, "A karı şu şorba tasını bana ver". Alup, efendilerin yanına gelüp "Efendiler ayıp olmasın, bizim evde harc olaydı bu tas ile size şorba çıkaracak idim" dimiş.

Tercüme:

Fakr u fukaranın ve cu'un ve hane-i vücudun tehi bulunmaklığı ne derece ali olduğın ol taliblere talim eyle zahir ve batın erzak-ı manevî zuhur eder, demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 108

Bir gün Hoca hanesindekilere girüp, yatur. Kızı kilere girer görür ki babası bir küp arkasına saklanmış, "Hay Efendi baba bunda n'eylersin?" dedikte Hoca, "N'eylesem gerek, şu ananın elinden gurbet ellerde olayım" dimiş.

Tercüme:

Şu dünya endişesinden ve iyal evlad gaygusından ihtifâ ve mu'tekif olun, belki ölmeden ön ölüp "mûtû kable en-temûtu" sırrına erişün demeyi tefhim eder.(27a-52)

Lâtife: 109

Bir gün Hoca evinde otururken bir kimse kapuyu dak eder. "Ne istersin?" der. "Fakir ādemim kapuya gel" der. Hoca heman aşağı inüp, "Ne istersin"" dedikte, "Sadaka isterim" deyince Hoca, "Yukarı gel" der. Fakir yukarı çıkınca, "Allah vere" der. "Behey efendi aşağıda niçün söylemedün?" dedikte, "Ya ben yukarıda iken niçün beni aşağıya çağurdun" dimiş.

Tercüme:

Bir fakir sadaka istedikte rıfkile mu'amele edüp, i'tab ve hitab etmemeli. Kezālik Cenāb-ı Kibriyā'dan hacetinizi taleb etdikde tavazu'ane taleb edüp ihsan (u) ātaya şayeste ve nāil olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 110

Bir gün Hoca haremi toğuracak olur. İskemle üzerinde iki gün toğıramaz. İçerüden kadınlar, "Efendi hiç dua bilmez misin, gel oku bir oğlan toğsun." derler. Hoca segirdüp, bakkala varup bir kaç ceviz getirür. İçerü girüp, iskemle altına cevizleri döküp, "Şimdi oğlan görür de oynamaya çıkar" dimiş.

Tercüme:

Bu lataifleri bizim etfal-i tarik bulunduğumuzdan, ceviz meviz deyu lütufle söyleyüp veled-i kalbin zuhuruna ve tarik-i Hakk'a teşvik ve süluk etdirüp kalbimizden füyuzātın tevellüd etmesini imā buyururlar.

Lâtife: 111

Bir gün karısı Hoca'ya cefa etmek için çorbayı ortaya getirüp kor, İttifak sıcak olduğunu unudup bir kaşuk alup, boğazı yanar. Gözlerinden yaş geldikde Hoca, "A karı ne oldun yohsa şorba sıcak mıdır?" Karı, "Hayır, efendi babam merhum şorbayı pek severdi hatırıma geldi de (27b-53) onun için ağlarım" dimiş. Hoca gerçek sanıp,

şorbadan bir kaşık aldıkda boğazı yanup ağlamağa başlayınca avratı, "Ne oldun?" dedikde Hoca, "Hoca baban uğursuz ölüp de sen kaldığına ağlarım" dimiş.

Tercüme:

Zenlerin mekri çok olur. Onlarla müşavere edüp, aksini işlemeli, eğer bilakis işleyeydi şu mekrden kurtulurdu. Velhasıl zenlerin mekr u hilesi sebebiyle hüsranda kalınup nefs ü şeytan hululiyle mühlikinde olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 112

Bir gün Hoca'nın karısı vāiz meclisine gidüp, dinleyüp, eve geldikde Hoca, "Vāiz ne söyledi?" der. Karısı dahi, "Bir kimse helāliyle cimâ eylese ona Hak Teālā Cennette bir köşk yapar dedi" der. Bunlar yattıkları vakit turamadı, "Cennette bir köşk yapalum deyüp, cimâ ederler. Bir zamandan sonra karı, "Kendine ev yapdın, bana da yap" der. Hoca, "Sana ev yapmak kolay, lakin kavim kabilene de birer ev isteyeceksin, mimar başı tarulur, gel ikimize bir ev yeter" dimiş.

Tercüme:

Herkes helālınā cimā helaldır, lakin öyle kesret-i cimādan hazer edün, zirā illet zuhur eder. Mimar-ı hakiki olan Cenāb-ı Kibriyā'ya itā'aten kalursunuz. Kalben, kâliben teveccühünüz Hüda'yı Lem Yezel'e olduğu halde, cennette her bir ricāle, yetmiş ricāl kuvveti verilüp ve her birinde yetmiş huzūzāt olacağına beyan eder.

Lâtife: 113

Bir gün Hoca bir bölük suhtelere rast gelüp, buyurun bize gidelüm deyüp, evin kapusuna götürür, oradan bunları (28a-54) bırakup, içerü girdi. "A karı şu herifleri sav der" der. Vāfir nizaa varır. Meğer Hoca yukarıdan dinler imiş, başın pencereden çıkarup, "Behey ādemler ne mücadele edersünüz, belki evin kapusu ikidir, birinden çıkup gitmiş ola" dimiş.

Tercüme:

Şeriât ve tarikat ve inkār ve münkār, ahiret olanlar bu gibidir ki Hoca'nın kendine yok demesi kendinin var oldugını bildirir. Münkirlerin dahi ahireti inkar etmesinden ikrar çıkar. Şu halde münkirliğin men ve ikrarı mukır olmanızı ima buyururlar.

Lâtife: 114

Bir gün Hoca'nın bir oğlu doğar. Hoca'ya "Göbeğin kes, senin elin mübārekdir" derler. Hoca, "Hoş" deyüp, çocuğun göbeğini söküp çıkarır. Göbeğinde bir delik açıldıkda "Hay efendi, neyledin?" derler. "Ölmezse diri deliği bu olsun" dimiş.

Tercüme:

Batınızda olan gıll(u) gış ve habaset ve kin hasedi tahliye edün ki hane-i derununuz ma'mûr olsun. Eğer batınınızda kibr ve fesad olursa nûr-ı ilâhî zuhur etmez. Beyit:

Sür çıkar gayrı gönülden ta tecelli ede Hak
Padişah konmaz saraya hane ma'mur olmadan

demeği tefhim eder.

Lâtife: 115

Bir gün Hoca'ya oğlu, "Ben senin toğduğun bulurum" der. Anası tarılup, "Ne söyliyorsun?" deyince Hoca, "A karı sen halt etme oğlan akıllucadır, bilse de olur" dimiş.

Tercüme:

Bazı kimseden bâ-husus etfālden sürc-i lisān vaki olur ise, tevbih etmeyin. Belki redd-i leyyin ile kendüsini ikaz ederek hoş hal üzere nasihat edüp, kendüye merhāmet ve şefkatinizi dirig etmeyin. Hoca'nın bize letāifle tefhim etdirdiği gibicedir.

Lâtife: 116

Bir gün Seferi Hisar'ın kadısı bağda imiş, mest yaturken Hoca kadının feracesini alup, arkasına giyüp gitmiş. Kadı kalkup bakar ki ferace yok. Gelüp, muhzırlara ısmarlar, onlar dahi Hoca'nın arkasında görüp alup, kadıya getürürler, kadı aydur, "Ey Hoca bu feraceyi kande buldun?" Hoca aydur, "Monla İmad ile seyre çıkdık bir de onu gördük ki bir suhte mest olmuş yatur, hālā dübürü açuk, İmad iki kere işedi, bende feraceyi aldım geldim, eğer senin ise al" der. Kadı, "Hay benim değüldür" der.

Tercüme:

Bir katresi heram olmuş şarab içenler, sanki bi hudluk alemine varayım deyu zahir aklı çok olup, biraz azalsun deyu olmalı. Şu halde hem malını hem nāmusunun hem vücudunu verir bir akulsızlık alur. Eğer bi-hudluk ālemin bulayım dersen maldan, nāmusddan olma, yalnız biz vücud verüp çalışmagla şerāb-ı ezeliden nuş edüp, hakikaten bi-hudluk ālemini bulup ışk ile deryā-dil olup hācil ve sergerden olmayup, hakikat-i insaniyyeyi bul demegi tefhim buyururlar.

Lâtife: 117

(29a-56) Bir gün Hoca su kenarında uyumağa yatur. Kendüyü ölmüş suretine kor. Bir herif gelüp, "Acaba bu suyun geçidi nerededir?" dedikte, Hoca, "Ben sağ iken şuradan geçerdüm" dimiş

Tercüme:

Mahv-ı mahz olup, ahiretin geçit yerin, dünyadan bir çerağ-ı hakikat ile ruşen zamir olarak, hay gibi derya-dil olup, derya talkası deryadan geçer gibice, sana derya tarik-i müstakim olup, mütebahhirinden olup, kendini kendinde bul, başka yerden arama demegi tefhim eder.

Lâtife: 118

Bir gün Hoca'yı bir acemi berber traş ederken, ustura sürdükçe başun kesüp, her kesdiği yere banmuk yapışdırır. Hoca berbere "Behey ādem başımın yarısını pamuk ekdin, bırak ben de yarısına keten ekeyim" dimiş.

Tercüme:

Şeyh-i Kazib olanın dizine baş koyma. Cüst ü cu edüp, bir mürşid- i kāmil bul. Canla başını feda edüp, irşad birle tārik-i Hakk'a vasilinden ol demeği lutf buyururlar.

Lâtife: 119

Bir gün Hoca'yı şahid ağızından şahidliğe getirürler. Bunlar kadıya varırlar. Hoca'nın müddeisi bugdaydır der. Hoca arpa deyu şehadet eder. "hay bugday" derler. Hoca, "Behey cahiller yalan olduktan sonra gerek arpa, gerek bugday olsun" dimiş.

Tercüme:

Öyle yalan yere şehadet etmeyiniz. Şehadetinizde ziyade dikkat edün. Ağzınız Hak deyüp, gönlünüz na-hak demesin itābe müstehak olursunuz. Cenāb-ı Kibriyā'nın vahidün la-şerikun leh olup, fahr- ı risaletin (29b-57) hak peygamber oldugun, hulûs-ı kalb ile tasdik ve şehadet kelimesiyle ikrar edüp rahmet ve şefaāte mazhar olunmasını kerem buyururlar.

Lâtife: 120

Bir gün Hoca kuyuya su çekmeğe gider, bakar ki ayın aksi kuyuya düşmüş, heman onu çıkarmak gerekdir. Bir ip ve çengel alup, kuyuya salar. Taşa takulup zor ederken, ip kopup arkası üzeri düşer. Göğe bakup görür ki ay gökde "Hamd ü senā olsun çok zahmet çekdüm ise de hele ay da yerine geldi" dimiş.

Tercüme:

Mah-ı hakikat ararsanız kendiniz arayınız. Boynunuza kemend-i takup tefekkür ve tezekkür ve rabt-ı kalb ile zikir ve tevhide kuşiş ve gayret edersenüz bir gün olur kalbinizden keşufat-ı ma'neviyye ve gaybiyyenin zuhuriyle ruşen zamir olup, māh-ı

hakikate nāil olup, dünyā ve mafihānın mugayyebātı āyan ve levh-i mahfûza nazır olarak hamd ü senā ve teşekkür üzre bekâm olursunuz demeği tefhim buyurur.

Lâtife: 121

Hoca bir gün birinin bağında zerdalu ağaçına çıkup, zerdalu yerken sahibi, "Neylersin?" der. Hoca, "Behey canım, bülbülüm görmez misin, bunda öterim" der. Bağcı, "Öt bakayım" der. Hoca ötmeğe başlar. Bağban gülüp, "Bu terennüm müdür?" Hoca, "Acemi bülbül bu kadar öter" dimiş.

Tercüme:

Hoca Nasreddin rahmetullahi-aleyh kendüsi bir büyük zāt-ı latif olduğu mâ'lumdur. Bu lātifeler bir numûnedir. Kendüsi hasmen li-nefsihi kaidesi üzere aczini (30a-58) itiraf edüp, bir mübtedi sālikim öyle irşāde liyākatim yok deyu kendüyi mahv-ı mahz edüp, tevāzu-ı beyān ve tefhim eder.

Bu kemter Burhan dahi bu Burhaniye nam-şerh-i muhtasar(ı) yārāne bir nümune olarak yazdım ki kendülerinin zihn-i paklārına havale edüp, bundan nice ma'nālar tevellüd etse, hāşiye ve derkenār buyurmalarıyla ikmāl olunması ve bu fakir duā-yı hayr ile yad buyurulmasını arz-ı istirham eylerim. Mesnevi:

Ey birader tu heman endişei
Ma bakıyet üstühan (ü) rişei

Rivayet olunur ki, Hoca her ilimde māhir ve her fende kāmil imiş. Talebe kendinden ders rica etdikde Kudûri'den gayri ders okutmaz imiş. Bazıları der ki Kudûri okudurken keşf-i kerâmet sâhibi olmuş. Kudûri okutmanın hikmeti bu imiş. Rahmetullahi-aleyhi rahmeten vasian ruh-ı şerif içün rızāen lillah fatiha, (Sârihu'l-Kitab-ı Celâled-din kuddise sırrehu.)

Muharrem fi 7, sene 1305.

NOTLAR

1. Beytimiz beyit değil, ülkedir
   Alayımız alay değil, derstir
2. İnsan unutmaktan ibarettir.
3. Sessizce susun ve ölmeden önce ölün.
4. Akıllı kişi, ancak gerektiğinde konuşur.
5. Şuhûr-ı Selâse-Üç aylar(Eyyâmül'l-Bayzâ)
   Zi'l-kade 30 gün
   Zi'l-hicce 29 gün,
   Muharrem 30 gün,
   Ramazan 29-30 gün,
   Şevvâl'den 5-6 gün, oruç tutulur.
6. Her şey güzellikle olur.
7. Ey birâder sen şimdi düşünüyorsun
   Bizden kalan kemik ve kıldır
8. Dünyâ ve ahirette zararlı
9. Farsça-Türkçe mülemmâ
10. Allah sabredenlerledir.
11. Aynı tercüme içinde köpeğe talanmadan çalıyı tolanmak yeğdir(35)
    Akıllı konuşan gelirse yol yok
    Ama âşık gelirse yüz merhaba
12. Söyle, dinle gece gündüz, inek gibi olma.
13. Mesnevî'miz birlik dükkânıdır
    Birden başka her ne görürsen o puttur.
14. Dünya ahiretin tarlasıdır.

NASREDDİN HOCA LÂTİFELERİYLE BURHANİYE AÇIKLAMALARI GİRİŞİ

(Sadeleştirilmiş Tercüme Kısımları)

Nasreddin Hoca Hazretleri'nin, Allah rahmet eylesin, vaktinin biriciği, latif bir kişi olduğu herkesçe kabul edilir. Bizler hayat karşısında çocuklar gibi olduğumuzdan, hakkın yolunu latifelerle, benzetme ve alay gibi söylerler. Halbuki bu şerefli kişinin benzetme ve alay yerini tutan güzel latifelerinin yalnız eğlendirmek için yapılmış sayılması, hakikatleri tam olarak anlayanlarca yeterli olmaz. Bir nice ince düşüncenin anlamlarını ve faydalı nasihatleri içine alan hikâyelerinin kabuğuna bakmayıp duruma uygun olan özünden yararlanmanın daha doğru olduğu, pîrimiz Hz. Mevlânâ'nın, sırrı mübarek olsun, Mesnevî-i Şerîf'inde mübarek beyitte buyurdukları gibidir:

Beyitimiz beyit değildir ülkedir

Alayımız alay değildir derstir

Zîrâ benzetme bir ülke yerini tutar, alay ders yerini tutar. Anlamı kapalı olduğundan, bu değersiz Seyyid Burhaneddin kul dahi sözü edilen rahmetlinin basılmış olan kitabından yüz yirmi bir adet latifesini, tarikat arkadaşlarıma değersiz bir yâdigar ve Hoca Efendimiz'in ulu nâmını anmaya vesile olmak emeliyle, liyakatim olmaksızın, bir kısa, iyiye güzele yorma olarak anlatma ve açıklamaya çabucak giriştim. "İnsan unutmaktan ibarettir." sözlerinin anlamından anlaşıldığı gibi görülecek yanlışlarının fakircesine sermaye azlığıma bağışlanmasıyla eksiklerimin bir yana bırakılması ve hayır dua ile anılması irfan sahiplerinden umulur.

Lâtife 1

Tercüme

İşaret buyurmuşlar ki "Sizler imamsınız. Va'z iki türlüdür. Biri sözle yapılan va'z, biri sözsüz va'z. Sözlü va'zdan sözsüz va'z çok daha etkilidir. Varın gusül tahtasına çıkmış ölü, hal dili ile size ne nasihat eyler ondan açıklanma almış olunuz." Bununla "Sessizce sus ve ölmeden önce ölün" sırrına ulaşmayı işaret buyurmuştur. İkinci olarak, mademki siz hakikatleri tam anlamışsınız, niçin bildiğinize göre iş yapmazsınız. Ben ne söylesem tesir etmeyecek. "Akıllı kişi ancak gerektiğinde konuşur." sözünün anlamına göre bildiğinizi işleyip ilminizi arttırın (deyip) sözü uzatmaya engel olurlar. Üçüncü olarak, "Alim olanlar işlerini ilimlerine uygun yapmadıkça, nasihat eden va'z kâr etmez. Bir faziletli, olgun yolgösterici bulup bilmediğinizi öğrenip bilmeyenleri de uyandırın" demek isterler.

Lâtife 2

Tercüme:

Yüce Tanrı'nın büyüklük ve ihsanını görün. Her kuluna mal ve mansıp vermediğine şükredin. Zîrâ herkesin kabiliyetine göre ihsan olunur. Kabiliyet olmadığında, (iş) deveye kanat verilişine döner, hem günaha girmiş, hem günaha sokmuş olurdunuz. (Bununla kendisine) mal ve mansıp yaraşmayan kimselerin hallerine şükretmeleri (gerektiğini) îmâ ederler.

Lâtife 3

Tercüme:

Her nerede bulunursanız bulunun Yüce Tanrı vardır ve görür. Yüce Tanrı'nın büyüklüğüne ve kudretine yaratılmışların hepsinde şahit olup, tek gözlü gibi, bir şeyi iki görmeyin diye birlik sırrına işaret buyururlar.

Lâtife 4

Tercüme:

Şarkı söyleyerek ve iki yüzlülükle yapılan iş uygun ve doğru olmaz. İbadet ve ilmim var diye öğünme ve gurur dahi etme. Hayatta iken şeriat ve tarikat hamamında temizlenerek, dünya lezzeleri ve rahatından sakınarak, perhiz ile ve şeiate uygun davranışlarla bekâ fikrini vaktini hasrederek tevhid ve kelime-i şehâdet ile yüksek makamlarda nağme ve terennüm ederek mutluluk bulmamızı daha iyi bulduklarını belirtirler.

Lâtife 5

Tercüme:

"Bu fânî dünyada ellerimizde bulunan para ve Allah dışındaki şeyler tıpkı rüya gibidir. Kavga dövüşle daha çok doymak için uğraşmamız sonunda boşunadır. Elinizde iken yerine sadaka, ihsan, güzel hayrat saçın; uyandığınız vakit eliniz boş çıkmasın." demeği tarif ve işaret buyururlar.

Lâtife 6

Tercüme:

"Bu dünyaya ziraate çıktık. Ölmezden önce ölüp, bu övünme elbisesini çıkarıp, kefenleri boynunuza takınıp, âhiret azığını hazırlayıp, ölmüşlerden olun. Zîrâ yolunuzda soyguncu vardır. Birgün süratle gelip sizi yok eder." demek anlatılır.

Lâtife 7

Tercüme:

Bu, hayal gölgesi gibi olan dünyada düşünmeksizin mal ve erzak toplayıp, helal haram seçmeyip biriktirerek, aşırı isteklerle yarını düşünmeyen kimseler, yarın hakikat bahçesinin sahibi olan Yüce Tanrı'nın divanında öyle eğri büğrü sözler ile kabul olmayacakları gibi, meşru ve gayrımeşru olarak biriktirmiş oldukları mallar ve erzak için hesap anında bir cevap veremeyip üzüntü içinde kalacaklar. Bu vartalara uğramaktan ise, şimdiden düşünüp insan hukuku üzre reyinizle (ölmüş) sadaka dağıtma(nızı) ve tövbe istiğfar etmiş olup, Yüce Tanrı'dan bağışlanma talebin (de bulunmamızı) söyler ve tenbih buyururlar.

Lâtife 8

Tercüme:

Konya ermişler durağıdır. Helva yedirir gibi, tasavvuf yoluna darbe ve terbiye ile sokarlar. Bu özellik, Hz. Mevlânâ'nın dergâhına dahil olanlara müzik ve sema ile yol gösterip lokmasını dahi terbiye ile vererek (onları) gıdalandırırlar." demeyi îmâ buyurur.

Lâtife 9

Tercüme:

Mübarek Ramazan'ın başlangıcına ve sonuna dikkat edilmesine ve Hoca'nın kızının, aşırı sofu bir hatun olduğundan, üç aylarla birlikte mübarek günleri yüz yirmi beşe çıkartmış olduğuna işaret buyururlar.

Lâtife 10

Tercüme:

Gençlikte yapılan ibadet güzeldir. Gençliğinizden dolayı mağrur olmayın. İhtiyar olup yok olma vakti geldiğinde, "Nolaydı, bu darmadağınıklıktan önce gençliğimizde ibadet edeydik." diye pişman ve nâdim olmaz fayda vermez demeyi anlatır.

Lâtife 11

Tercüme:

"Nefsiniz devesine yavaş binin, aman verip kükretmeyin. Zîrâ gevşeklik gösterirseniz, sizi kükreyip altına alır, yok eder. O size galebe etmeden perhiz ve açlık ile onu boğazlayıp ruhunuzu nefsinize galip getirip, ulaşmak istediğiniz yere ulaşın" diye tarif buyururlar.

Lâtife 12

Tercüme:

Bu dünya terstir. Bazan dış görünüşte ziyan olarak görülen bir şeyin hemen sonra faydası hissedilir. Söz gelişi(insan) yangın ve hırsızlıktan önce bir madde(yi) ziyanına verirse, bütünüyle yarar sağlanmış gibidir. Bazı ziyan sanılan işlerin, özel olaylarda menfaatin ta kendisi oluşuyla "Herşey güzellikle olur." açıklamasını îmâ ederler.

Lâtife 13

Tercüme:

Yarın mahşer günü sıra sıra durulup sual olunduğunda, kendisine soru sorulanların İslâmın şartlarına aykırı nasihat eden imamları tutup mahşer halkı arasında rezil olmaktansa, şimdiden şeriat ve tarikatın olgun imamını bulup, ulu divanda utanç içinde olmak ve rezilliğin utancına düşmekten sakınmalarını tenbih buyururlar.

Lâtife 14

Tercüme:

Yarın Sırat'a varıldığında âsîlik ile gözümüz kör olduğu halde, Allah'ın Elçisi'nin şefaatiyle, her birimiz Sırat'tan geçerken, bir değeri varmış gibi yaptıklarımıza güvenişimiz körlüğün ta kendisi olur. Günahımızın ağırlığı sebebiyle büyük günah sahibi (olarak) cehennem ateşine düşmektense, ilimle ve yapılanlarla gururlanmayıp, korku ve umut arasında, Allah'ın rızası ve affını istemeyi, yapılanlarla gururlanmayıp onlara dayanmamayı tarif buyururlar.

Lâtife 15

Tercüme:

Bazı kimse(ler) çok bilirim diye meydana çıkıp, bilmediklerini bile bilmez(ler). (Böyleleri) bilinmez şeylerden söz edip, yalan ve aldatmacayı seçtiklerinden, "Bu çeşit saçmalıkları bırakıp, akı karayı birbirinden ayırıp, Hak yolunu tutun." diye işaret buyururlar.

Lâtife 16

Tercüme:

"Kul kusursuz olmaz, affeder efendisi." (sözünün) anlamına uygun olarak mümin kardeşlerinizin aybını, özellikle muhtaç kimselerin aybını yüzlerine vurup (onları) mahcubedip utandırmaktasa, onlara nasihat ve yumuşak itiraz ile kendilerini hoşnut

eylemenin yolunu tutup, ileride kendisinden zarar görmemenin yoluna bakıp, ayıpları örten yüce Tanrı'dan büyük sevap istemeyi îmâ ederler.

Lâtife 17

Tercüme:

"Böyle boş yere konuşmak saçmalayanlara (mahsustur). Dil bir, kulak ikidir. Az söyleyip çok dinlemeli. Zîrâ boş söz söylemenin zararı çoktur. Akıllı olan laf etmez, yalnız gerektiğinde konuşur." demeyi tarif buyurur.

Lâtife 18

Tercüme:

Bir dergâha ve olgun bir yol göstericiye dayan ki şeriat, hakikat ve marifet merdiveninden çıkıp, hakikat bahçıvanına ulaştığında naz, niyazda bulunup, azarlama ve hitabolursa dahi, yardımın ta kendisi olup, hakikat bahçıvanına ulaşılır." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 19

Tercüme:

"Ölmeden önce kefeninizi başınıza sarıp, toplanarak Hakk için zikir, fikir ve inleyen ahlarla aklınızı başınıza toplayıp, evvelimiz bir meni ve ahirimiz bir leş olduğunu akla getirerek, heveslerinizi terk edip Hakk'a yalvarıp yakarın" demeyi anlatır. Mesnevî'(de):

Ey birader sen şimdi düşünüyorsun
Bizden kalan kemik ve kıldır

buyurulduğu gibicesine.

Lâtife 20

Tercüme:

"Öyle izinsiz, öküz gibi halkın evine ve bağına, bahçesine girerseniz, her ne kadar bu dünyada sopa yemezseniz de, şeriat ve tarikat arabasına koşulursunuz. Yarın kıyamet gününde zebânîler araba gibi sürüyüp, şiddetle vururlar. Bir, araya girip kurtarmak isteyenin araya girişi ile kurtuluncaya kadar çok sopa yersiniz." demeyi tenbih buyururlar.

Lâtife 21

Tercüme:

"Zamanımızda ikiyüzlü olan kimselerin abdesti ve namazı bunun gibidir. Yüziyle çarılıp bir fayda sağlamadığı gibi, bir de pabuçtan olursunuz. İbadetinizi Allah için yapıp azarı haketmeyin" demeyi anlatır.

Lâtife 22

Tercüme:

"Şu dünya çok yaşlı bir kocakarıya benzer ve toprağı da köhnemiştir. Hemen kalplerinizi sağlam tutup, cila verip aydınlatın. Kabriniz de aydınlanıp, sual meleğine doğru cevap vermeniz kolay olur." diye yüce tenbihleri anlatılır.

Lâtife 23

Tercüme:

"Bu fânî dünyaya son bulmazmış gibi oturarak, bir gün bir gecelik ömrü tükenmez zannedip şar şır ile vakit geçirmeyin. Birgün Azrail aleyhisselam kapıya gelip, dünya pisliğinden alıp kaldırmak ister. Bu, sonu olmayan, akar su gibi olan dünyayı kalıcı sanmayın. Kalıcılığa sevgi duyarak Allah yolunu tutun." demeyi anlatır.

Lâtife 24

Tercüme:

"Genliğinizde himmet atına binip gerçek yoluna ulaşın. Zîrâ yaşlandıkta güç kuvvet kalmayıp, himmet atına binemeyip, yerin altında "dünya ve âhirette zararlı kalırsınız." demek isterler.

Lâtife 25

Tercüme:

"Tarikat çocukları dış görünüş elbiselerini çıkarıp, nefsi eğitme hamamına girdiklerinde, içlerinde bir olgun yol gösterici bulunup, onun kimya gibi olan nefesinin etkisiyle mutluluğa ulaşmadıkça, kendi kendine latif şeyler, gerçekler, bilgi ve kültür cevheri ve sevgi hâsıl olmaz." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 26

Tercüme:

"Tarikate girip halvete girdikten sonra, öyle geri gelip dönmeyesin. Her an biraz daha ilerleyip gerçek yönelinecek olana yönelsin." demek yüksek tenbihlerde olmuştur.

Lâtife 27

Tercüme:

"Kalp çocuğunu ulu kılmayın. Sizlerden bir hata vâki olduğu zaman, babası, ölmüş gibi karalar giyip yolculukta, kırda ve çölde ağlayıp tövbe edip dolaşarak Yüce Tanrı'dan af isteme yoluyla affa ulaşınız." demek isterler.

Lâtife 28

Tercüme:

"Nefse ait hazlar ve şehvetlere ve fânî dünyaya gönül vermeyip arkanızı dönün. Zîrâ bunların yeri geçici dünyadır. Yönelişiniz son bulmayan Allah'a olsun; zîrâ bu dünya geçici olduğu gibi yenecek içecekleride geçicidir. Kalıcı olana kuvvet harcayıp, manevî erzak ile rızıklanın." demeyi anlatır.

Lâtife 29

Tercüme:

Dünyayı isteyenlere, "Hırs ve tamahla dünyayı, dünya nimetlerini elde etmek için gece gündüz segirtip aşağılık işler tarafına giderler. Bu gidişten vaz geçip, bir yararlı olacak ve kendisinden âhiret azığı doğacak yüksek bir makama ilerlesinler. Evinizde uğurlu olun." diye büyük tenbih olmuştur.

Lâtife 30

Tercüme:

"Onurlandırarak ve ikramla beslediğiniz nefis sizi yoldan çıkarıp âhiret ateşi kaygusunu çektirmez. Zîrâ kıyamet ölünce kopar. Zebânîler boğazlayıp cehennemde kebabederler. Soyup giyeceklerini, yeni veya eski olsun, vârisler ateşe atıp yakarlar. Şu halde nefsinize hizmet etmeyip, mahkum edip boğazlayın." demeyi anlatırlar.

Lâtife 31

Tercüme:

"Evini, gözde malını hayra güzel işlere harca. Kalan kefenini arkana al. Asıl evine eli boş varma. Yolunuzda soyguncu çoktur. Bir gün ölüp kabir evine varılacaktır.Sağlıklı olduğunuz zamanı yoksullara ve dervişlere saçın." demeyi anlatır.

Lâtife 32

Tercüme:

"Yalnız Arap ilimlerinden kalmayıp, diğer fenleri, özellikle Farsça kitapları çokça okuyun, zîrâ Farsça ilimlerde tasavvuf çoktur ve (bunlar) tasavvufludur. Maddî manevî çok yarar sağlarsınız." demeyi îmâ ve işaret buyururlar.

Lâtife 33

Tercüme:

"Dünya için keder etmeyiniz. Bir şeyiniz kaybolursa Yüce Tanrı'ya sığının. Mükâfatınız bir kat arttırılır. Cami ve mescidlerde ibadetle meşgul olarak, umar ve yakarırsanız, dünyaya ve ondaki isteklerinize erişirsiniz. Bu dünya kalıcı değildir. Dünyayı kaybedip, karşılığında âhiret nimetlerine boğulun." demeyi anlatır.

Lâtife 34

Tercüme:

"Bir murdar meniden, Yüce tanrı kan, sinir, et, kemik ve ruh ihsan edip sonra bizi bu âleme getirdi. Birgün ölüp bu vefasız, geçici dünyadan kalıcı olana gideceğiz ve bütün organlarımız toprak olacak. Yine bütün organ ve kemikler bir araya gelip mahşer günü için, hesap için ayağa kalkacağımızı nasıl inkar edersiniz." diye âhireti inkâr edenleri uyarmak için buyururlar.

Lâtife 35

Tercüme:

"Meşhur, "Köpeğe dalanmadan, çalıyı dolanması yeğdir." Öyle intikam alacağım diye tehlikeye düşmektense, nefs, şeytan, kötü arkadaş ve başka düşmanlar galip gelecek olurlarsa, "Allah sabredenlerledir." deyip öfkeyi yutup, onlardan intikam alacağım diye acele etmeyip, (işi) Allah'a bırakmak daha iyidir." demeyi tenbih buyururlar.

Lâtife 36

Tercüme:

"Siz de fırsat eldeyken nefsinizin kanadını ve ayaklarını kesip, muzırlık etmeyip, (nefsi) kuşa döndürüp ruhunuzu yüce makamlara yükseltip nefsinizi düşkünleştirin." demeyi tenbih buyururlar.

Lâtife 37

Tercüme:

"Seyahatle, çalışıp çabalayıp kendinizi bilgisizlikten kurtaracak bir faziletli yol gösterici bulup ona katılın. O yol gösterici kişi her ne teklif ederse, kabul ederek, "Ben artık oldum." sevdasında olmayıp, çabalayıp, her an ilerleyip, derece yükselterek hakikat narlarını yiyin." demeyi anlatır.

Lâtife 38

Tercüme:

"Bu dünya hilebaz ördek gibidir. Önünüzden kaçtıkça arkasına düşersiniz. Halbuki gaddardır. Nice kimseler yoldan çıkarmış. İşin sonunda sizi de çıkarmasın. Eli boş kalırsınız. Öyleyse yarım ekmeğe şükredin. Vaktinizi gafletle geçirmeyin, zîrâ dünya sizi aldatır." demeyi anlatır.

Lâtife 39

Tercüme:

"Allah'tan gayrı şeylere eğiliminiz olmasın. Vade tamam olduğunda erzakınızı alıp götürürler, kendinizi bir yüksek musalla taşına koyup mezar başına getirip kabre koyarlar. O vakit kendinizi deneyip ne olduğunu tanırsınız. Kendimiz bir leşizdir, çaylak kapar.

Mesnevî:

Ey birader sen şimdi düşünüyorsun
Bizden kalan kemik ve kıldır
Zîrâ insan kıl ve düşünceden ibarettir."

demeyi anlatır.

Lâtife 40

Tercüme:

"Şeytan hile ile ipe un serer, aldanmayın. Zîrâ ömrümüz ipi çürüktür. Bu dünya ve Allah'tan başka şeylerin ipe takacağı birşey yoktur. Allah'tan gelene razı olmaya uygun işler yapmazsanız, bir şeye erişemezsiniz. Dünya ve âhiret hasretiyle gidersiniz" demeyi anlatır..

Lâtife 41

Tercüme:

"Size yakın olmayanlarla bir arada bulunmayın. Sizin cinsinizden ve sizin yolunuzda giden olmadıkça yakınlık ve sevgi lezzetini bulamayıp, kendinde kendini bulamazsın. Hemen sevgili dostlar edinin. Var olup Allah'ta Allah için muhabbet eyle ki Hakk'ı kendinde bulasın:

Kendimi kendim yitirdim kendim arar kendimi

Kendimi kendim gerekse kendim bulsun kendimi"

demeyi tarif eder.

Lâtife 42

Tercüme:

"Üç günlük ömre güvenmeyin. Birini çocuklukta geçirdik ve birinin içindeyiz. Senin için bir günlük ömür kaldı. Sabah yakındır. Bu dünyanın bir günlük ömrüne meyletmeyip, âhiret hazırlıklarını yapın." demeyi anlatır.

Lâtife 43

Tercüme:

"Akıl maaşınıza uyup gündüz akşama kadar geçim için vakit geçirip, gece sabaha kadar uyumağa izin yoktur. Zîrâ bu dünya yalnız yeme içme ve istirahat için gelmedik. Allah'ı bir bilip gece gündüz ibadetle, yaratıcı'nın yaratış maksadına dayanıp, (o maksadın) ibadet ve doğru işlerle şu köhne kalıcı olmayan handa âhiret azığını hazırlamaktan ibaret olduğunu göz önüne alarak aşağılık dünya kocakarısını okşama ve iltifat kucağına almayın." diye tenbih buyururlar

Lâtife 44

Tercüme:

"Alçak gönüllülükle ölü gibi olun. Bir kimseye zarar vermeyip, yarar sahibi olun. Eğer bu yokluk âleminde halkı usandırıp zarar verirseniz, yarın kıyamet gününde zebanilerden çok sopa yersiniz." demeyi anlatırlar.

Lâtife 45

Tercüme:

Nefsinizin kuyruğunu sıkı tutun. Eğer aman verip bırakırsanız, sizi yok eder. O sizi yok etmeden siz onu yavaş yavaş riyazet ve perhiz kaççısı ile itaate götürün." demeyi anlatır.

Lâtife 46

Tercüme:

"Bu, hayalin gölgesi gibi olan dünyanın zor geçitleri çoktur. Duruşu ve ona dayanış bir kesilir dala benzer. Bunda yerleşmeyiniz; zîrâ en sonra size ötesini dönüp pisler. Hemen ölmeden önce ölün. Yarın Sırat köprüsü zor bir geçittir, geçmesi güçtür, şimdiden geçit yerini belleyip bir ogun yol göstericiden el alıp hakikat ışığıyla zor geçitlerden geçip yüksek dereceye erişesin." demeyi anlatır.

Lâtife 47

Tercüme:

"Dünyada ilim ve irfan yolunda uğraşın ki eliniz boşa çıkmasın. Er geç muradınıza erip yok olmayan hazineye mâlik olursunuz." diye yüksek tenbihleri olmuştur.

Lâtife 48

Tercüme:

"Tam tevekkül üzre olup, ekici ve yapıcı olun. Hikmete karışıp bilici olmayın, yaş kuru demeyin. Böyle olursa ikiniz de elbise ve rızk elde edersiniz." Kendilerini uyarma şeklinde cümleye de yüksek uyarıları olmuştur.

Lâtife 49

Tercüme:

"bazı yerlerde yüksek kudretli olgunluk sahiplerine itibar etmezler. Bazı beldelerde olgunluk rütbesine ermemiş yeni başlamış mutasavvıfa itibar edip uyarak, yoluna girerler. Şu halde ışık dolu olgunluk sahibi bir yol göstericiye uyup yüce himmetleriyle mutluluk görüş ve kalp aydınlığı ortaya çıkarın." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 50

Tercüme:

"İstekten kuvvetli alet olmaz. Ulu Tanrı Hazretleri'nden ne dileğin varsa iste. Bu dünyada ihsan olunan şeyler âhirete nisbetle az bir şeydir. Ahirette olan isteğiniz kat kat artıp nice derecelere erişirsiniz. Yeterki Allah kapısından ayrılmayıp istekte devam edin. Maddî manevî isteklerinize ne olursa olsun erişirsiniz." demeyi anlatır.

Lâtife 51

Tercüme:

"Yoksul ve derviş takımı geldiği vakit dış görünüşünüze bakmadan, aba giyenlere kaftan giyenlerden daha çok izzet ve ikram edin. Zîrâ Allah'a yakın olanların çoğu

aba giyip geçmişler. "Kepenek altında er yatar sözünün anlamına uygun olarak yoksul ve zayıflara iltifat ve hürmet edip, gönlünü almaya uğraşın. Beyit:

Akıllı konuşan gelirse yol yok
Ama âşık gelirse yüz merhaba."

demek anlatılır.

Lâtife 52

Tercüme:

"Ulu Tanrı'nın verdiği nimete şükrederek yarım ekmeği dahi gafletle yemeyip, Allah'ı anıp düşünerek Hakk'a yönelin. Nice hediye ve maddî manevî ihsan olunup her bir gününüz bayram olur." demeyi anlatır.

Lâtife 53

Tercüme:

"Dünya bir kocakarı olduğu halde öyle taptaze kız gibi görünüp aldatıp kendini satmakta ve dünya isteklileri de canını sakınmayıp almaktadır. Buna dayanarak, bu aşağılık dünyaya gönül vermeyip uhrevî olan hakikat kızını kucaklamaya çalışınız ki onun lutfu sayesinde nice türlü, maneviyat kalbinin çocukları ve fetihler görünür demeyi anlatır.

Lâtife 54

Tercüme:

"Bu geçici vefasız dünyaya aldanma, sonu gelmez. Arkasına düşme. Bu dünyayı satıp karşılığında âhiret azığı al. Zîrâ kalıcıdır. Kalıcılığın sonu yoktur." demeyi anlatır.

Lâtife 55

Tercüme:

"Dünya malı ve evladı fitnedir. Kalp çocuğu görünmüş olsaydı müjdeye layıktın; yoksa dünya ve dünya evladı için sevinip gönül vermeyip karşılığında manevî çocuk olmalı." demeyi anlatır.

Lâtife 56

Tercüme:

"Hayvan hakkı güç olur. Öyle, hayvanın başına kulağına vurmayın. Mesûl olur ve azarlanırsınız. Özellikle yaradılış bakımından tanıdık kimseler hem hayvana vurur

hem sana söğerler. Ancak nefsinize binin. Nefsinizi ruhunuz üzerine bindirip galip getirmeyin." demek de en uygunudur.

Lâtife 57

Tercüme:

"Birşey kaybederseniz üzülmeyin. Bir çul dahi kalırsa örtünüp şükrederek Ulu Tanrı'dan onun bedelini isteyin ve saberedin ki yenice karşılıklar yaratılır." demeyi anlatır.

Lâtife 58

Tercüme:

"Şâhidî Hazretleri'nin "Söyle, dinle, gece gündüz inek gibi olma." buyurduğu gibi tarikat ve şeriatin görünen şeylerinden her ne söylenirse kulak tutup ona göre iş yapmanın yoluna bakınız. Zîrâ dil bir, kulak ikidir. Bir söyleyip iki dinlemeli. İnsan olgunlaşıp kalbin çocuğu hasıl olur." demeyi anlatır.

Lâtife 59

Tercüme:

"Kalp temizliğiyle yük altına girip aşk ateşiyle kalbinde bir ışık ortaya çıkarıp, bir yerde duramayıp Allah aşkı ile mesafeler alarak Allah yönüne yönelmeniz tam olsun." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 60

Tercüme:

"Zamanımızda fazileti bir kimsenin va'z ve nasihatlerine kulak tutmayıp anlamazlar. Bir komik kimse olsa onun aldatmaca ve sohbetine kulak tutup tat alırlar." demek olur.

Lâtife 61

Tercüme:

"Kendinize soğukluk gelmeden, hayatta iken ruhunuza cila verip, kalp temizliği oluşturup, ilahî nûra ulaşın." diye tenbih buyururlar.

Lâtife 62

Tercüme:

"Ölmüş kimsenin geriye kalan yetim oğlan ve kızlarının malını yemeyin. Zîrâ malın sahibi ölmüştür ve şimdiki sahibi de yetimdir. Sakın öyle, kurdun eşşek eti yediği gibi haram ve yetim malı yemeyin." demeyi anlatır.

Lâtife 63

Tercüme:

"Bir hayvanı yokuş yukarı pek sürmeyin. O hayvanın hakkı olur. Zîrâ hayvandır, dili yok, günah sevap bilmez, hayvan hakkını gözetmeli." demeyi anlatır.

Lâtife 64

Tercüme:

"Yarın hakikat pazarına varıldığında öyle kuyruksuzluk para etmez. İlme ve yapılanlara güvenmeyin. Ulu Tanrı'nın affına ve bağışlamasına ve (sizden) razı olmasına güvenip Hakk'a ulaşmayı arzu edin." demek olur.

Lâtife 65

Tercüme:

Böyle bir tehlikeli durum atlatırsanız, Allah'a şükredip sadaka verin bağışta bulunun. Zîrâ verdiğiniz sadaka nice belâları ve kazaları defeder. Sizleri tehlikeden kurtarıp ömrünüz ve malınızın çok olmasına aracı olur.

Lâtife 66

Tercüme:

Bu dünya geniş ise de sınırlı, yıldızlar çok ise de sayılıdır. Sakal ve kuyruk kılı sayıya gelir, Ulu Tanrı'nın rahmet denizi ölçüye gelmez, sınırı sonu yoktur ve erkek kadın bütün iman sahiplerine doğru yolu göstericidir. Rahmetini isteyin ve Hak yoluna girerek ezeldenberi var olan İslâmlığınızı gösterip doğru yola gelin." demeyi ister.

Lâtife 67

Tercüme:

"İyiliklerinizi ve bağışlarınızı ikiyüzlülük ve gösterişten uzak yapın ki Ulu Tanrı'nın hoşuna gitsin, ilâhî nimetler ve bağışlara hak kazanasınız. Eğer (işe) ikiyüzlülük karışırsa yüzünüze vurulur. Faydası olmadığı gibi eziyet ve azarı hak eder-

siniz. Herne kadar erik gibi az ise de Allah'tan geleni kabule uygun davranışlar da bulunmalı." demeyi anlatır.

Lâtife 68

Tercüme:

"Bu dünya kof bir at gibidir. Seni ıslatır, kaçırıp kurtaramaz çıplak ve şaşkın kor. Bindiğinizi hızlandırıp, istenen yere erip çeşitli nimetlere ve cennet giysisine ulaşınız. Öyle kof dünyaya eğilim duyup, Hak yolundan kalırsanız, günahınız ağır olur, gerçek yola ulaşamazsınız." demeyi anlatır.

Lâtife 69

Tercüme:

Sizler gençliğinizde ibadete, duaya ve ilim irfan tahsiline çalışınız. Eğer çok yaşlanırsanız, çalışmadan kalıp üzgün ve perişan olursunuz. Zîrâ gençlikte olan ibadet en güzeldir.

Lâtife 70

Tercüme:

"Akıl bir padişahtır. Nefs ve diğer kuvvetler aklın altındadır. Dâima, dönülecek olan akıl tarafına kuvvet verip nefs tarafını düşkünleştirmeli. Eğer nefse kuvvet verip aklı düşkünleştirirsen, nefs akla pisler, (onu) düşkünleştirir. Bunlar (nefsi) perhiz ile düşkünleştirip akla hizmet ettirmeyi anlatır.

Lâtife 71

Tercüme:

"Aklınızı başınıza toplayın. Öyle, imam olan akıl huzurunda eksik iş yapmayın. Sonra çomağı yersiniz. Hakikat şahı olan akıl tarafına eksikli gitmediğiniz zaman, sizlere maddî manevî nice bağışlar olur, akıl tarafına kuvvet verin." demeyi anlatır.

Lâtife 72

Tercüme:

"Yani insanın kendisine ettiğini kimse kimseye etmez. Hemen kulağını yalan ve çirkin sözler dinlemekten kes. Gözlerinin içini açıp, baştan da geçip, gizli açıklamalara ulaşıp, kendinizi bir köşede ibadete vermiş bir durumda Ulu Tanrı'dan yardım isteyin. Öyle, tersine iftira etmeyin." demeyi anlatır.

Lâtife 73

Tercüme:

"İte dalanmaktan çalıyı dolanmak yeğdir. Allahtan başka şeyleri bırakarak yalnızlığı seç. Zîrâ şeytan îmâna, azrail cana, vârisler mala dalaşırlar. Eğer onlara boyun eğersen, seni maldan candan ettiklerinden başka, Allah korusun, sevgili imandan bile ederler. Eli boş kalırsın." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 74

Tercüme:

"Ruh bizde emanettir. Nefsi, üzerine galip getirme. Mal ve evladınız dahi fitnedir. Yarın malınıza vâris olup üzerine ettiğinden başka, belki yaşınıza söğer. Sağlıklı olduğunuz zaman çocuklarınıza edep ve irfan bilgisi öğretin. Alim ve doğru yolda kişi olarak temiz yaradılışlı olur, sonra hayır dua eder, anarlar." diye yüksek tenbihleri olmuştur.

Lâtife 75

Tercüme:

"Kendini kendinde ara. Kendine himmetin yüksek olsun. Kendini kendin yok etme. Nefsini bilen Tanrı'sını da bilir. Ok yay gibi olan uğraşma ile nefsinizi acizleştirin. Düşünerek kendini bul, aklını başına al." demeyi tarif eder.

Lâtife 76

Tercüme:

"Dersinizde, devir yaptığınızda halka olup, yüzyüze "ayn-ı cem" olup alçakgönüllü ve övgüye layık olun ve yüce karakter sahibi olarak kulağınıza halka takın." diye arkadaşlığı öğretirler.

Lâtife 77

Tercüme:

"Geceleri sabaha kadar çok yatıp uyumayın ve gündüz gaflet ile gün geçirmeyin. Hırsızlar etrafınızı almış, görünmezler. Bir gün ayın ışığından iner gibi evinizi barkınızı harabederler. Şeytan ibadetinizi, Allah'a yönelik işlerinizi yağma eder. Ve güçlükle kazandığınız malı ortadan kaldırırlar. Aklınızı başınıza alıp Allah'a yakarmaları ve Allah'ı anmaları sürdürün. Ölüm yol arkadaşıdır. Ölümden sonra kabirde çok yatarsınız." demeyi anlatır.

Lâtife 78

Tercüme:

"Allah yolunda yapılan savaşta çok sevap varsa da din düşmanlarına karşı yapılan genel savaşta da çoktur. Zahmet çok çekilir; ama insan isteğine ve maksadına kavuşur." demeyi anlatır.

Lâtife 79

Tercüme:

"Vücud evinizde kini, hileyi ve Allah'tan başka şeylerin sevgisini yok edin ki yerine iman ve irfan dolsun. Şeytan geldiğinde iman ışığından başka bir şey bulamayıp eli boş olarak gider. İman ışığı kendinizde kalır." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 80

Tercüme:

"Allah yolunda bulunup derviş olanlardan bir yanlış iş gelirse, eksikliğine göre seyahat verirler. Daha çok gitmek gerekirse, emre boyun eğilir. Şeyhin rızasını bulup şeyh hoşnut oluncaya kadar seyahat etmeli, marifet isteğinde olmalı." diye tarif buyururlar.

Lâtife 81

Tercüme:

Yeşil gök ile yeşil yer arasında yer tutuyoruz, vakit geçiriyoruz. Yarın kara tavuk şekli olan karanlık kabir içine gireceğiz. "Acaba varacağımız, kızıl burunlu cehennem ateşi midir, yoksa ışıklı cennete kavuşmak mıdır, hal nice olur." diye gece yarısı kalkıp, kalbinde bir ışık yakıp, şeriate uygun, bir saat olsun ibadet etmeli, Allah'a yönelmeli ve düşünmeli. Zira "Bir saat düşünme yetmiş yıl ibadetten hayırlıdır." buyurulduğunu anlatır.

Lâtife 82

Tercüme:

"Günahlarınızı önünüze koyup, niçin bu günahları işledik diye ağlamaya doymayıp, pişmanlık ve huzur ile tövbe ederek ağlamaya doymayın." demeyi anlatır.

Lâtife 83

Tercüme:

"Nefsinizi öyle tatlı tuzlu yiyeccekler ile besleyip azdırmayınız. Dâima perhiz üzre bir un çorbasıyla yetinip nefsinizi âcizleştirin. Eğer böyle yapmazsanız, şeytan sizi yoldan çıkarıp imanınızı almağa tamah eder." demeyi anlatır.

Lâtife 84

Tercüme:

Saklamış olduğun mala ve bilgine, yaptıklarına güvenmeyip, kendini ölmüşlerden sayıp, riyazet hamamında terleyip ve yunup yıkanıp Hakk'a tevekkül üzre ol." diye tenbih buyururlar.

Lâtife 85

Tercüme:

"Bu geçici dünyaya çamaşır yıkamağa gelmedin. Ne kadar yıkasan gene kirlenir. Çamaşır yıkamaktan gönlü temizlemek daha iyidir. Dışımızı yıkamaktan ise, içimizin pasını yıkayalım." demeyi anlatır.

Beyit:

Dışta hamama benzeyen bu aşağılık dünya hemen
Dâima pisin elinden temiz olmayan ele geçer

Lâtife 86

Tercüme:

"Cuma gecesi olduğu için, doğru yolda ve temiz evlat olarak bu mübarek günlerde toplanıp Allah'ın adını tekrarladığınız, ibadette ve Allah yolunda olduğunuz zaman nice mana doğar. Maddî ve manevî çok menfaatlere kavuşursunuz." diye tarif buyururlar.

Lâtife 87

Tercüme:

"Karılarınızı öyle açık saçık dışarı bırakmayın, örtülü tutun. Zîrâ insanların kötüleri vardır, yok etmeye bırakırlar. Eğer dışarda bir işleri olursa, kendiniz düzeltin, fitne bırakmayın ve sırrınızı açığa atmayın." diye tenbih buyururlar.

Lâtife 88

Tercüme:

Bazı, Allah'a keşif yolu ile yönelenler bir şeyi bir şeye örnek verirler. O örnek onun bir eşi olmazsa da ona bir örnek olur. "İşte bu da kişinin ilâhî çoşku sahibi olup kendini bilmesine denk gelir." demeyi anlatır.

Lâtife 89

Tercüme:

"Sevgilinize ulaşmak isterseniz aç çıplak olarak nefsi kırma çabalarının arabasına binip Allah'ın sevgilisi olma durumuna ulaşın, zîrâ kişi sevdiğini dâima anıp yoluna canını feda eder." demeyi anlatır.

Lâtife 90

Tercüme:

"Dünyayı ve Allah'tan başka şeyleri bir pula alma. Kalbinin aynasına bakıp, canını ve başını Allah'ın rızasına feda et. Baş verip sır vermeyenlerden olup birlik sırrını bulup, Allah'ın rızasına erişin." demeyi anlatır.

Lâtife 91

Tercüme:

"Sen bir damlasın, kendini deryaya sal. Bilgisi deniz gibi geniş olanlardan ol ki o zaman sen de geniş gönüllü olup birlik sırrına ulaşasın. Şimdiden aşk kemendini boynuna takıp, ben sen demeyi aradan kaldır.

Mesnevî'miz birlik dükkânıdır

Birden başka her ne görürsen o puttur."

diye birlikten haber verir.

Lâtife 92

Tercüme:

"Dünya âhiretin tarlasıdır." doğru sözüne uygun olarak azığı al, gidecek yol yokuştur. Uzun, uzak yola gideceksin. Ahiret azığı dünyadan gider. Aklını başına topla. Yolunda soyguncu vardır. Uğraşıp yüksek makama varılacak. Elin dolu olsun, boş olmasın." demeyi tenbih eder.

Lâtife 93

Tercüme:

"Armağan olanı pek severler. "Ben falan adamım, benim dedem filandır." demek âhiret bakımından fayda vermez. Herkes yaptıklarıyla kıyamet gününe gidecek. Yüce Tanrı'ya kulluk etmekte olun. Eli boş olarak Allah'ın huzuruna gitmeyin." diye tenbih buyurmuşlar.

Lâtife 94

Tercüme:

"Gizlice edepler, yol yordam öğrenip maddî manevî gün görmüş olursun. Edepli olmayı öğrenmeye devam et. Bağırıp çağırmak pazar etmez." diye tenbih eder.

Lâtife 95

Tercüme:

"Yüce Tanrı'nın has kulları vardır. Cennet teklif olundukta, kavuşma ve güzelliği görme zamanı naz niyâz eden halis kişilerden olun." diye yüksek tenbihleri olmuştur.

Lâtife 96

Tercüme:

"Himmet atına yan binmeyin, eğerde doğru durun, aklınızı başınıza toplayın. Allah yoluna öyle eğri büğrü gidilmez. Doğruluk üzre olun, kendinizi şaşırmayın." demeyi anlatır.

Lâtife 97

Tercüme:

"Kişi yakınlarının hükmünü giyer. Eğer iyi kimselerle yakın olursan, misk ve anber buluşur. Kötü kimselerin kötülüğü sana da yansır. Kötülerle arkadaş olma. İyilerden iyilik öğren." demeyi anlatır.

Lâtife 98

Tercüme:

"Yüce Tanrı tarafından Hazret-i Eyüb Aleyhisselama seslenildi: "Sen kimsin.", "Hiç, kulunum yâ Rab." buyurdular. O zat hiç olunca, bizler hiçin hiçi oluruz. Aradan var olan beni kaldırıp, Eyüb aleyhisselâm gibi sıkıntı zincirine dayanamayıp ip gibi kalırsınız. Tamamen yok olun." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 99

Tercüme:

Abdestinizi ve namazınızı dürüst eyleyin. Öyle abdest, öyle namaz olmaz. Huzur içinde tamamen kendiniz verir bir halde olun kalın. Yarın Sırat'tan topal olarak geçemezsiniz. İçiniz dışınız kin ve hileden arınmış olmayı, Allah'ın rızasına uygun olmamayı tarif buyurur.

Lâtife 100

Tercüme:

Birlik dairesine ulaşanın sağı solu olmaz. (O), sınırı olmayan deniz gibi, birlik sırrına ulaşanlardan olur. Meselâ bir çubuğun ucunu yakıp döndürürsen bir daire olur ki sağ solu ve ucu ötesi olmaz. Şu halde "Geniş gönüllü ol." demeyi anlatır.

Lâtife 101

Tercüme:

"Çocuklukta durmayıp, tahsili olgunlaştırın ki "Ne mal iledir, ne hileyledir, beyim ululuk olgunlukladır." dediği gibi bir tavırda durmayıp günden güne ilerleyin, aşağıya inmeyin." demeyi tarif ederler.

Lâtife 102

Tercüme:

"Hocanızı hoşnudedin, huzurunda edepli olun. Eğer sizden yüz çevirirlerse, elinizden tutan olmaz. Hemen rızasını isteyin. Zîrâ hoca ve yolgösterici sizi bu aşağılıktan yükseğe çıkarır. Gönülleri kırmayın." demeyi anlatır.

Lâtife 103

Tercüme:

"Parlak şeriat bir kamu yoludur ve bir büyük denizdir ki nice pirleri temizler. Parlak şeriate sarılın, dışınızı temizler. Ve tarikat yoluna çok güç harcayın, içinizi temizler." demeyi anlatır.

Lâtife 104

Tercüme:

"Nefsinizi ve çocuklarınızı küçük iken terbiye edin. Eğer terbiyesiz büyürse, önü alınmaz. Sonra değneği siz yiyip azarlanma ve darbeyi hak edersiniz." demeyi anlatır.

Lâtife 105

Tercüme.

Yani insan hilal gibi görünüp olgun insan olduğunda ışık dolar, âlem ışığından yararlanır. İhtiyarladığında yine hilal gibi kalırsa da ruh Allah'ın kılıcıdır, ten kılıf olmuş ona. "Daha çok kâr eder, bir kılıç ki çıplak ola." sözlerinin anlamına uygun olarak o olgun insanın ruhu şimşek ve yıldırımdan çok parlar. Yüksek rûhânîlikleri âleme ışık verir. Ruhlarından yardım dilerler." demeyi tarif eder.

Lâtife 106

Tercüme:

"Bazı kimseler sırrını, sıkılmayıp açığa atar. Bu durumda kendisine birçok ziyanlar verdikten sonra, sırrı açıkladığından dolayı, tuttuğu yoldan aşağı inip birçok ziyana uğrar. Öyle kötü fikirlerle sırrını meydana atma. Yanlış fikriniz sizi ziyana uğratır." derler.

Lâtife 107

Tercüme:

"Yoksulluk ve açlığın ve vücut evinin boş bulunmasının ne derece yüksek olduğunu o taliplere öğret. Açık gizli manevî rızklar ortaya çıkar." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 108

Tercüme:

"Şu dünya düşüncesinden ve kadın çocuk kaygısından saklanın ve bir köşede Allah'a yönelin. Belki ölmeden önce ölüp "Ölünüz, ölmeden önce (sözlerinin) sırrına erişin." demeyi anlatır.

Lâtife 109

Tercüme:

"Bir fakir sadaka istediğinde yumuşak davranıp, azarlamamalı, bağırmamalı. Aynı şekilde, Yüce Tanrı'dan ihtiyacınızı istediğinizde, alçakgönüllülükle isteyip, bağış ve hediyelere layık olur vu ulaşırsınız." demeyi anlatır.

Lâtife 110

Tercüme:

Bu latifeleri, biz yolun çocukları olduğumuzdan, (bize) ceviz meviz diye lutufla söyleyip, kalp çocuğunun ortaya çıkmasına ve Allah yoluna teşvik edip, Allah yolunu tutturup kalbinizden ilim irfan doğmasını îmâ buyururlar.

Lâtife 111

Tercüme:

"Kadınların aldatmacası çok olur. Onlara danışıp aksini yapmalı. (İnsan) eğer tersini yapsaydı, şu hileleden kurtulurdu. Kısacası kadınların aldatmacası ve hilesi sebebiyle hüsranda kalınıp nefs ve şeytanın içe girmesiyle yok olanlardan olursunuz." demeyi lutfeder.

Lâtife 112

Tercüme:

Herkesin karısıyla cinsel birleşmesi helaldir; lâkin öyle birleşme çokluğundan sakının, zîrâ hastalık ortaya çıkar. Hakiki mimar olan Yüce Tanrı'ya itaatiniz aksar. Kalble ve vücudla yönelişiniz başlangıcı olmayan Allah'a olduğu zaman, cennette her bir erkeğe yetmiş erkek kuvveti verilip ve her birinde yetmiş çeşit tad olacağını bildirir.

Lâtife 113

Tercüme:

Şeriat, tarikat, inkâr ve inkâr eden, âhiret benzeri şeyler bunun gibidir. Çünki: Hoca'nın kendine yok demesi kendinin var olduğunu bildirir. İnkâr edenlerin de, âhireti inkâr etmesinden doğrulama çıkar. Şu halde münkirliği engelleme ve doğrulama kararlı olmamızı îmâ buyururlar.

Lâtife 114

Tercüme:

İçinizde olan kin, düşmanlık, kötülük ve hasedi boşaltın ki içinizin evi güzel yapılsın. Eğer içinizde büyüklük ve ortalık karıştırıcılık olursa, ilâhî ışık görünmez. Beyit:

Sür çıkar gayrı gönülden ta tecellî ede Hak
Padişah konmaz saraya güzelce yapılmadan

demeyi anlatır.

Lâtife 115

Tercüme:

Bazı kimselerden, özellikle çocuklardan dil sürçmesi gelirse, azarlamayın. Belki yumuşaklıkla kendisini uyararak iyilikle nasihat edip, kendisinden merhamet ve şefkatinizi esirgemeyin. Hoca'nın bize latifelerle anlattığı gibicedir.

Lâtife 116

Tercüme:

"Bir damlası haram olmuş şarabı içenler, sanki kendinde olmayı âlemine varmak için, herhalde akılları çok olmalı ki biraz azalsın diye (içiyor) olmalı. Öyleyse hem malını, hem namusunu, hem vücûdunu verir, bir akılsızlık alır. Eğer kendinde olmayış âlemini bulayım dersen, maldan, namustan olma. Yalnız bizim vücûd vermemizle, çalışmakla ezelî şaraptan içip, hakikaten kendinde olmayış âlemini bulup, aşkla geniş gönüllü olup, utanca düşmeyip ve şaşırmayıp, insanlık gerçeğini bul." demeyi anlatır.

Lâtife 117

Tercüme:

Tam anlamıyla yok olup, âhiretin geçit yerini dünyadan bir hakikat ışığı ile içi aydınlık olarak (bul.). Diri gibi geniş gönüllü olup, deniz dalgası denizden geçer gibice, sana deniz doğru yol olsun. Çok bilgililerden olup, kendini kendinde bul, başka yerde arama." demeyi anlatır.

Lâtife 118

Tercüme:

"Yalancı şeyh olanın dizine baş koyma. Arayıp olgun bir yol gösterici bul. Canınla başını feda edip, aydınlanarak Hak yoluna ulaşanlardan ol." demeyi lutfederler.

Lâtife 119

Tercüme:

Öyle, yalan yere şehadet etmeyiniz. Şehadetinizde çok dikkat edin. Ağzınız "Hak deyip, gönlünüz "Hak değil." demesin. Azarı hak edersiniz. Yüce Tanrı'nın bir ve kendisine ortak bulunmayan olup, Peygamberliğin Övüncü'nün (=Hz. Muhammed) hak peygamber olduğunu kalbin arılığı ile tasdik ve şehadet kelimesiyle kabul edip, rahmet ve şefaatle şereflendirmesini kerem buyururlar.

Lâtife 120

Tercüme:

"Hakikat ayını ararsanız, kendiniz arayınız. Boynunuza aşk kemendi takıp, fikrederek ve zikrederek ve kalbi bağlayarak zikre ve birliğe çalışır ve çabalarsanız, bir gün olur kalbinizde manevî açılmalar ve gizliliklerin görünür hale gelmesiyle iç aydınlığı olur. Hakikat ayına kavuşursunuz. Dünya ve ona ait şeylerin görünmez olanları görünür ve levh-i mahfuza bakarak, hamd, övgü ve şükürle mutlu olursunuz." demeyi anlatır.

Lâtife 121

Tercüme:

Hoca nasreddin'in kendisinin, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bir büyük latif kişi olduğu bilinir. Bu latifeler bir örnektir. Kendisi "nefsin düşmanı" kuralına göre aczini itiraf edip, "Bir yeni başlayan Tanrı yolu yolcusuyum, öyle yol göstermeye yeterliliğim yok." diye kendini tam anlamıyla yok edip, alçak gönüllüğü anlatır.

Bu değersiz Burhan da bu Burhaniye adlı kısa açıklamayı dostlara bir örnek olsun diye yazdım. Öyleki kendileri temiz zihinlerine havale etseler, bundan nice manalar doğsa. Sayfa kenaralrına açıklamalar yazıp, çıkmalar yaparak tamamlaması ve bu fakirin hayır dua ile anılması dileğini arzederim. Mesnevi:

Ey birader sen şimdi düşünüyorsun

Bizden kalan kemik ve kıldır

Rivayet olunurki Hoca her ilimde becerikli ve fende olgun imiş. Öğrenciler kendisinden ders rica ettiğinde Kudûrî'den başka ders okutmaz imiş. Bazıları derler ki Kudûrî okuturken keramet gösterecek hale gelmiş. Kudûrî okutmanın hikmeti bu imiş. Allah ona bol rahmet eylesin Şerefli ruhuna Allah rızası için fâtiha. Nasreddin Hoca Kitabı'nın açıklayıcısı Mevlânâ Celâleddin oğlu Seyyid Burhaneddin, sırrı mübârek olsun.

7 Muharrem, sene 1305

S Ö Z L Ü K

A

âb-rîz: su dökme, ayakyolu, abdesthane
abâ-puş:aba giyinmiş, kahn, âdi yün elbise giyen (derviş)
acz: güçsüzlük, zayıflık, beceriksizlik
acuz-ı dehr-i denî: bayağı, dünya acuzesi
âdâp: edepler, usûller, yollar, kaideler
âdâb-ı erkân: usûl, yol
âgâh:bilgili, haberli, uyanık
âgûş-ı iltifat ve nevaziş:iltifat ve gönül alma(önemseme, değer verme)
âgyâr:gayrılar, başkalar, düşman, yabancı
âh-ı enîn:inleme, ağlama
âhir:son
âhirîn:sondakiler
âhirül-emr:en nihayet, en sonunda
ahlâk-ı hamide: övülmüş ahlâk
ahsen:daha güzel, daha iyi, daha hoş
ahvâl:durumlar,haller, vaziyetler
akab:son
akabe:sarp ve çıkılmaz zor yokuş (tehlikeli ân)
akça:para, altın para
âkıbet:son, netice
âkil:akıllı akıl sahibi
aklı ma'ad:geleceği kavrama
akl-ı ma'aş:geçim kazanç düşüncesi
al:hile, düzenbazlık
a'lâ:en yüksek
ale'l-husûs:hele, husûsiyle, en çok
âli-kadr:yüce kıymet, en yüksek kıymette olan, saygıdeğer
a'mâ:gözleri görmeyen, kör
a'mâl-ı sâlih:ibâdeti kabul olan
a'mâl-ı sâliha:hayırlı işler
a man:serbest bırakma, fırsat verme
amel:iş niyet(Allah'ın istediklerini yapma işi)
amel-i sâlih:makul ve iyi amel
âmil:1.sebep 2.işleyen, uygulayan, yapan 3. düşünceye uygun yaşayan
ân-be-ân:yavaş yavaş
anber:güzel koku, güzelllerin saçı
arz-ı istirhâm eyle-: yalvarır gibi sunmak, göstermek
asâ: değnek, baston
atiyye: ihsân, bahşiş, hediye
âvâz: ses, seda, söz
avâz: bir şeye karşı verilen karşılık
avdet: geri gelme, dönüş
a'ver: tek gözlü, bir gözü kör
a'yân: bir memleketin ileri gelenleri, tanınmışları,
âyân: açık, görünür halde
aydır (Layt-ı-r):söyler
ayn:1.göz, 2.aslı, kendisi, 3. bir şeyin eşi, 4. kaynak, pınar
ayn-ı cem: asıl üzerine toplanmak, Bektaşilik'te yapılan bir toplantı
ayn-ı inayet: dikkatli bakış
ayn-ı rüya: rüya görmek
a'zâ: uzuvlar, organlar
az-af-ı muzaf: kat kat
azâmet: büyüklük, ululuk
azm: kemik

B

bâ-husus: hususiyle, özellikle
bâb-ı ilâhî: ilahi kapı, Allah'ın huzuru, katı
bâce: baca
ba'dehû:ondan sonra, daha sonra
ba'del mevt: ölümden sonra
bâ'dema: bundan sonra

ba'd-ı ma: o bahsedilendenden sonra, öldükten sonra
bağbân: bahçıvan
bağbân-ı hakikî: gerçek bahçıvan (Allah)
bâkiyye: arta kalan
bâtın: iç,iç yüz, görünmeyen nesne
bâtın-ı çeşm: kalp gözü
batn: karın
bayır: yokuş
bâzergân: tüccar,ağa makamında Yahudilare verilen ad
begûş: dinlenme
"be-han be-gûş şebrûz hem cû gâv me-bâs": "öküz gibi olma, gece gandaz oku"
be-heme-hâl: herhalde, elbette, mutlaka
bekâ: bulunduğu gibi durma , elbette, mutlaka
bekam: maksat ve maramına ulaşan, mesut, bahtiyar
belde: şehir
belî: evet
bende: köle
ber-hayat: hayatta olma, canlı, sağ olma
berk: sağlam, kuvvetli
bevl: idrar, sidik
beyâbân: kır, çöl
beyân: açıklama
beyn-el havf ve'r-recâ: korku ile ümit arası
beyt-i şerîf: şerefli şiir
bezl: bol bol verip saçmak
bezl-i makderet: çok çok kuvvet sarfetmek
bî-hud: kendini bilmeme
bî-hûde: boş yere, faydasız
bî-huzûr: rahatsız, husursuz
bi'l-müvâcehe: yüzyüze bakmak
bilâ: sayısız
bilâ-desdûr: izinsiz
bilâ-kabiliyet-i ayn: görünen yetenecksizlik
bilâ-tefekkür: düşüncesiz
binî: görünen
bî pâyân: sınırsız sonsuz
birâder: erkek kardeş
birle: beraber, ile
bîrûn: dış, harici
bî-vefâ: vefasız
biza'a: selaye
bükâ: ağlama, gözyaşı dökme
bürhân: delil
büryân: kebap

C

câiz: uygun
câme: elbise
câmeşûr: çamaşır
câmeşûy: çamaşır yıkayıcı, çamaşırcı
Cânib-i Hak: Allah tarafı, ciheti
cânlar: tarikate mensup olan kişilere hitap şekli
cân-şûy: içini nefsini yıkama, temizleme
cedî: oğlak, keçi yavrusunun erkeği
cefâ: eziyet
cehil: bilmezlik, bilgisizlik, cehalet
celb: 1.çekme, kendine çekme, 2. yazı ile çağırma
celb-i dünya: dünya nimetlerinin çekiciliği
cem: toplama, yığma birden çok insanın bir yerde toplanması
cema'at: halk
cemî: hepsi, bütün
cemî-i mükevvenât: yaratılmışların hepsi
cenâb-ı Kibriyâ: Allah'ın büyüklüğünü belirten bir ibare
cevâb-ı savâb: doğru cevap
cevâmi: camiler
cevher: öz, maya
cife: çirkef, leş
cihad-ı ekber: büyük savaş (nefisle yapılan savaş)
cimâ: cinsi ilişkide bulunma

cû: açlık
cülûs: tahta çıkma, oturma
cüst ü cû: araştırma, arayıp sorma

Ç

çerağ: fitil, mum, ışık
cerağ-ı hakikat: doğruluk ışığı, mürşit
çu: çünkü, madem ki, gibi, -dığı zaman

D

daire-i vahdet: birlik sairesi (Allah'a inanma yolunda tek noltayı bulmak)
dâr: ev, yer, yurt
darb: vurma, dövme
darb-ı şedîd: şiddetli dayak
defn: gömme
delâlet: 1.gösterme, kılavuzluk, alamet olma 2. işaret, iz
demur-: haber vermek, söz etmek
der-âğûş: kucaklama
der-âmed: gelir
derd-mend: dertli
derece-i bâlâ: yüksek derece
dergâh-ı Hz. Mevlânâ: Mevlânâ'nın tekkesi, Mevlevilik
der-kenâr: kenarda bulunma (metinde: hoş görme, kabul etme, kenara bırakma)
derûn: iç
deryâ-yı bî-pâyân: uçsuz deniz
deryâ-yı dil: gönlü derya gibi geniş ve derin olan
dest-gîr: elden tutmak
dest-i nâ-pâk: temiz olamayan el
-devre: ters
dirîg: esirgeme, ah aman, yasaklamak, uzak
divan: huzur
dûa-yı hayriye: hayırlı dua
duhter: genç kız
dühûl: katılma, dahil olma
dübür: arka
dünya ve mâfihâ: dünya ve içindekiler
dünya ve mâfihâmu mugâyyebatı: dünya ve ahiretin bilinmezliği
dürûg: yalan, gerçek olmayan söz
dürüşmek: çalışmak

E

ecr-i azîm: ahrete dair büyük mükafat
ecr-i cezîl: çok sevap, bol mükafat
ed-iyye: yalvarmalar, dualar, niyazlar
ednâ: bayağı, pek alçak
efkâr-ı bed: kötü fikirler
eğerci: her ne kadar, ... ise de
ehl-i hâl: hal erbabı, ibadet ve zikirle uğraşan kişi
ehl-i kubûr: mezar sakinleri, ölüler
ehl-i mükâşefe: keşif ehli, bilg sahibi
ehl-i tecrübe: tecrübeli
ehlullah: Allah'ı çok anan, çok ibadet eden
ekl ü şürb: yeme içme
elbise-i fâhire: övünç (gurur, kibir) elbisesi
"el yazu billah": "Allah korusun"
emtâ: mal
emvâl: mallar, mülkler
endişe: merak, endişe, kaygı, kuşku
enseb: çok yerinde, uygun, daha münasip
erbâb-ı irfan: anlayış sahibi, anlayşlı
erkân: esaslar, usûl
erzâk: azık, yiyecekler
erzâk-ı manevî: manevi rızk, ruhî gıda, öbür dünya nimeti
erzâk-i sûrî ve mâneviye: görünen ve görünmeyen nimetler
ervâh: ruhlar, canlar
esb: at, beygir
esb-i himmet: himmet, yardım atı
esef etmek: üzülmek
esfel: 1. en sefil, pek aşağı, bayağı 2. aşağı taraf
-est: -dır (Farsça)
ester: katır
eşrâr-ı has: halkın kötüleri, şerler

etfâl: çocuklar
etfâl-i sîret: çocuk huylu, çocuksu
etfâl-i tarik: yolun yenisi
etfâl-i tarikat: çocuklarda bir işe beraber başlayan
evrâd: okunması âdet olan dualar
eyyâm-ı mübâreke: bereketli kutsal günler
ezkâr: zikirler, hatırlamalar, anmalar

F

fahr-ı risâlet: Hz. Muhammed
faide-mend: menfaat elde eden, kârlı
fakîh: ilminin üstadı
fakîh-sûret: fıkıhcı görünüşlü
fakr u faka: yoksulluk
fâni: sonu olan, yok olmaya mahkûm
fâzıl: ilim ve amel sahibi, emsallerinin üstüne çıkmış güzel ahlak sahibi
fehvâ: mânâ, arasözü
fenâ: yok olma, yokluk, kötü, iyi olmayan
ferâce: yüz örtüsü, entari, fistan
ferdâ: yarın
ferîd: tek, eşsiz
fezâ: korkma, bağırıp çağırma, ümitsizlik
fî: içinde, -de
fî-sebillillah: Allah yolunda bolca
fî-zamâni mürâî: ibadeti gösteriş için yapan
fî-zamânîna: zamanında
fikr-i bâtıl: yanlış fikir
fikr-i bekâ: devamlılık ebediyet fikri, ahiret düşüncesi
fillah: Allah'ta
firifte: aldanmış, kandırılmış
fünûn: fenler, ilimler
fünûn-ı sâir: diğer fenler, başka ilimler
fütûhât: fetihler
fuyûzât: verimlilik, ilim, irfan, ışık

G

gaddar: merhametsiz, acımasız
gaflet: boş bulunma
gâib: bilinmeyen
galebe: üstün gelme, hükmü altına alma
ganî: zengin, bol varlıklı
gasl: yıkama, ölü yıkama
gâv: öküz
gaybiyye: bilinmeyen, görünmezlik dünyasına mensup olan
gaygu: kaygı, düşünce, korku
gayr-ı liyâka: ehliyetsiz, layık olmayan
gayr-ı meşru: şeriata uymayan, yasaklanmış
gayr-ı vâhid: birliğe uymayan, Allah'ın birliğinden ayrılan
gazâba gelmek: kızmak, hiddetlenmek
ger: eğer
geşt ü güzâr: dolaşma
gill: gizli kin, garez, düşmanlık
gıll u gış: husûmet, düşmanlık
gû: söyleyen, diyen
gufrân: af, merhamet
gûş: kulak
gûşiş: çalışma, çabalama
güşâd: açılma, açılış

H

habâset: habislik, kötülük, alçaklık
habeş: siyahî
hâcet: ihtiyaç
hâcil: utanmış, mahçup
had: sınır, gerçek değer, derece
hafiye: gizli
hakâyık: hakikatler
hakir: alçak, zavallı
Hak teâlâ: Yüce Allah
hâl-i sebâvet: çocukluk hali, çocukluk çağı
hâl-i sıhhat: sağlık zamanı
hâl-i sıhhat: sağlık zamanı
hâl-i şebabet: gençlik hali, gençlik çağı
halt itme: münasebetsiz söz söyleme
halvet: yalnız kalmak, tenha yer, hamamın sıcak bölmesi

hamd ü senâ: Allah'a şükredip O'nu yüceltme
hamir mançası: hamur parçası
hâne-i derûn: iç ev, gönül
hâne-i vücûd: varlık evi
hânumân: yuva, ev , saltanat
harâmî: yol kesen, hırsız
harâmzâde: hırsızın oğlu
harc: bir iş için kullanılan madde, para
haremi: hanımı
hârık: yakan, yakıcı
hârik: yangın
hasen: güzel
hasenât: iyilikler, hayır işleri
haset: çekememe
hâsıru-d-dünya ve'l-âhire: bu dünya ve öteki dünyaya hasret çeken
hasmen lî nefsihi: kendi nefsinin düşmanı
hasr-ı vakt: vakti sıkıştırma, sarfetme
hâşiye: kenara çıkılarak yapılan açıklama
haşr: toplama
hay: canlı, zinde, dinç
hayrât-ı hasenât: sevap için yapılan iyilikler, köprü, cami, v.b.
hazer: sakınma, kaçınma, uzaklaşma
hâzır: orada bulunan
hebâ: boşa gitme
helâk: ölmek, perişan olma, çok yorulma
helâs: kurtuluş
hem-cim: cim birliği
hem-cû: gibi
hem-dem: sıkı-fıkı, canciğer
hem-târik: yol arkadaşı, aynı tarikatten olan kimseler
hem-zâd: akran, ikiz, yaşıt
hergele: sürü
hezl: alay, şaka
hırlı: hayırlı, faydalı
hidayet: hak yoluna, doğru yola kılavuzlama
hikâyât: hikayeler
hilef: zıt, ters, yalan
hilebâr: hile yapan
hilkat-ı Hâlik: Allah'ın yaratışı
himmet: gayret, emek
himmet-i ulya: pek yüksek irade
himye: perhiz, bazı yiyeceklerden yasaklama
hîn-ı hasep: hesap zamanı
hitap: sözü bir ademe söyleme, azarlayarak ve tekdir ederek söyleme
hukûk-ı ibad: kulların hakları
hulk-ı azım: övülecek ahlâk, huy
hulle-i cennet: cennet elbisesi
hulûl: girme, dahil olma
hulûs-ı kalp: kalp temizliği
hunsemâ: düşmanlar
husye: erkeğin yumurtalığı
huşû: gönül alçaklığı
huzûr-ı Şah: Şah'ın önü, huzuru
huzûzat: hazlar, zevkler
hüdâ-yi lemyezel: baki olan Allah
Hüdâ'ya ısmarlama: Allah'a havale etme

I, İ

ışk: aşk
ışkullah ve fikrullah: Allah aşkı ve düşüncesi
ıyâl: hanım, eş
ibâd: ibadet edenler
ibâdet: Allah'a kulluk borcunu ödeme
iblâğ: vardırma, eriştirme, ulaştırma
ibtidâr: bir işe çabuklukla başlama
iddihâr: birktirme, toplama, yığma
idrak-i hakâyık: doğruyu, hakikatleri anlamak
ifade-i hâl: durumu anlatma
ihsân: iyilik etme, bağışlama, lutuf, bağışlanan şey
ihsân u ata: lutuf ve bağışlama
ihtifâ: saklanma, gizlenme
ihtiyar: seçme
ihvân: dostlar, bir mezhep veya ekole mensup

olanlar
iklim: ülke, memleket
iktidâ: uyma, tabi olma
iktizâ: lazım gelme, gerekme, ihtiyaç
ilm: bilgi
ilm-i edeb: terbiye ilmi
ilticâ: sığınmak
imâ: işaret etme, üstü kapalı olarak belirtme
imâd: direk, sütun
imâm-ı kâmil: olgun önder
in'am: nimet verme, ihsan verme
inar: nar
inâyet: dikkat, gayret, özenme, lutuf, ihsan
inşâ: yapma, vucuda getirme
irâd: gelir, getirme, söyleme
irfân: bilme, anlama
irşâd: doğru yolu gösterme
iskât: düşme, düşürülme
istifâde: yararlanma
istiğfâr: Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileme
istihzâr-ı zâd-ı âhiret: ahiret azığını hazırlama
istikamet: doğru hareket, bir şeyin bir tarafa doğrulması
istimâl: kullanma
istimdâd: yardım isteme
istinâd: dayanma
itaat: alınan emre göre hareket etme, uyma, saygı
it'âb: yorma, yorulma, zahmet verme
itibâr: değer, kıymetli saygınlık
itlâf: mahvetme, telef etme, yok etme
ittifâk: birleşme
ittikâ: dayanma, yaslanma
ivâz: bedel, karşılık
"ıyazn billah": Allah'a sığınma
iyd: bayram
izâh: anlatma
izâm: kemikler
iz-an: düşünce, akıl
izaz: hürmet etme, ağırlama
izzet: değer, kıymat, yücelik

K

kabâ-püş: kaba giyinmiş, kaftan giyinmiş, bey
kable'l-mevt: ölümden önce
kâfi: yeterli
kâfile: bir arada yolculuk eden topluluk
kâim: ayakta duran
kalb: bayağı, âdi, sahte, battal
kande: nerede
kangı: hangi
kâr etmek: faydası olmak
kârbân: kervan
karye: köy
kat: kesmek
kat-ı mesâfe: yol alma
katre: damla
kavî: kuvvetli
kavl ü karâr: anlaşma, sözbirliği
kayabaşı: bir türkü çeşidi
kebâir: büyük günahlar
kebe: yünden yapılmış kaba kumaş
keder: üzüntü
kelâm: söz
kelp: köpek
kemâl-i tahsil: tam bilgiye sahip olma
kemend-i ışk: aşk ipi
kemter: tevazu için söyleme hakir, zavallı anlamında söz
kenz-i lâyefnâ: tükenmez hazine
kerih: iğrenç, çirkin, hoşa gitmeyen
kerime: kız çocuğu
kepenek: çobanların giydiği keçeden yapılmış giyecek
keşf-i kerâmet: keramet gösterme, kerametleri çözme
keşf-i râz: gizliyi bulma
kezalik: bununla beraber

killet: az, azlık
killet-i biza'a-i fakîrane: bendeki (fakirane) bilginin noksanlığı
kışr: kabuk, dış görünüş
kibriyâ: büyüklük, ululuk
kisve: elbise, kılık, kıyafet
kitab-ı matbû: basılı kitap
kizb: yalan
kuddusi sırrahu: onun sırrı mübarek olsun
kudret: güç, kuvvet
kulûb: kalpler
kuşiş: çalışma, çabalama, gayret, iş
kuva: kuvvetler, güçler, takatler
kükremek: şaha kalkmak, kontrolden çıkmak
kürsü: câmide vâizin vaaz ettiği yer
küşûfât-i gaybiyye: bilinmeyeni keşfetme
küşûfât-i ma'neviyye: manevi buluşlar

L

laf-zen: yalancı, palavracı
lahin: et
lâşe: leş
latif: yumuşak, hoş
lemyezel: yokluk,zeval erişmez (Allah)
leng: topla, aksak
letâif: şakalar, latifeler
letâif-i hasene: güzel şaka
levh-i mahfüz: bütün kaderlerin yazılı olduğu kader levhası
leyyin: yumuşak
lillahi fillah: karşılıksız olarak Allah rızası için yapılan
lisân-ı hal: hal dili, bir şeyin halinden ve duruşundan anlaşılan
liyâkat: değerlilik, layıklık, fazilet, hüner
lutf: iyilik, yardım
lübb: öz, kabuğun içinde kalan, verilmek istenen ders

M

ma: ben
ma'ad: dönülen yer, ahiret
maaarif: bilgi, kültür, hüner, maharet
maaş: güvenilecek şey
ma'dûd: sayılı, belirli
mâ'dûn: alt, alt taraf, emir ve hüküm altında bulunma
mafihâ: ahiret, öbür dünya
mağdûr: zarar ve ziyana uğrayan
mağfiret: Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması
mağfûr: affedilmiş
mağrûr: gururlu
mah-ı hilal: ayın hilal şekli
mahabbet: sohbet, dostluk
mahbûb-i Hüdâ: Allah'ın sevdiği, Hz. Muhammed
mahdûd: sınırlı
ma'hûd: daha önceden bilinen, sözü geçen
mahviyyet: alçak gönüllülük
mahv u mahz: tamamen yok olma
mahzuz: hoşlanmış, hazzetmiş
mâil: meyleden, hevesli, istekli, düşkün
maiyyet: beraberlik, birlik, arkadaşlık
makâm-ı âli: varılacak en yüksek yer, Allah'ın huzuru
makamat-ı aliyye: yüce makam, Allah'ın huzuru
makarr-ı evliya: evliya makamı
makbere:mezarlık
maksad-ı hilkat-ı hâlik: Allah'ın yaratış gayesi
makule: çeşit, şey
ma'kûs: ters, baş aşağı çevrilmiş
ma'kîm: bilinen, belli olan
ma-mûr: bayındır, imar edilmiş
manıb: rütbe, makam, mevki
ma'rifen: bilinmiş olarak
masivâ: Allah'tan başka bütün varlıklar, dünya nimetleri
ma'siyyet: âsilik, itaatsizlik

mâtem: yas
matlûb: istenen, aranan
mazarrat: zararlar
mazhar: ulaşma, nail olma, bir şeyin ortaya çıkması
mazhariyet: elde etme
meani-i dakika: ince düşünülmüş mânâlar
medh: övme,
mefhûm: anlaşılmış, anlaşılan
mekân: yer
mekr: hile, düzen, aldatma
mekûl: yenmiş şey, yiyecek
melbûs: giyilmiş, kullanılmış, elbise giyinmiş
men etmek: engel olmak
menâfi-i kesire: bol menfaat
menzil-i maksûd: varılmak istenen yer
merhûm: ölmüş, *Allah'ın rahmetine kavuşmuş
merzûk: rızkı verilmiş, rızıklı, bahtiyar, mutlu
mesai: iş, çalışma
mesâkin: çok fakir olanlar, miskinler, uyuşuklar
mes'ele: soru, problem
mesir-gâh: gezinti yeri
mesnevi-i mâ: benim mesnevim
mesnevi-i şerîf: mübarek mesnevi, Mevla-na'nın Mesnevi'si
mestûr: örtülü, kapalı
mes'ûl: sorumlu
meşâyıh: şeyhler, tarikat ileri gelenleri
meşrû: şeriata uygun
meşrûbât: içecek şeyler
mevt: ölüm
mevta: ölü
meyl: tutulma, gönül verme
me'yûs: ümitsizliğe kapılmış
mezâd: artırma ile yapılan satış
mezraatü'l-âhire: ahiret tarlası
mısdak: doğru olduğu ispatlanmış şey
min gayr-ı liyâka: layık olmayan bir şekilde
minnet: şükür, lütûf, kerem, ihsan
mir'at-ı kalb: kalp aynası
misk: bir cins ceylanın göbeğinden çıkan güzel kokulu bir madde, güzel koku
monla: (Eskiden) büyük kadı, âlim (sonradan) medrese talebesi
muamelât: işler, çalışmalar
muâteb: tekdir olunan azarlanan
mudhik: güldüren, güldürücü
mudill: doğru yoldan saptıran
mugâyir: aykırı, ters ,uymaz
mugayyebât: gizli görünmez şeyler
muhibbân: sevenler, sevgi bekleyenler, bir tarikatın sempartizanları
muhlis: halis, katışıksız, ibadeti samimi ola
muhtasarı: kısaltılmış
muhzır: şeriat mahkemelerinde mübaşir görevi gören kimse
mukaddem: takdir edilen, evvel, önde gideı
mukârin: yakın, bir yere ulaşmış, bitişik arkadaş
mukırr: doğrusunu söyleyen, inkar etmeyer
murâd: gaye, arzu
murdar: kirli, pis
mutazarrır: zarar gören
mu'tekif: gizliye çelilen
muvâfık: uygun
muzır: zararlı
mübâşeret: bir işe başlama
mübtedi: acemi
mücâhede: savaşma
mücâma'at: cinsi münasebette bulunma
müdavemet: devam etme, bir işte aralıksız çalışma
müddei: davacı, iddia eden
müessef: esef olunmuş
müessir: etkili
müfîd: faydalı

mühlekîn: yok olanlar, perişan olanlar
mühleki: öldüren, öldürürcü, helak eden
mükevvenât: kâinat
mül-minât: müslüman kadınlar
mü'minîn: müslüman erkekler
Münkir ve Nekir: mezarda ölüleri sorguya çeken iki melek
münkir-i âhiret: ahireti inkar eden
müraî: ikiyüzlü
mürekkep: birleşik
mürşid: doğru yolu gösteren gafletten uyandıran tarikat şeyhi
mürşid-i kâmil: manevî mertebede seviye kazanmış kimsenin rehberliği
müsellem: teslim olunmuş, herkesin ortak kararı
müstağfir: affını Allah'tan isteyen
müstağrak: batmış, boğulmuş
müstahak: hak edilmiş, lâyık
müster câ: rica olunur
müşâbih: benzeyen, benzer
müşâhede-i cemâl: güzelliğe şehit olmak, güzelliği seyretme
müşarileyh: işaret edilen
müşâvere: görüşme, bir konuda danışma
mütâbeat: tâbi olma, uyma
mütalaa: öğrenme
mütabahhir: ilim ve fazilette derya gibi geniş ve derin olan
mütevâzi: aynı seviyede olma, eşitlik, alçakgönüllülük
müvecceh: makbul, münasip uygun

N

nâ-bedîd: görünmez, belirsiz, bu dünyadan göçme
nâdân: bilgisiz, cahil, haddini bilmeme
nâciz: hiç hükmünde olan
nâdim: pişman
nâgâh: ansızın
nağme: ezgi, bir şeyi makam üzere okuma
na-hak: haksız, yalan, inkar
nâil: ulaşma, elde etme
nâkilân-ı âsâr-ı rüzgâr: zamanın eserlerini nakledenler
nân: ekmek
nâr-ı cahîm: cehennem ateşi
nasihat: öğüt
nâz: işve, cilve, kendini ağıra satma
nazar etmek: bakmak
nâzır: gören, bakan
nedâmet: pişmanlık
nefs-i kimyâ: gönül zenginliği
nekâis: noksanlar, eksikler
nerdübân: merdiven
nesâyih-i müfide: faydalı öğütler
neşr: dağıtma, yayma
nevâziş: okşayış
nısfül-leyh: gece yarısı
nikbet: aşağılık, adi, felaket, talihsiz
nîm: yarım, yarı
nisâ: kadınlar
nist: değil
nisyân: unutma, unutkanlık
niyâz: yalvarma, yakarma, bazı tarikatlerde küçüğün büyüğe karşı olan selam, saygı ve duası
nizâ: kavga, çekişme, uyuşmazlık
nûr-i ilahî: ilahi ışık
nûr-i imân: iman ışığı
nûş: içme, işret
nûmûne: örnek

P

pâk-zad: temiz asıllı
palâs: eski kilim, keçe, işe yaramayan eski elbise, aba, çul
pa-pûş: ayakkabı
payidâr: devamlı, sürekli, ebedî
pazar-ı hakikat: hesap günü, kıyamet günü

perhizât: ağır yemeklerden sakınmak, haram dan ve kötü sözlerden nefsi ve dili koruma
peydâ: açık, mevcut ve meydanda olma, hazır
pîr-i fâni: pek yaşlı ve zayıf adam
pirezan: kocakarı, yaşlı kadın
pîş-i nazar-ı dikkat: dikkatli bakışın önünde
pür-ziyâ: çok aydınlık

R

rebt-i kemal: gönül bağı, gönülden bağlılıkj
redde: derece, safha
râgıp: istekli, heves eden, rağbet eden
râh-ı Hüdâ: Allah yolu
rahmetullahu aleyh: Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun
rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsi'an: Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun
rakkî: kulluk
ratb u yâbis: münasebetli-münasebetsiz söz, doğru yanlış akla geleni söyleme
râviyân-ı ahbâr: haberleri nakleden
râz: gizli, sır
râziye: rıza gösteren, kabul eden
recâ: isteme
redd-i leygin: yumuşak bir tavırla reddetme
reftem: gittim
renc: zahmet, eziyet
revâ: uygun
rıfk: yumuşaklık, tatlılık
rızâ: hoşnutluk, razı olma, istek, memnunluk
rizâ'enlillahi Fâtiha: Allah rızası için Fatiha
rızaullah: Allah rızası
ribat-ı bî-bekâ: ebedi olmayan (fani) dünya
ricâl: insanlar, mevki sahibi kimseler
rişe: kıl
riyâ: ikiyüzlülük
riyâzât ve perhizât: perhiz ve sakınma
riyâzet: nefsi kırma, dünya lezetlerinden ve rahatından sakınma
rûh-i şerif: mübarek ruh
ruhâniyet-i âli: ölmüş birinin ruh yüceliği
ruhbân: rahipler, papazlar
rû-pûş: örtü, pece
rûşen: aydınlık, açık
rûşen-zamir: gönlü aydın, hakikatleri bilen
rûz-i kıyâmet: mahşer günü
rükû: eğilme (namazda)
rüsuây: rezil, itibarsız, haysiyetsiz
rütbe-i kemâl: olgunluk mertebesi

S

Sa-at-i şer'î: ibadette geçirilen zamanlar
sadâ: ses
sadaka: sevap kazanmak için fakirlere verilen para
safâ-yâb: safalı, sefa bulmuş
saf-be-saf: sıra sıra
safvet-i kalb: kalp temizliği
sâhib-i hayr: hayır sahibi
sahib-i kemal-mürşid-i kâmil: olgunluk sahibi bir mürşid, kılavuz
sâhib-i menfaat: menfaat sahibi
sahra: çöl
sâ'id: mesut, saadetli, ahiretini hazırlamış kimse
sâ'ir-i kuvâ: güçlü kuvvetli hareket
sâkil: ağır, fazla, çirkin
sâlih: iyi, uygun, dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan
sâlik: bir yola giren, tarikat adabına uyan
savmak: göndermek
sa'y: çalışma, gayret
sâye-mend: gölgeli
sebât: yerinde durma, kımıldamama, sözünden vazgeçmeme
seb-în: yetmiş (70)
sefih: akılsız, zevk ve eğlenceye düşkün, müsrif
seğitmek: kazmak

sema: mevlevi dervişlerinin dönerek icra ettik leri ayin
ser: baş
ser-gerdan: sersem, şaşkın, perişan
settarül'l-uyûb: kusurların örtücüsü (Allah)
seyr ü sülük: Taş, tarikatte takip edilen usul
sıklet: ağırlık
sırat: doğru yol, cehennemin üzerinde kurulmuş çok ince olduğu kabul edilen köprü, sırat köprüsü
sırkat:çalma, hırsızlık
sırr-ı vahdet: yaratılmışlardaki ilahî gizlilik
sin: mezar
sof: hırka, cübbe
su'al olunma: hesaba çekilmek
sûbaşı: bir memleketin düzen ve emniyetine bakan resmi görevli
suhte: yanmış, tutuşmuş
sû'i: kötü
sûretâ: görünüşte, dışta
sûri: görünürde olan, hakiki ve içten olmayan, gösterişten ibaret
surimanevi: maddi manevi
sükker: şeker
sülûk: bir yola girme, bir tarikate intisab etme
sür'at: çabukluk, hız
sürc-i lisan: dilin sürçmesi, istemeyerek kötü söz söyleme
süvâr: binmek

Ş

şâd: sevinç
şâfi: şefaat eden, yardım eden
şâmil: içine alan, kaplayan
şârih-i kitab-ı hace: hocanın kitabını açıklayan
şayeste: layık, yaraşır, yakışır
şeb: gece
şebâb: genç
şebâbet: gençlik
şedid: kuvvetli, şiddetli
şefaat: iltimas, kayırma, yardım
şefaat-i Resulullah: Allah'ın Resülünün yardımı
şemşir: kılıç
şemşîr-i ezeli: Tas. Allah'a dönmek
şerh: açıklama
şerh'i muhtasar: özet, kısa açıklama
şeriat: ehl-i sünnet yolu, Kuran-ı Kerim yolu
şeriat-i garra: islamiyet
şerm-sâr: utanmış, mahcup
şey-i kalil: az şey
şeyh-i kâzib: yalancı şeyh ,yalancı rehber
şikest: kırılma, kırık
şirret: geçimsiz, huysuz, hırçın
şorba: çorba:
şu'le: alev, ışık
şurût-ı islam: İslam'ın şartları

T

tâ: kadar, dek
taaccüb: şaşakalma, hayret etme, şaşkınlık
tâ be sabah: sabaha kadar
taakkül : akıl etme, düşünme, akla getirme
ta'am: yemek, yiyecek
ta'at: takva, ibadet, zühd
tâc: (eskiden) bazı tarikat ehli, şeyhlerin giydiği başlık
ta'ciz: rahatsız etme, canını sıkma
takaddî: gıdalanma, beslenme
tâib: tövbe eden, tövbekar
taleb: istek
tâli: talih, kader
tâlib: isteyen, taleb eden
ta'limi: öğrenme
tama: doymazlık, açgözlülük
tarab: sevinçten gelen çoşkunluk
tarag: tepe
târik: ol, usul
târik-i âm: umumi yol

târik-iHak: Allah yolu, doğru yol
târik-i müstakim: ilahi yol
tarikat: tasavvufta tutulması ve uyulması gereken yol
tasavvuf: sofulaşma, gönlünü Allah sevgisine bağlama
tathir: paklama, temizleme
tatvil-i kelam: sözü uzatma
tavla: at ahırı
tazarru: yalvarma, kendini alçaltarak yakarma
ta'zim ve tekrim: saygı gösterip ikram etme
tecelli: belirme, görünme
tecemmü: toplanma
tedarik: hazırlama, ele geçirme, araştırıp bulma
tedric: yavaş yavaş, derece derece ilerleme, azar azar
tedricen: dereceli olarak
tefekkür: düşünme
tefhim: anlayış, anlatım, bildirme
tegallup:üstün gelmek, üstün gelmeye çalışmak
teganni: zenginleştirme, muhtaç olmama, makamla okuma
tehi: boş
tehi-dest: eli boş, züğürt
tehlil: işlam dininin tevhid inancını hülasa eden "la-ilahe illallah" sözünü tekrarlama
teke: bir yaşına girmiş erkek oğlak
tekellüm: konuşma, söz söyleme
telamiz: çömezler, çıraklar
telakki: şahsi anlayış, değerlendirme, kabul etme
telhin: aşılama, ölü gömüldükten sonra mezarı başında imamın söylediği sözler
temcid: yüceltme, sabah ezanından önce okunan dua
temekkür: yer tutma, yerleşme, oturma, mekan edinme
temessük: benzetme, tutunma, sarılma
temsil: benzetme
tenbih: uyandırma, ikaz etme
tenezzül: inme, gönül alçaklığı, kibirsizlik
terakki: gelişme, ilerleme
ter uye: eğitme
terennüm: yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme
terfi-i derece: derecenin yükselmesi
tergib: arzu ettirme, isteklendirme
ters: pislik, gübre
tesmiye: adlandırma, ad verme
tesviye: düzeltme
teşvik: şevk verme, gayrete getirme
tetebbu: derinden derine araştırmak
tetebbu-ı evkat: vakti araştırma ile geçirme
tevakkuf: durma, eğlenme, bekleme
tevazu'âne: mütevazi olarak
tevbih: takdir, azarlama
tevcih: çevirme, yöneltme
tevcih-i vecih: iyiye güzele yormak
tevcih-i vecih-i muhtasar: kısaca yüzüne karşı
teveccüh: yönelme, doğrulma
tevekkül: teslimiyet, Allah'a havale etmek
tevekkül-i tam: tam teslimiyet
tevellüd: doğma, doğum
tevhid: birleştirme, bir kalma, tek Allah inancı
terekkür: hatıra getirme, hatırlama
tig: kılıç
tınmak: ses çıkarmak
torag: uç, ucu, ucunda
tu: sen
tûfûliyet: çocukluk, küçüklük
tûl-ı emel: hırs, tamah, tükenmez arzu
türâb: toprak
türrehat: saçma sapan sözler

U

uğurlamak: çalmak
uğurlu:hayırlı

uhrevî: ebedi dünya, öteki dünya
ulema: alimler, bilginler
ulûm-i Arabiye: Arapca ilimler
umûr-i dîde: işten anlar, tecrübeli
urba: elbise

Ü

ülfet: dostluk, ahbaplık, görüşme, konuşma, kaynaşma
üryân: çıplak
üstühan: kemik

V

va'az:camide Cuma günleri dini konuşma
va'az-ı nâsih: nasihatli söz
va'de: ecel
vâfir: bol, çok
vahdet: teklik, birlik, Allah'a yakınlık
vâhidün la-şerikun leh: birdir, onun ortağı yoktur
vâki: olan, vuku bulan
vâris: ölen birisinin yakını, akrabası
varta: kuyu gibi oyuk ve derin yer, uçurum (mec. tehlike)
vâsi: geniş
vasi'an: geniş olarak
vâsıl: kavuşan, ulaşan
vâsıl-ı Hak: Allah'a kavuşan
vasılın: ulaşanlar
vasl: visal, kavuşma, birleşme
veled-i tâhir: temiz çocuk
vera: arka, geri, öte
vesile: sebep
visal: ulaşma, kavuşma
vukûât-ı mahsus: özel olaylar, özel durumlar
vucûd: bulunma, var olma, varlık

Y

yâd: anma, hatırlama
yâd-ı nâm-ı âli: yüce isimlerin hatırlanması
yâdigâr-i nâçiz: değersiz hatıra, küçük bir armağan
yârân: dostlar, arkadaşlar
yâve-gû: saçmalayan, saçma konuşan
yad: el
yen: elbisenin kol kısmı
yestehlemek: pislemek, yellemek
yevm: gün
yevm-i kıyamet: hesap günü (mahşer)
yük: yatak odalarında yatak konulan bölüm
yümsek: yüksek

Z

zâd-ı âhiret: ahiret yiyeceği, sevap ve günahlar
zâhir: açık, görünen, ortaya çıkmış, belirgin
zell: doğru yoldan çıkmış
zamir: iç, kalb
zarb: döğme, vurma
zarba: vuruş
zarta: yellenme
zât-ı lâtif: güzel huylu hoş bir insan
zât-ı şerîf: şerefli, makbul kimse
zâyi: kaybeden, kaybolmuş
zebâni: cehennemde görevli melek
zebh etmek: kurban kesmek
zebûn: zayıf, güçsüz, aciz
zeker: erkeklik organı,
zelle: sürçüp kayma, ufak hata
zen: kadın
zencir-i mihnet: zahmet gam zinciri
zevâl: yok olma, ölüm, son
zıll-ı hayâl: hayal gölgesi
zihn-i pâk: doğru anlama
zikr: anma
zir-i zemin: yerin altı
ziyâ: ışık, aydınlık
zu'afâ: zayıflar, güçsüzler
zuhûr: görünme, meydana çıkma

BİBLİYOGRAFYA

1. ARBAK, Perihan: Nasreddin Hoca Bibliyografyası, TKA, Yıl 1, s.2. 1964
2. ATEŞ, Ahmet: Hikâyât-ı Nasreddin Hoca, Edebiyat Fak.TDED II, 1948, No.3-4 (İzmir)
3. BURRIL, K.: Archivum Ottomanicum II, 1970
4. ELÇİN, Şükrü: Bir Nasreddin Hoca Mecmuası, Hacettepe Ün.Sosyal ve Beşerî Bilimler Fak. Dergisi, IV, Ankara, 1972
5. FERZELIEV, T.: Azerbeycan Halg Latifeleri, "Elm" Bakû, 1971
6. _____, : Nasreddin Adı ile Bağlı Letifelerin Neşri ve Tetgigi. Azerbaycan Şifâhî Halgı Edebiyatına Dair Tetgigler, II.kitap, Bakû, 1966.
7. GÖLPINARLI, Abdülbaki: Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul, 1953
8. _____ : Nasreddin Hoca, İstanbul,1961.
9. HALICI, Feyzi: Mevlevî Şairi Burhaneddin'in Nasreddin Hoca'nın Fıkralarını Şerheden Eseri, Millî Kültür, C.3, s.3, Ağustos, 1981
10. Kırgızsky Narodnie Skazkie, Frunze, 1963
11. Kojanasır Engemeleri, Alma-Ata, 1965
12. Kudûrî maddesi, İA, c.6, s. 952
13. Sadettin Nüzhet-M.Ferit: Konya Vilâyeti Halkıyât ve Harsiyâtı, Konya Vilâyet Matbaası, 1926
14. SHAH,İdris: The Expluits of The Inconparable Molla Nasrudin, London, 1966
15. TECER, Ahmet Kutsi: Nasreddin Hoca Maddesi, İA, cüz 91, s. 109-114
16. TEHMASIB, M.H. : Molla Nasreddin Latifeleri, EA Neşri, Bakû, 1956.
17. TOKMAKCIOĞLU, Erdoğan : Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca, Ankara, 1981
18. TÜRKMEN, Fikret: Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları, E.Ü. TDEAD III, İzmir, 1985.
19. ÜNVER, Ord. Prof.Dr. A.Süheyl: Nasreddinimiz Fıkralarındaki Mistik Anlamlar Üzerine, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, Yıl 2, s.4, 1979
20. _____: Viyana'da Nasreddin Hoca, TFA, c.12, s.242
21. YOLDAŞEVA, Farida : Uzbek Latifalarıda Nasreddin Afandi Obrazı, "Fan" Taşkent-1979.

EK–I
Eserin ilk varakları

T. C.
G. A. PAŞA K. PLIK
Memurluğu
Sayı
18315

نصرالدین خواجه هیفایلی

1782
١٧٨٢

MIKROFILM
Arşiv No : 2466

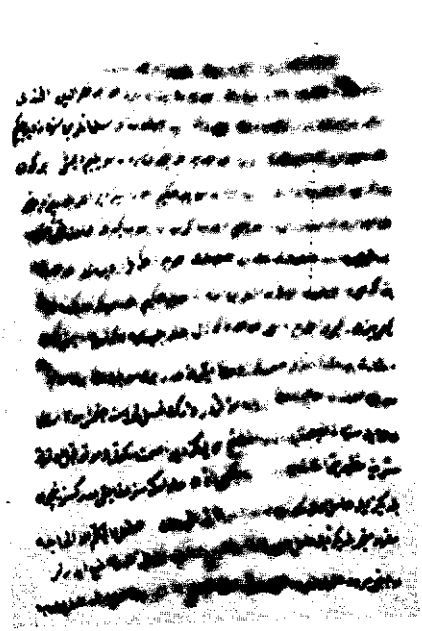

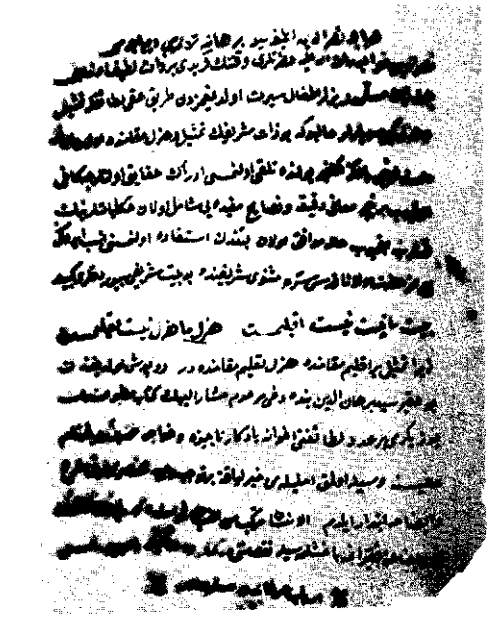
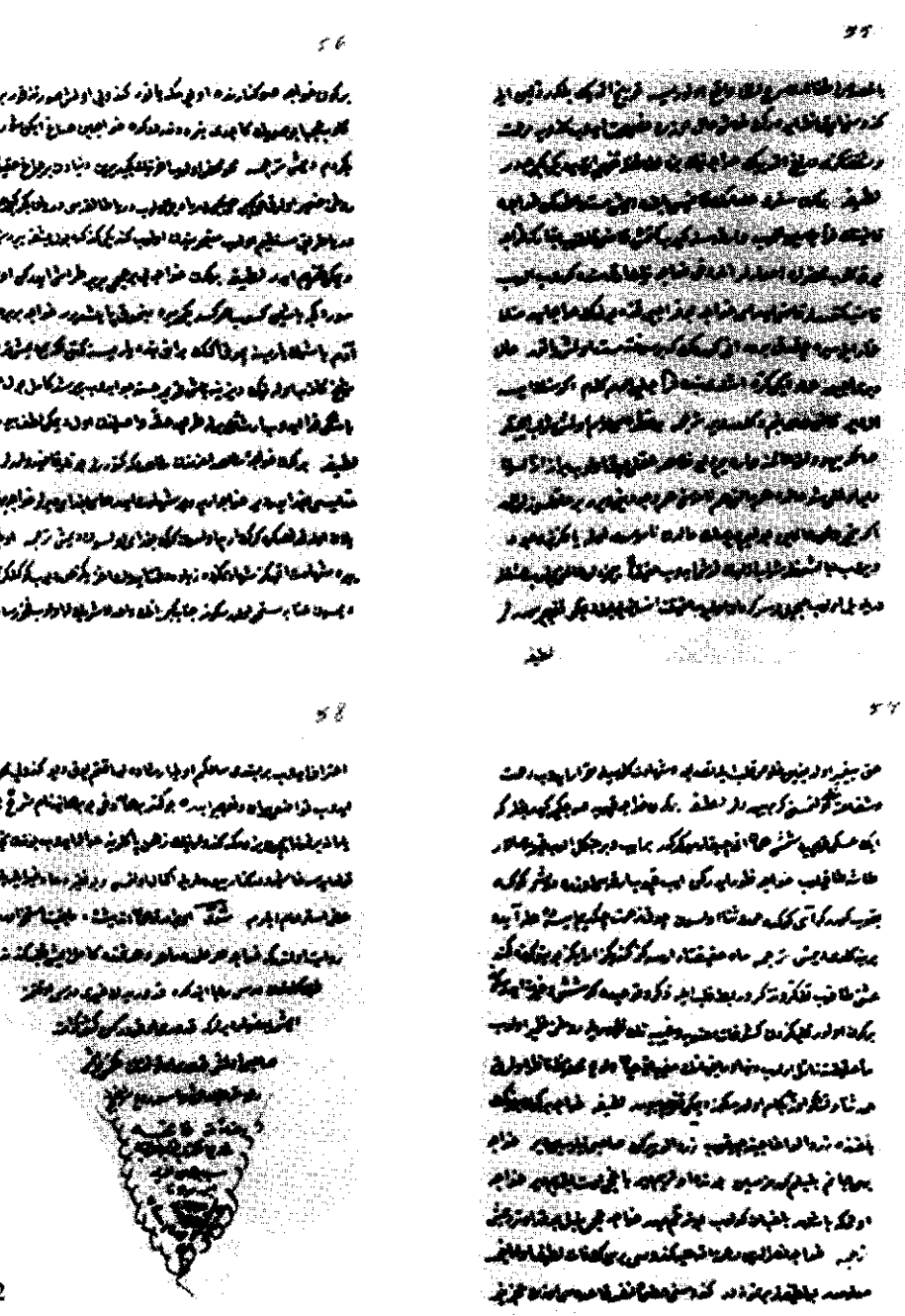
EK–II
Eserin son varakları